

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

BAROKNÍ ŠLECHTIC POD OCHRANOU PĚTI HVĚZD

ADAM FRANTIŠEK ZE SCHWARZENBERKU A JAN NEPOMUCKÝ

Vedoucí práce: PhDr. Rostislav Smíšek, Ph.D.

Autor práce: Jan Schwarz

Studijní obor: HIS-BOH

Ročník: III.

2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 17. 06. 2022.

.....

Jan Schwarz

Poděkování

Děkuji PhDr. Rostislavu Smíškovi, Ph.D., za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu tvoření této bakalářské práce věnoval.

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá vztahem Adama Františka ze Schwarzenberku k svatému Janu Nepomuckému. Zaměřuje se především na to, jakou roli světec zaujímal v jeho myšlenkovém světě a jak ovlivňoval jeho projevy zbožnosti. Proto se klade důraz na podobu schwarzenberského dominia pod vlivem nepomucenského kultu. Autor analyzuje příčiny a důsledky důvěrného vztahu Schwarzenberka ke zmiňovanému světcovi. Ten se naplno projevil především během slavnosti kanonizace svatého Jana Nepomuckého, které se autor podrobně věnuje. Bakalářská práce se nezaměřuje pouze na konkrétního urozeného jedince, ale pokouší se postihnout mentalitu barokního člověka, kterou tvarovalo obzvláště jeho náboženské prožívání.

Abstract:

This bachelor thesis deals with the relationship of Adam Franz of Schwarzenberg towards the saint John of Nepomuk. Its main focus lies particularly on the role of the saint in the nobleman's mentality and how it influenced his expressions of piety. It puts emphasis on the form of the Schwarzenberg domain under the influence of the Nepomucean cult. The author analyses the causes and consequences of Schwarzenberg's intimate relationship towards the mentioned saint, which was fully demonstrated during the festivity of the saint's canonisation, to which the author gave a thorough attention. This bachelor thesis doesn't focus only at a concrete noble individual but tries to capture the collective mentality of the baroque man, shaped especially by his religious experiences.

Obsah

Úvod	8
1 Adam František ze Schwarzenberku a jeho urození předci.....	13
2 Schwarzenberská zbožnost	22
2.1 Urození předchůdci Eggenberkové	24
2.2 Počátky nepomucenské úcty na schwarzenberských panstvích	26
2.3 Zázračný patron schwarzenberského rodu	31
2.4 Nepomucenský kult a schwarzenberské dominium.....	40
3 Dva životy Jana Nepomuckého.....	56
3.1 Historický Jan Nepomucký.....	56
3.2 Svatý Jan Nepomucký v perspektivách barokního člověka	59
4 Triumf mučedníka zpovědního tajemství.....	70
4.1 Předehra ke kanonizaci Jana Nepomuckého – beatifikace	70
4.2 Kanonizační proces	75
4.3 Pražská slavnost kanonizace Jana Nepomuckého	77
Závěr	96
Seznam použitých pramenů a literatury	100
Prameny nevydané.....	100
Dobové tisky	100
Literatura	101
Obrazové přílohy	112

Úvod

Kult Jana Nepomuckého dosáhl v průběhu dvacátých let 18. věku svého pomyslného vrcholu, počínaje beatifikací v roce 1721 a kanonizací v roce 1729 konče.¹ Stal se nedílnou součástí myšlenkového světa mnoha katolíků nejen v Evropě, ale zásluhou misionářů také v Asii a Americe.² Zásadním způsobem ovlivňoval každodenní život jedince, který mu stejně jako ostatním světcům přisuzoval úlohu ochránce před pokušením světského života. Ten člověka sváděl k hříchu a odvracel jeho pozornost daleko od Boha. Samotný jedinec si připadal bezmocný vůči podnětům vnějšího světa. Tento pocit v něm živila především římskokatolická církev, jež po mnohá staletí přesvědčovala věřící o své spásonosné úloze. Právě kulty svatých nabízely baroknímu člověku pomocnou ruku. Jedinec pokládal světce za někoho, kdo aktivně usiloval o jeho spásu. Představoval jakéhosi Božího prostředníka, zástupce Boha na zemi, v němž se koncentrovala moc Boží, díky níž mohl činit zázraky.³

Mezi velké ctitele svatého Jana Nepomuckého patřil rovněž Adam František ze Schwarzenberku.⁴ Bakalářská práce se proto pokouší o analýzu vztahu tohoto barokního šlechtice ke zmiňovanému světcovi. Autor práce si klade za cíl přiblížit čtenáři význam zmiňovaného světce v životě knížete ze Schwarzenberku. Především se snaží objasnit, do jaké míry kult Jana Nepomuckého ovlivňoval jeho zbožnost a jak se tato víra projevovala navenek.

V první části práce autor krátce představuje historii schwarzenberského rodu. Původem a dějinami se zabývali mnozí autoři. Za zmínku stojí kupříkladu schwarzenberský archivář Antonín Markus či Karel ze Schwarzenberku.⁵ Největší pozornost bude samozřejmě

---

¹ O beatifikaci a kanonizaci světce blíže Klement Borový, *Sv. Jan Nepomucký, mučedník a hlavní patron Království českého*, Praha 1878; Václav Oliva, *O beatifikaci a kanonizaci vůbec. Před beatifikací sv. Jana Nepomuckého. Ukázka ze spisu Kanonisační proces sv. Jana Nepomuckého*, Praha 1916; týž, *O blahořečení sv. Jana Nepomuckého*, Praha 1916; týž, *O kanonizaci blahoslaveného Jana Nepomuckého*, Praha 1922; František Stejskal, *Svatý Jan Nepomucký II. Úcta, kanonizace a obrana*, 1922; Vít Vlnas, *Jan Nepomucký. Česká legenda*, Praha 1993.

² Anna Corethová, *Pietas Austriaca. Fenomén rakouské barokní zbožnosti*, Olomouc 2013, s. 98-99.

³ Úlohou světců v každodenním životě katolíků se zabývali V. Vlnas, *Barokní člověk a barokní světec*, in: Zdeněk Beneš – Eduard Maur – Jaroslav Pánek (edd.), *Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací k českým dějinám k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně*, Praha 1991, s. 385-396; Jiří Mikulec, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2000; Rastislav Kožíak – Jaroslav Nemeš, *Světec a jeho funkce ve společnosti I-II*, Bratislava 2006.

⁴ Dosud vzniklo pouze jedno dílo věnující se vztahu Schwarzenberků k svatému Janu Nepomuckému. Srov. Jan Křtitel Votka, *Sv. Jan Nepomucký a knížecí rod Švarcenberský. Články historicko-apologetické*, Praha 1887.

⁵ Antonín Markus, *Rod knížat ze Schwarzenberku*, České Budějovice 1935; Karl von Schwarzenberg, *Geschichte des reichsständischen Hauses Schwarzenberg*, Neustadt an der Aisch 1963. Více o původu a dějinách zmiňovaného rodu: Anton Moerath, *Beiträge zur Geschichte der rheinischen Linie des Fürstenhauses Schwarzenberg*, Düsseldorf 1877, s. 7-37; Ottův slovník naučný XXIII, Praha 1905, s. 83-93; Jan Županič – Michal

věnována osobnosti Adama Františka ze Schwarzenberku, jenž se stal výrazným aktérem barokního období. S jeho osobou se neodmyslitelně pojí dědictví rozsáhlého eggenberského dominia, díky němuž se stal tehdy nejmajetnějším šlechticem v českých zemích.⁶ Přesto o něm doposud nevznikla žádná ucelená monografie. Jeho osoby se ovšem dotýkají četné studie. Jde především o dílčí práce historiků umění, které se zaměřují na jednotlivé barokní památky. Právě za jeho života vznikaly na schwarzenberských panstvích mnohé sakrální a světské stavby, přičemž se kladl důraz rovněž na přestavbu a doplňování interiérů starších budov. V současné době stále vznikají umělecko-historická pojednání, jež postupně přinášejí bližší pohled na celkový obraz schwarzenberských panství za patrimoniální správy Adama Františka ze Schwarzenberku.⁷ Naopak spíše v pozadí zůstávají historické práce týkající se života knížete ze Schwarzenberku. Dosud největší pozornost historiků si zasloužila kuriózní smrt šlechty, kterou zavinil nešťastným výstřelem císař Karel VI. v roce 1732 během lovu na jeleny.⁸ Dokonce chybí moderní historické práce týkající se jeho dvorské kariéry. To se

---

Fiala – František Stellner, Encyklopedie knížecích rodů zemí koruny české, Praha 2001, s. 239-244; Karel Schwarzenberg, Torzo díla, Praha 2007, s. 907-918; Václav Rameš, Proměny schwarzenberského panství v Čechách, in: Zdeněk Bezečný – Martin Gaži – Martin C. Putna (edd.), Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii, České Budějovice 2008, s. 27-36; Petr Mašek, Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé Hory do současnosti II, Praha 2010, s. 269-271; Olivier Chaline, Les Schwarzenberg. Une famille dans l'histoire de l'Europe, XVIe-XXIe siècle, Paris 2012.

⁶ O majetkových poměrech Adama Františka ze Schwarzenberku blíže Zdeněk Kalista, Století andělů a dáblů. Jihočeský barok, Jinočany 1994, s. 121; Aleš Valenta, Bída a lesk barokní aristokracie, Hradec Králové 2011, s. 78-81.

⁷ Zásadní informační zdroj pro tuto práci tvořila dosud nepřekonaná genealogicko-topografická edice Soupis památek historických a uměleckých v království českém, přičemž byly využity díly zabývající se lokalitami pod vrchnostenskou správou Schwarzenberků. Antonín Podlaha – Eduard Šittler, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém V. Politický okres milevský, Praha 1898; Josef Braniš, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém VIII. Politický okres českobudějovický, Praha 1900; František Mareš – Jan Sedláček, Soupis památek historických v království Českém X. Politický okres třeboňský, Praha 1900; Josef Soukup, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXIII. Politický okres písecký, Praha 1910; F. Mareš – J. Sedláček, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXVIII. Politický okres prachatický, Praha 1913; titíž, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXI. Svazek první. Politický okres krumlovský. Okolí Krumlovska, Praha 1918. Využit byl také soupis uměleckých památek Čech: Emmanuel Poche, Umělecké památky Čech I-IV, Praha 1980. Více k schwarzenberskému dominiu za patrimoniální správy Adama Františka ze Schwarzenberku: M. Gaži (ed.), Schwarzenbergové; Jan Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“ Stavební aktivity na schwarzenberských panstvích za knížete Adama Františka (1703–1732), Brno 2015 (dizertační práce); Michal Šroněk – Kateřina Horníčková – Jan Ivanega, Zbožnost, účelnost, reprezentace. Zařizování kostelů na schwarzenberských panstvích v 17. a 18. století, České Budějovice 2020.

⁸ K tragické smrti knížete ze Schwarzenberku blíže Jiří Zálaha, Lovecký příběh s nešťastným koncem, Dějiny a současnost 64, 1996, č. 13, s. 18-20; Otto G. Schindler, Smrt na lovu v Brandýse a zmařená divadelní slavnost v Krumlově. Chybný výstřel císaře Karla VI. a Metastasiovo „Lasilo d'Amore“, Divadelní revue 7, 1996, č. 1, s. 14-35; Petra Vokáčová, Dvorní cesta císaře Karla VI. do Karlových Varů 1732, in: Václav Bůžek (ed.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740), České Budějovice 2003 (= Opera historica 10), s. 456-469; Jan Vogeltanz (ed.), František Václav Felíř. Letopis 1723–1756, Praha 2011, s. 125.

naopak nedá říct o některých jeho urozených předcích, kteří se stále těší zájmu historiků.⁹ Historicko-antropologický pohled zcela uniká zájmu badatelů. Přitom právě analýza náboženských prožitků jedince nabízí východisko, jak proniknoutí do jeho myšlenkového světa.¹⁰

Druhá kapitola bude pojednávat o kultu Jana Nepomuckého na schwarzenberských panstvích za vrchnostenské správy Adama Františka ze Schwarzenberku. Schwarzenberská zbožnost se projevovala mnoha způsoby. Odrážela se v hmotné i nehmotné kultuře. Prostřednictvím četných staveb, darů a gest docházelo k symbolické komunikaci urozeného jedince s okolním světem.¹¹ Šlechtic se snažil nábožensky zakotvit, najít Boha skrze tento svět.¹² Současně měl zájem o propojení se státní ideologií, konkrétně následováním vzoru habsburské zbožnosti.¹³ Přitom však existoval vztah a vzájemné ovlivnění mezi vysokým a lidovým náboženstvím. Památky nepomucenské úcty nevznikaly pouze z podnětu knížete ze Schwarzenberku, ale rovněž z vůle schwarzenberských poddaných, jejichž snahy vrchnost často podporovala.¹⁴

Následující část se bude zabývat dvojím životem Jana Nepomuckého. Nejdříve autor bakalářské práce představí jeho stručný životopis.¹⁵ Historické bádání o životě tohoto mučedníka vyvrcholilo v roce 1993, kdy uplynulo 600. výročí jeho smrti. O rekonstrukci životních osudů zmiňovaného mučedníka se pokusil především Vít Vlnas ve své obsáhlé

---

⁹ Kupříkladu Rostislav Smíšek, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009.

¹⁰ Mentalitou barokního člověka se zabývali J. Mikulec, *Náboženský život*; Rosario Villari, *Barokní člověk a jeho svět*, Praha 2004; Z. Kalista, *Tvář baroka. Poznámky, které zabloudily na okraj života, skicář problémů a odpovědí*, Praha 2005; Josef Válka, *Myšlení a obraz v dějinách kultury. Studie, eseje, reflexe*, Brno 2009.

¹¹ O zbožnosti Adama Františka ze Schwarzenberku více J. K. Votka, *Sv. Jan Nepomucký*; M. Gaži, *Schwarzenbergové a „jejich“ svatá místa v předmoderních Čechách. Ke kulturní funkcím šlechty a památkám na ně*, in: M. Gaži (ed.), *Schwarzenbergové*, s. 141-166.

¹² Koncept barokní zbožnosti jakožto hledání Boha skrze tento svět rozvinul Z. Kalista, *Tvář baroka*, s. 67-75.

¹³ O habsburské zbožnosti blíže J. Pánek, *Habsburská monarchie jako rámec rozvoje barokní kultury*, in: Zdeněk Hojda (ed.), *Kultura baroka v Čechách a na Moravě. Sborník příspěvků z pracovního zasedání 5. 3. 1991*, Praha 1992, s. 43-52; Marie-Elizabeth Ducreux, *Emperors, Kingdoms, territories. Multiple version of the pietas austriaca?*, *The Catholic Historical Review* 97, 2011, č. 2, s. 276-304; Karl Vocelka, *Život Habsburků. Kultura a mentalita jednoho rodu*, Praha 2012; A. Corethová, *Pietas Austriaca*; Werner Telesko, *The Pietas Austriaca. A political myth? On the Instrumentalisation of Piety towards the Cross at the Viennese Court in the Seventeenth Century*, in: Herbert Karner – Ingrid Ciulisová – Bernardo José García García (edd.), *The Habsburgs and their courts in Europe, 1400-1700. Between cosmopolitanism and regionalism*, Heidelberg 2014, s. 159-180.

¹⁴ Vztahem a vzájemným ovlivňováním náboženského prožívání vyšších a nižších společenských vrstev se zabýval K. Vocelka, *Habsburská zbožnost a lidová zbožnost*, *Folia historica Bohemica* 18, 1997, s. 225-239.

¹⁵ Život Jana Nepomuckého se stal předmětem historického bádání v dílech: K. Borový, *Sv. Jan Nepomucký*; F. Stejskal, *Svatý Jan Nepomucký I. Životopis*, Praha 1921; Jaroslav Polc, *Svatý Jan Nepomucký I, Řím* 1972; Jaroslav Kadlec, *Svatý Jan Nepomucký*, in: týž (ed.), *Bohemia sancta. Životopisy českých světců a přátel Božích*, Praha 1989, s. 208-217; V. Vlnas, *Jan Nepomucký*.

monografii vydané téhož roku. Jeho bádání omezovalo především nepříliš velké množství primárních pramenů.¹⁶ Kupříkladu neexistují žádné prameny vypovídající o dětství a mládí zmiňovaného světce. Proto velká část života Jana Nepomuckého, vyšehradského kanovníka a generálního vikáře pražského arcibiskupa, zůstává zahalena pod rouškou historie.¹⁷ Jinak tomu však je u Jana Nepomuckého, mučedníka zpovědního tajemství, jehož obraz žil v představách barokního člověka. V nich vystupoval jako nadpozemská bytost, která měla schopnost ovlivňovat jejich pozemskou existenci. Smýšlení jedince o zmiňovaném světcí utvářela zejména barokní legenda. Bezpochyby nejslavnější je v tomto ohledu Životopis svatého Jana Nepomuckého od Bohuslava Balbína.¹⁸ Na nepomucenskou legendu navazovaly písně, divadelní hry a kázání. Především kazatelé se zasloužili o vytvoření mnohvrstevnatého obrazu svatého Jana Nepomuckého, kterého si často brali za hlavní námět svých kázání. Ideální příležitost se nabízela během svátku Jana Nepomuckého či slavností, jež připomínaly některé jubileum týkající se jeho kultu. Kázání přitom často zapadalo do ideového konceptu slavnosti. Nepomucenské symboly se nevyjadřovaly pouze slovem, ale také obrazem – slavnostní výzdobou těchto performancí.¹⁹ Nezřídka se zachovaly tisky těchto kázání. V této kapitole se autor bude zabývat především těmito prameny. Na základě sekundární literatury představí a objasní rozličnou symboliku ukrytou v uvedených písmech.²⁰

Poslední kapitola se bude věnovat barokní slavnosti. Právě baroko je v dějinách evropské kultury dobou, kdy festivity nabývaly největší frekvence a velkoleposti. Jedním

---

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Bohuslav Balbín, *Životopis svatého Jana Nepomuckého*, Praha 1684. Nepomucenskou legendou se zabývali Martin Svatoš, *Balbínova legenda a svatojánský kult v 17. století (Poznámky na okraj Vlnasovy antilegendy)*, *Listy filologické* 116, 1993, č. 1, s. 59-76, V. Vlnas, *Jan Nepomucký*.

¹⁹ Ukázkovým důkazem o provázání kázání a konkrétní slavnosti jsou tisky z roku 1730 vytištěné u příležitosti pražské slavnosti jednoletého jubilea kanonizace svatého Jana Nepomuckého. Kázání: Patricius Michael Auspitzer, *Hortus conclusus. Zahrada (skrže mlčenlivost) zavřená*, Praha 1730; Jan Melichar Čech, *Archa Páně na trůn království nebeského*, Praha 1730; Jan Ignác Libertin, *Svatý Jan Nepomucký. Muž Silný a Nepřemožený*, Praha 1730. K popisu zmiňované slavnosti blíže *Církevní za svatého vyhlášení blahoslaveného Jana Nepomuckého*, Praha 1730.

²⁰ Zásadním pramenem k interpretaci symbolů je vzhledem k jejich náboženskému obsahu především Bible. Současně však existuje značné množství sekundární literatury, jež napomáhá porozumět jejich významu. Srov. Jean Chevalier – Alain Gheerbrant, *Dictionnaire des symboles. Mythes, rêves, coutumes, gestes, formes, figures, couleurs, nombres*, Paris 1982; Juan Eduardo Cirlot Lapurta, *A Dictionary of Symbols*, London 1990; Jan Royt, *Slovník symbolů. Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998; Udo Becker, *Slovník symbolů*, Praha 2002; Mircea Eliade, *Obrazy a symboly*, Brno 2004; Manfred Lurker, *Slovník symbolů*, Praha 2005; Hynek Rulíšek, *Postavy, atributy, symboly. Slovník křesťanské ikonografie*, České Budějovice 2006; James Hall, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 2008.

z vrcholů náboženských slavností v českých zemích byla pražská oslava svatořečení svatého Jana Nepomuckého v říjnu 1729. Pro zúčastněné se stala neopakovatelným zážitkem a zapsala se hluboko do jejich paměti. Představovala velké divadlo, v němž účinkovaly tisíce aktérů. V barokním člověku vyvolávala pocit jedinečnosti a současně sounáležitosti.²¹ Někteří však měli nutkání se zapojit do dění slavnosti výrazněji než ostatní. Mezi ně patřil rovněž Adam František ze Schwarzenberku, jenž se rozhodl před svým palácem na Hradčanském náměstí vztyčit honosnou slavobránu.²² Prostřednictvím její výzdoby symbolicky komunikoval se svým prostředím a demonstroval vlastní i rodovou zbožnost. Především manifestoval svou víru v oslavovaného světce, kterému vděčil za zachování schwarzenberského rodu. Schwarzenberská slavobrána postavená u příležitosti slavnosti kanonizace svatého Jana Nepomuckého přibližovala poutníkům rodovou legendu o zázračném zásahu zmiňovaného světce. Jeho zásluhou se Adamu Františkovi a Eleonoře Amálii ze Schwarzenberku měl narodit mužský dědic schwarzenberského dominia - Josef Adam.²³ Díky dochovanému nákresu slavobrány a dobovým tiskům, jež podrobně popisovaly výzdobu této efemerní stavby, mohl autor bakalářské práce rekonstruovat její podobu, interpretovat bohatou a promyšlenou symboliku a začlenit ji do kontextu celé slavnosti. Na jejím pozadí lze postihnout mentalitu barokního člověka. Především změnu ve vnímání jedince, k němuž dojde při styku s posvátným prostorem a časem.²⁴

---

²¹ Barokní slavnosti se zabýval J. Válka, Barokní slavnosti, in: Z. Hojda (ed.), Kultura baroka, s. 53-63. O tom, jak vypadala pražská slavnost kanonizace svatého Jana Nepomuckého, blíže Caspar Pflieger, Agnus dei. Jako vosk bílý beránek Boží, Praha 1729; Vypsání té v hlavním kostele na Hradu Pražském strany. Svatořečení svatého Jana Nepomuckého, Praha 1729; K. Borový, Sv. Jan Nepomucký; František Černý, Dějiny českého divadla I, Praha 1968, s. 186-187; Lubomír Sršeň, Příležitostné dekorace pražských barokních slavností, in: Barokní umění a jeho význam v české kultuře, Praha 1991, s. 154-160; V. Vlnas, Jan Nepomucký.

²² Podoba schwarzenberské brány je znázorněna na nákresu v Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Český Krumlov, Rodinný archiv Schwarzenbergů, fasc. 419. Součástí její výzdoby byly také mnohé nápisy. O nich a zmiňované slavobráně blíže Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause... Heil. Joannis von Nepomuk, Praha 1729. Tento leták se nachází rovněž v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

²³ O schwarzenberské rodové legendě více J. K. Votka, Sv. Jan Nepomucký, s. 20-21.

²⁴ Problematikou posvátna se zabýval především M. Eliade, Posvátné a profánní, Praha 1994. Jeho práce z oboru religionistiky jsou dodnes nepřekonané. O posvátném prostoru a čase však podobně smýšlel rovněž Z. Kalista, Tvář baroka, s. 67-75.

1 Adam František ze Schwarzenberku a jeho urození předci

Kořeny schwarzenberského rodu se nacházejí v Dolních Frankách, kde jejich prapůvodním sídlem byla tvrz Seinsheim. Nejstarší zmínka o rodu Schwarzenberků pochází z roku 1155.²⁵ Na konci 16. století spojili Schwarzenberkové svůj osud s habsburským domem. Vděčnost Habsburků si získali díky hraběti Adolfovi ze Schwarzeberku (1551-1600), jenž se stal hrdinou tureckých válek.²⁶ V devadesátých letech 16. věku vstoupil do služeb Rudolfa II. a vydal se do Uher. Zde se proslavil v čele císařských vojsk osvobozením pevnosti Ráb v roce 1598. Za tento čin byl následujícího roku povýšen do stavu říšských hrabat.²⁷ Vojenského tažení do Uher se zúčastnil na počátku 17. století také jeho prvorozený syn Adam ze Schwarzenberku (1583-1641).²⁸ Tento šlechtic se později stal důvěrníkem braniborských kurfiřtů. V roce 1619 působil jako prezident tajné rady a nejvyšší komorník ve službách Jiřího Viléma Braniborského. Na dvoře braniborských kurfiřtů platil za nejvlivnějšího politika a velmi se zasloužil o to, že braniborský kurfiřt stanul v neklidné době konfesních bojů za třicetileté války na straně císaře.²⁹

Důležitou osobnost schwarzenberského rodu představoval Jiří Ludvík ze Schwarzenberku (1586-1646), který se rovněž angažoval na císařské straně v době třicetileté války.³⁰ Tento voják a diplomat získal zásluhou nevšedního manželství bohatý majetek ve Štýrsku. V roce 1617 se ve třiceti šesti letech stal posledním manželem tehdy dvaosmdesátileté Anny Neumannové.³¹ Tímto zámožným šlechticem však vymřela hohenlandsberská větev schwarzenberského rodu. Proto jeho pozůstalost zdědil člen stefansberské větve Schwarzenberků - Jan Adolf I. ze Schwarzenberku (1615-1683), druhorozený syn již zmíněného Adama ze Schwarzenberku.³²

Jan Adolf I. ze Schwarzenberku byl prvním Schwarzenberkem, který dokázal dlouhodobě zakotvit ve struktuře vídeňského dvora.³³ V roce 1640 vstoupil do císařských

---

²⁵ Původ a dějiny schwarzenberského rodu jsou nastíněny v pracích: A. Moerath, Beiträge zur Geschichte, s. 7-37; Ottův slovník naučný XXIII, Praha 1905, s. 83-93; A. Markus, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 19-28; K. von Schwarzenberg, Geschichte; J. Županič – M. Fiala – F. Stellner, Encyklopedie knížecích rodů, s. 239-244; K. von Schwarzenberg, Torzo díla, s. 907-918; V. Rameš, Proměny schwarzenberského panství, s. 27-36; P. Mašek, Šlechtické rody, s. 269-271; O. Chaline, Les Schwarzenberg.

²⁶ Robert J. W. Evans, Vznik habsburské monarchie 1550-1700, Praha 2003, s. 202-203.

²⁷ K. von Schwarzenberg, Geschichte, s. 107.

²⁸ A. Markus, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 26-27.

²⁹ R. Smíšek, Císařský dvůr a dvorská kariéra, s. 105-106.

³⁰ V. Rameš, Proměny schwarzenberského panství, s. 27-36.

³¹ R. J. W. Evans, Vznik habsburské monarchie, s. 202-203.

³² A. Markus, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 27-28.

³³ R. Smíšek, Císařský dvůr a dvorská kariéra, s. 106.

služeb a o pět let později se stal příslušníkem dvora císařova bratra a místodržícího španělského Nizozemí arciknížete Leopolda Viléma, kde dosáhl vysokých hodností.³⁴ Zde postupně zastával úřad nevyššího komorníka, nejvyššího štolmistra a po roce 1656 nejvyššího hofmistra. V roce 1650 dokonce obdržel od španělského panovníka Filipa IV. prestižní Řád zlatého rouna.³⁵ Po smrti arciknížete Leopolda Viléma působil na dvoře mladého císaře Leopolda I. V jeho službách vykonával od roku 1670 úřad prezidenta říšské dvorské rady. Současně se dočkal povýšení do knížecího stavu.³⁶ S osobou Jana Adolfa I. ze Schwarzenberku je neodmyslitelně spojeno pevné zakotvení schwarzenberského rodu v Čechách. Nejcennějším ziskem se v tomto případě stalo velmi výnosné jihočeské panství Třeboň.³⁷

Nástupcem Jana Adolfa I. ze Schwarzenberku se stal jeho syn Ferdinand ze Schwarzenberku (1652-1703).³⁸ Záslouhou svého otce se mu podařilo proniknout do struktury habsburského dvora. Vrchol jeho kariéry představovalo jmenování nejvyšším hofmistrem císařovny Eleonory Magdaleny Falcko-Neuburské.³⁹ Schwarzenberk podstatně rozšířil rodový majetek v Římsko-německé říši, rakouských i českých zemích. Sňatkem s Annou Marií ze Sulzu, nejstarší dcerou Jiřího Ludvíka ze Sluzu, vyženil značnou část majetku v dnešním Německu. Vzhledem k tomu, že Jiří Ludvík ze Sluzu neměl mužského potomka, připadlo hrabství Sulz spolu s landkrabstvím Kletgau po jeho smrti v roce 1687 Ferdinandovi ze Schwarzenberku.⁴⁰ V českých zemích koupil například panství Postoloprty či statky Toužetín a Čejkovice.⁴¹

---

³⁴ A. Markus, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 28.

³⁵ K. von Schwarzenberg, Geschichte, s. 106, 116-127.

³⁶ V. Rameš, Proměny schwarzenberského panství, s. 27-36.

³⁷ Třeboňské panství zdědil v roce 1651 po smrti arciknížete Leopolda Viléma, který zmíněné panství propůjčil Schwarzenberkovi za poskytnutí velké finanční hotovosti. Kromě panství Třeboň přikoupil Jan Adolf I. ze Schwarzenberku rovněž panství Hluboká nad Vltavou (1661), Mšec (1662) a statky Bzí, Branovice, Radomilice (1671) a Žimutice (1678). Od císaře Ferdinanda III. dostal v roce 1654 do zástavy panství Křivolát, Nižburk a Krušovice. Raimund Paleczek, O začátcích "království Schwarzenberg" v jižních Čechách. 350 let od příchodu Schwarzenbergů na Třeboň, Archivum Trebonense 13, 2011, s. 283-304.

³⁸ Osobou Ferdinanda ze Schwarzenberku se zabýval R. Smíšek, "Dvorská" kariéra očima knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku, Jihočeský sborník historický 73, 2004, s. 94-120; Týž, Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku jako pramen historického bádání. Příspěvek k poznání mobility císařského dvora na sklonku 17. století, in: Jiří Kubeš (ed.), Šlechtic na cestách v 16.-18. století, Pardubice 2007, s. 129-161.

³⁹ R. Smíšek, Císařský dvůr a dvorská kariéra, s. 108.

⁴⁰ Anna Kubíková, Ferdinand ze Schwarzenberku. 300 let od úmrtí, Obnovená tradice 14, 2003, č. 28, s. 30-31.

⁴¹ K dalším významným nákupům knížete ze Schwarzenberku patřily především statky Jinonice s Butovicemi a Smíchovem (1684), statky Čejkovice a Křenovice (1687 připadly k Hluboké) a panství Postoloprty se statky Bitozeves, Blažím, Selibice, Toužetín, Knovíz, Lipnov, Kounov (1691), statek Vlč (1678 připadl k Toužetínu), statky Kestřany a Skočice, panství Drahonice a statek Přečín (1700). V. Rameš, Proměny schwarzenberského panství, s. 27-36.

Stejně jako všichni zmínění Schwarzenberkové měl rovněž Ferdinand ze Schwarzenberku pouze jediného mužského dědice, a to Adama Františka ze Schwarzenberku.⁴² Ten se narodil 25. září 1680 v Linci. Od útlého dětství byl veden ke slibné kariéře na vídeňském dvoře. Své první zkušenosti ve službách Habsburků nabyl po boku budoucího císaře Josefa I., jemuž dělal od roku 1694 komorníka.⁴³ Základy vzdělání potřebného pro zastávání vysokých dvorských úřadů získal v polovině devadesátých let v Praze.⁴⁴ Dosažené vzdělání mu mohlo pomoci v jeho úřední kariéře a současně sloužilo jako důkaz určité společenské úrovně. Zároveň vypovídalo o schopnosti šlechtice žít a pohybovat se ve vyšších společenských kruzích.⁴⁵

Důležitý mezník v životě šlechtice a závěrečnou fází jeho vzdělání představovala kavalírská cesta. Na cestu do zahraničí se mladý šlechtic vydával v období dospívání a vracel se jako kavalír znalý světa a vyučený v dovednostech, které patřily k základním znakům jeho společenského stavu.⁴⁶ Šlechtic měl poznat danou zemi a osvojit si její jazyk, přičemž největší důraz se kladl na italštinu, španělštinu a francouzštinu.⁴⁷ Dalším důležitým cílem urozeného jedince představovala návštěva některé ze slavných univerzit. Většina šlechticů však nepobývala na vysokém učení kvůli studiu. Kavalíři se častěji nechali pouze zapsat do jejich matrik, využívali výhod spojených se studentským stavem a po určité době cestovali dále. Od druhé poloviny 17. století lákala urozené jedince spíše návštěva některé šlechtické akademie, jež spojovala studium a základní šlechtické cvičení. Student měl zvládnout například jízdu na koni, tanec a šerm.⁴⁸

Adam František ze Schwarzenberku podnikl kavalírskou cestu mezi lety 1697-1701. Téměř dva roky pobýval ve Francii, jež byla po Itálii pro šlechtice z českých a rakouských zemích, stejně jako pro ostatní urozené obyvatele Římsko-německé říše, druhým nejvýznamnějším cílem kavalírských cest.⁴⁹ Největší obliby se tehdy mezi katolíky těšilo

---

⁴² Schwarzenberkové prosperovali díky neobvyklé dědičné náhodě, kdy se v sedmi po sobě jdoucích generacích objevil vždy jediný dědic, počínaje Adolfem ze Schwarzenberku (1551-1600), konče Janem Nepomukem I. ze Schwarzenberku (1742-1789). R. J. W. Evans, *Vznik habsburské monarchie*, s. 205.

⁴³ R. Smíšek, *Císařský dvůr a dvorská kariéra*, s. 108-110.

⁴⁴ A. Markus, *Rod knížat ze Schwarzenberku*, s. 36.

⁴⁵ Jiří Brňovják, *Význam (šlechtického) vzdělávání a cestování pro nobilitaci v době vlády císaře Karla VI.*, in: J. Kubeš (ed.), *Šlechtic na cestách*, s. 193-205.

⁴⁶ Petr Maťa, *Svět české aristokracie. 1500-1700*, Praha 2004, s. 314-317.

⁴⁷ J. Brňovják, *Význam (šlechtického) vzdělávání*, s. 193-205.

⁴⁸ J. Kubeš, *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české šlechty (1620-1750)*, Pelhřimov 2013, s. 52. Šlechtickými akademiemi se zabýval Ivo Cerman, *Šlechtická kultura. Filozofové, mystici, politici*, Praha 2011, s. 108-129.

⁴⁹ J. Kubeš, *Náročné dospívání urozených*, s. 48.

město Angers, kde se nacházela kvalitní univerzita a akademie. Zde Adam František ze Schwarzenberku pobýval mezi zářím a prosincem 1698. Následně strávil kolem čtyř až šesti měsíců v Paříži. Zde by se nejspíše zdržel delší čas, kdyby se nezapletl do duelu. Protože podobné souboje byly ve Francii striktně zakázány, musel město po incidentu neprodleně opustit. Později procestoval významná francouzská místa a pamětihodnosti.⁵⁰ Jako jeden z mála šlechticů neopomněl podniknout krátkou cestu jižní a západní Francií. Mohl proto spatřit krásy měst Orléans, Nantes, Bordeaux, Toulouse či Avignonu. Mladý Schwarzenberk však na svých cestách navštívil rovněž jiná významná evropská města, například Londýn, Amsterdam, Haag, Brusel, Turín, Milán, Bolognu.⁵¹ Toto cestování bylo samo o sobě zdrojem vzdělání a poučení. Šlechtice obohacovalo mnohými zkušenostmi. V jeho průběhu získával širší povědomí o světě mimo své známé prostředí.⁵²

Po návratu se Adam František ze Schwarzenberku mohl bezpochyby považovat za připraveného na budoucí dvorskou kariéru. Zásluhou svého urozeného původu byl jmenován v roce 1700 říšským dvorským radou.⁵³ O dva roky později měl možnost prokázat, že ovládal válečnické umění, kterým se dříve proslavili jeho urození předci. Jeho schopnosti se mohli projevit na bojištích ve válce o španělské dědictví. Adam František ze Schwarzenberku se v doprovodu pozdějšího císaře Josefa I. zúčastnil vítězného obléhání pevnosti Landau ve Falci, jíž drželi Francouzi.⁵⁴ Po předčasné smrti Josefa I. v roce 1711 vstoupil do služeb jeho mladšího bratra a nástupce, císaře Karla VI., který ho jmenoval nejvyšším dvorským maršálkem.⁵⁵ Následujícího roku doprovázel nového habsburského panovníka k říšské korunovaci do Frankfurtu nad Mohanem. V tomto městě jej císař Karel VI. 29. března 1712 vyznamenal Řádem zlatého rouna.⁵⁶ Vzápětí po této ceremonii následovala 22. května 1712 uherská korunovace. U příležitosti této události se kníže ze Schwarzenberku dočkal opětovného jmenování říšským dvorským radou.⁵⁷ Vrcholem jeho dvorské kariéry však zůstalo jmenování nejvyšším štolmistrem panovníka v roce 1722.⁵⁸

---

⁵⁰ Tamtéž, s. 52-54.

⁵¹ Tamtéž, s. 63-64, 102-103.

⁵² P. Maťa, Svět české aristokracie, s. 314.

⁵³ R. Smíšek, Císařský dvůr a dvorská kariéra, s. 108.

⁵⁴ K. von Schwarzenberg, Geschichte, s. 153-157. O obléhání pevnosti Landau se zmiňuje ve své knize V. Vlnas, Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka, Praha-Litomyšl 2001, s. 189-190.

⁵⁵ R. Smíšek, Císařský dvůr a dvorská kariéra, s. 107-108.

⁵⁶ A. Markus, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 37.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ A. Valenta, Bída, s. 78.

Kromě budování úspěšné dvorské kariéry Adam František ze Schwarzenberku pečoval rovněž o své rodové državy, které již za jeho předků patřily k nejrozsáhlejším šlechtickým majetkům v českých zemích. Po smrti svého otce Ferdinanda ze Schwarzenberku v roce 1703 zdědil nemovitý majetek v hodnotě 976 213 zlatých a za svého života ho dokázal rozmnožit na neuvěřitelných 2 194 166 zlatých.⁵⁹ Zasloužil se o to uvážlivou hospodářskou politikou na svých panstvích. Majetek pouze neutrácel, ale dokázal ho rovněž vlastními silami rozmnožit.⁶⁰ Nákupem dalších panství a statků převážně na jihu Čech se mu podařilo sjednotit a scelit schwarzenberské dominium.⁶¹

Kníže ze Schwarzenberku se však stal vlastníkem nejrozsáhlejšího majetku v českých zemích především zásluhou své tety Marie Arnoštky, která se v roce 1666 provdala za Jana Kristiána z Eggenberku. Po jeho smrti v roce 1710 šlechtična byla hlavní dědičkou rozsáhlého eggenberského majetku v Čechách.⁶² Toto eggenberské dědictví převzal po smrti Marie Arnoštky z Eggenberku v roce 1719 právě Adam František ze Schwarzenberku. Jeho majetek se náhle rozrostl o největší jihočeské panství Český Krumlov, dále o Vimperk, Netolice, Prachatice, Chýnov, Orlík a Zvíkov.⁶³ S růstem schwarzenberského majetku rostly také úvěrové nároky císaře.⁶⁴ Schwarzenberk vypomáhal státní pokladně mimořádnými finančními částkami, aniž by se sám dočkal splacení dluhů. Zajistil si však přízeň habsburského rodu, mohl se podílet na řízení habsburské monarchie a pokračovat v rozšiřování rodového majetku.⁶⁵

U příležitosti české korunovace císařského páru Karla VI. a Alžběty Kristýny v roce 1723 bylo panství Český Krumlov povýšeno na vévodství.⁶⁶ Všichni držitelé českokrumlovského panství ze schwarzenberského rodu se od té doby nazývali vévody krumlovskými. Udělením titulu vévody krumlovského se Schwarzenberkové přinejmenším vyrovnali svým předchůdcům na českokrumlovském panství, Eggenberkům, kteří získali tento

---

⁵⁹ Z. Kalista, *Století andělů a ďáblů. Jihočeský barok*, Jinočany 1994, s. 121.

⁶⁰ Marie Pavlátová, *Krajinářské úpravy v okolí schwarzenberských sídel Třeboň, Český Krumlov, Červený dvůr a dalších území jihočeského kraje*, in: M. Gaži (ed.), *Schwarzenbergové*, s. 87-102.

⁶¹ A. Valenta, *Bída*, s. 78.

⁶² Z. Kalista, *Století andělů*, s. 121.

⁶³ A. Valenta, *Bída*, s. 78-81

⁶⁴ *Tamtéž*.

⁶⁵ A. Markus, *Rod knížat ze Schwarzenberku*, s. 36.

⁶⁶ Štěpán Vácha – Irena Veselá – Vít Vlínas – Petra Vokáčová, *Karel VI. & Alžběta Kristýna. Česká korunovace 1723*, Praha-Litomyšl 2009, s. 257.

titul již v roce 1622.⁶⁷ Současně se definitivně zařadili mezi nejvýznamnější šlechtické rody v habsburské monarchii.⁶⁸

K povinností každého urozeného jedince patřilo zachování generační kontinuity prostřednictvím sňatku. Na šlechtické manželství a na výběr nevěsty se nahlíželo pragmaticky. Mělo plnit základní čtyři funkce – reprodukční, majetkovou, symbolickou a socializační.⁶⁹ Uzavření manželství předcházela pečlivá úvaha všech zúčastněných osob nad konkrétní sňatkovou strategií a často vyčerpávající komunikace mezi oběma rody.⁷⁰ Ferdinand ze Schwarzenberku se rozhodl utvořit příbuzenské pouto s Lobkovicí.⁷¹ Tento urozený šlechtický rod se vyrovnal Schwarzenberkům svým finančním kapitálem i společenskou prestiží.⁷² Nevěstou Františka Adama ze Schwarzenberku se stala Eleonora Amálie, dcera Ferdinanda Augusta z Lobkovic. Jejich svatba se uskutečnila v roce 1701 ve Vídni. O pět let později se jim narodila dcera Marie Anna.⁷³ Manželské soužití však nebylo příliš šťastné. V roce 1710 došlo dokonce k vážné manželské krizi. Ochladnutí ve vztahu manželů nejspíše způsobily neshody ohledně nevyplaceného věna ze strany Ferdinanda Augusta z Lobkovic a především skutečnost, že Eleonora Amálie ze Schwarzenberka dosud nedala svému choti syna.⁷⁴ Podle rodové legendy došlo k zažehnutí krize díky svatému Janu Nepomuckému, před jehož náhrobkem v katedrále svatého Víta se manželé měli v roce 1722 udobřit. Nedlouho poté se jim narodil syn Josef Adam – dědic schwarzenberského dominia.⁷⁵

Kromě hromadění nemovitého majetku si kníže ze Schwarzenberku zakládal rovněž na tom, aby schwarzenberský rod požíval všeobecné vážnosti a byla mu projevována náležitá úcta.⁷⁶ Proto musel ustavičně pečovat o dobré jméno vlastní osoby a svého rodu. Současně

---

⁶⁷ V. Rameš, *Proměny schwarzenberského panství*, s. 27-36.

⁶⁸ K. Schwarzenberg, *Torzo díla*, s. 910-911.

⁶⁹ P. Maťa, *Svět české aristokracie*, s. 605-607.

⁷⁰ V. Bůžek a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 281-284.

⁷¹ R. Smíšek, *Šlechtic a sňatek ve druhé polovině 17. století. Sňatkové strategie Jana Adolfa a Ferdinanda ze Schwarzenberku*, *Folia historica Bohemica* 24, 2009, č. 1., s. 167-198.

⁷² J. Županič – M. Fiala – F. Stellner, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 147; Stanislav Kašík – Petr Mašek – Marie Mzyková, *Lobkovicové, dějiny a genealogie rodu*. České Budějovice 2002.

⁷³ K. von Schwarzenberg, *Geschichte*, s. 152-154.

⁷⁴ Kristina Swiderová, „Mein lieber Herr Hoffmeister, ohne seine Zeilen lebe ich wohl ganz trostlos...“ *Role služebnictva v manželské krizi Eleonory Amálie a Adama Františka ze Schwarzenbergu*, *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 357-374.

⁷⁵ J. K. Votka, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 20-21. K manželské krizi Adama Františka a Eleonory Amálie ze Schwarzenberku a nepomucenské legendě o smíření manželského páru podrobněji níže, kapitola Zázračný patron schwarzenberského rodu.

⁷⁶ R. J. W. Evans, *Vznik habsburské monarchie*, s. 205.

měl jakožto příslušník šlechtického stavu a císařského dvora neustálou potřebu dávat na odiv své společenské postavení. Kvůli tomu vynakládal nemalé finanční prostředky na vlastní a rodovou reprezentaci.⁷⁷ Následoval přitom příklad panovnického dvora, kde vladař soustřeďoval kolem sebe mnohé architekty, hudebníky, literáty, malíře, sochaře a mnohé další umělce. Jeho vzor napodoboval zejména na svých panstvích.⁷⁸

Adam František ze Schwarzenberku si počínal na svých panstvích jako zkušený stavebník. Svědčí o tom řada novostaveb a přestaveb starších středověkých i renesančních budov, ale také rozsáhlé krajinářské úpravy. V jeho službách působili významní středoevropští architekti barokní doby.⁷⁹ Prominentní postavení ve službách knížete ze Schwarzenberku zaujímal Johann Bernhard Fischer z Erlachu, který pro šlechtice navrhl a z části postavil zahradní palác ve Vídni. Ten následně po roce 1723 dostavěl architektův syn Josef Emanuel Fischer z Erlachu.⁸⁰ Na českých panstvích využíval často schopností architekta Antona Erharda Martinelliho, jenž sehrál klíčovou úlohu při přestavbách zámků Hluboká nad Vltavou, Ohrada a Protivín.⁸¹

Prostory svých sídel zkrášloval mnohými výtvarnými díly. Knížecí komnaty zdobily výtvary světoznámých umělců Antona van Dyke, Petera Paula Rubense či Paola Veronese. Adam František ze Schwarzenberku však sám podporoval a zaměstnával četné umělce, u kterých si objednával výtvarná díla podle svých představ. Mezi ně patřili kupříkladu malíři Jiří Werle a David Gran.⁸² Ve službách Adama Františka ze Schwarzenberku působil rovněž Jan Jiří Hamilton, jenž se specializoval na malbu zvířat a loveckých zátiší. V jeho obrazech se odrážely záliby šlechtice v parforních honech, španělské jezdecké škole, chovu a nákupu koní a drahých loveckých psů.⁸³ Lov představoval pro Adama Františka ze Schwarzenberku osobní vášeň. Současně však byl v době baroka výrazem privilegovaného společenského postavení šlechtice. Schwarzenberk se často nechal vyobrazovat v loveckém úboru v určité

---

⁷⁷ Marek Krejčí, *Od kulturní krajiny k zemi nikoho. Schwarzenberský patronát 19. a 20. století*, in: M. Gaži (ed.), *Schwarzenbergové*, s. 127-138.

⁷⁸ Šlechtickým mecenátem se zabýval ve své studii J. Pánek, *Dva typy českého šlechtického mecenátu v době Rudolfa II.*, *Folia historica Bohemica* 13, 1990, s. 159-178.

⁷⁹ M. Pavlátová, *Krajinářské úpravy*, s. 87-106.

⁸⁰ Martin Krumholz, *Vídeňská rezidence Schwarzenbergů a Johann Bernhard Fischer z Erlachu*, in: M. Gaži (ed.), *Schwarzenbergové*, s. 207-217.

⁸¹ Hynek Látal, *Anton Erhard Martinelli ve službách Schwarzenbergů*, in: M. Gaži (ed.), *Schwarzenbergové*, s. 219-228.

⁸² A. Markus, *Rod knížat ze Schwarzenberku*, s. 38.

⁸³ Ludmila Ouredová-Hronková, *Johann Georg de Hamilton ve službách Adama Františka ze Schwarzenberku*, in: M. Gaži (ed.), *Schwarzenbergové*, s. 229-250. Srov. Táž, *Johann Georg de Hamilton (1672–1737). Malíř zvířat a lidí*, České Budějovice 2015.

fázi lovu, většinou na koni nebo se skolenou zvěří u svých nohou. Pokaždé tedy zastával svrchovanou, vítěznou roli, jež poukazovala na jeho sociální status a vrchnostenské právo.⁸⁴

Poslední lovecká kratochvíle se nakonec stala Adamu Františkovi ze Schwarzenberku osudnou. Císař Karel VI. se společně s Alžbětou Kristýnou vydali 27. května 1732 se svým dvorem na léčení do Karlových Varů. Kníže ze Schwarzenberku se jakožto nejvyšší štolmistr staral o jejich přepravu. Začátkem června dorazila část hofštátu, doprovázející císařovnu, do Karlových Varů. Císař zůstal v Praze a příležitostně se věnoval své velké vášni – lovu.⁸⁵ Dne 10. června 1732 června uspořádal v brandýském lese lov na jeleny, jehož se účastnil také Adam František ze Schwarzenberku. Krátce po zahájení však došlo k vážné nehodě. Jeden z výstřelů Karla VI. minul svůj cíl a místo něj smrtelně ranil knížete ze Schwarzenberku.⁸⁶ Schwarzenberk byl převezen do brandýského zámku, kde se později nechal ošetřit osobním lékařem císaře. Ten vyhodnotil zranění knížete ze Schwarzenberku jako smrtelné. Proto následně zavolal kaplana, který mu poskytl poslední pomazání.⁸⁷ Následujícího dne 11. června 1732 skonal.⁸⁸

Tato událost hluboce zasáhla samotného Karla VI. Bezprostředně po incidentu se císař psychicky zhroutil.⁸⁹ Pomohla mu až přítomnost jeho manželky Alžběty Kristýny, za kterou přijel 14. června 1732 do Karlových Varů.⁹⁰ Panovník si byl vědom, že zavinil smrt svého dlouholetého spolupracovníka. Proto se snažil vlastní vinu přiměřeným způsobem odčinit. Osobně dohlížel nad záležitostmi poručnictví mladého Josefa Adama ze Schwarzenberku. Jako jistá útěcha za smrt otce mu měl posloužit Řád zlatého rouna, který mu Karel VI. udělil 6. července 1732.⁹¹ Sám císař však hledal útěchu u patrona habsburského a rovněž schwarzenberského rodu Jana Nepomuckého, jenž byl současně považován za patrona poklidné smrti. Po nehodě ihned navštívil náhrobek světce v chrámu svatého Víta v Praze. Náklonost Schwarzenberků k zmíněnému světci a jejich společná historie vešly ve

---

⁸⁴ Robert Šimůnek, *Obraz šlechtického panství v Čechách 1500-1750*, Praha 2018, s. 345.

⁸⁵ P. Vokáčová, *Dvorní cesta*, s. 456-469.

⁸⁶ Otto G. Schindler, *Smrt na lovu v Brandýse a zmařená divadelní slavnost v Krumlově. Chybný výstřel císaře Karla VI. a Metastasiovo „Lasilo d'Amore“*, *Divadelní revue* 7, 1996, č. 1, s. 14-35.

⁸⁷ J. Zálaha, *Lovecký příběh*, s. 18-20.

⁸⁸ Jan Vogeltanz (ed.), *František Václav Felíř*, s. 125.

⁸⁹ Stefan Seitschek, *Die Tagebücher. Kaiser Karls VI. Zwischen Arbeitseifer und Melancholie*, Horn 2018, s. 96.

⁹⁰ P. Vokáčová, *Dvorní cesta*, s. 456-469.

⁹¹ J. Zálaha, *Lovecký příběh*, s. 18-20.

všeobecnou známost.⁹² Jako votivní památník císaře za zabitého knížete ze Schwarzenberku lze do jisté míry chápat unikátní stříbrné mauzoleum pro tělo svatého Jana Nepomuckého, které bylo v roce 1736 dokončeno a instalováno v chrámu svatého Víta v Praze. Jeho realizace se financovala penězi vybranými během kanonizace, přičemž samotný Karel VI. šel svou křesťanskou štědrostí příkladem.⁹³

---

⁹² Franz Matsche, Náhrobek sv. Jana Nepomuckého v pražském chrámu sv. Víta jako sakrální památka, in: Svatý Jan Nepomucký 1393-1993. Výstava Bavorského Národního muzea v Mnichově ve spolupráci s klášterem premonstátů na Strahově v Praze a s Národním muzeem v Praze, Praha 1993, s. 46-60.

⁹³ Tamtéž.

2 Schwarzenberská zbožnost

V době baroka se ocitlo náboženství v rukou šlechty jako atribut jejich společenského postavení, nástroj k prosazování politické moci a demonstrace sepětí s panovnickým dvorem.⁹⁴ Barokní zbožnost prožíval každý člověk individuálně, někdo hluboce a procítěně, jiný zas mělce a formálně. Avšak nikdo se nevyhnul jistým vlivům, projevům barokní zbožnosti, jež bohatě útočily na smysly katolíků především skrze umění. Nádhera barokních chrámů, obrazy překypující náboženskými motivy, utrpení mučedníka vytesané do kamene, průvody kajícíků, to vše a ještě více napomáhalo tvarovat zbožnost barokního člověka.⁹⁵ V 17. století se utvořil na panovnickém dvoře a v hlavním sídelním městě ve Vídni model habsburské zbožnosti, který v různé míře a intenzitě napodobovala kulturní centra na nižších úrovních politického systému habsburské říše, zejména v zemských hlavních městech a ve šlechtických rezidencích. Šířila se zásluhou intenzivních kontaktů, jež mezi vídeňským dvorem a provinciemi zprostředkovávala dvorská šlechta, úřednický aparát, duchovenstvo a vojenští činitelé. V habsburské monarchii tak mohlo docházet a skutečně docházelo k výrazné unifikaci kulturního i náboženského života. Působení lokálních vrchností a duchovenstva se sjednocujícími prvky barokní kultury přitom mělo nezpochybnitelný vliv na neprivilegované vrstvy obyvatelstva.⁹⁶

Model habsburské zbožnosti, historiky označovaný a objevující se ve slavných barokních dílech jako *pietas austriaca*, výrazně a vědomě zrcadlila dvorská šlechta. Napodobovali ho Schwarzenberkové i jejich předchůdci na českokrumlovském panství Eggenberkové. Apologeti habsburské dynastie v čele s Johannem Ludwigem Schönlebenem vyzdvihovali několik pilířů habsburské zbožnosti: všeobecnou horlivost v katolické víře, okázalé uctívání eucharistie, Svatého Kříže, Panny Marie a svatých.⁹⁷ Jejich víra byla napevno zakotvena v tradici, neboť všechny tyto projevy habsburské zbožnosti lze vysledovat až k Rudolfu I., jenž v sobě zosobňoval všechny rodové ctnosti a pomyslný vzor křesťanského chování. Na členy rakouského panovnického domu se nahlíželo jako na Bohem vyvolené panovníky, následovníky Ježíše Krista, přičemž kontakt mezi Bohem a panovníkem, mezi nebem a zemí, zprostředkovávala Panna Marie.⁹⁸

---

⁹⁴ M. Gaži, Schwarzenbergové, s. 144.

⁹⁵ J. Mikulec, Náboženský život, s. 25-27.

⁹⁶ J. Pánek, Habsburská monarchie, s. 43-52.

⁹⁷ A. Corethová, Pietas Austriaca, s. 5-19.

⁹⁸ M.-E. Ducreux, Emperors, s. 276-304.

Pietas austriaca obsahovala základní prvky habsburské ideologické identity, ospravedlňovala politiku Habsburků, posilovala katolicismus v podunajské monarchii a pomáhala v prosazování práva. Zároveň učinila legitimitu dynastie posvátnou a sloužila jako nezvratný historický a teologický argument v boji o světovou svrchovanost. Ačkoliv habsburská zbožnost zjevně odhalovala teologický obsah, rovněž v sobě skrývala nástroj, jehož prostřednictvím mohl panovník uplatňovat své politické ambice. Pomocí těchto hodnot docházelo k symbolické komunikaci mezi císařem a jeho poddanými.⁹⁹ Habsburkové používali rozličné prostředky a metody, jak dát na odív své katolické cítění. Mezi ně lze zařadit podporu církve, klášterů a nadací, každodenní účast na bohoslužbách, zakládání i pravidelné návštěvy některých význačných poutních míst. Mezi ty nejvýznamnější ve střední Evropě patřily Altötting, Mariazell, Stará Boleslav, Marianka.¹⁰⁰

Ovšem na šlechtu působily také spodní proudy společnosti. Vzor habsburské zbožnosti sice představoval pro poddané závazný princip, avšak odjakživa zde existoval také vztah a vzájemné ovlivňování mezi takzvaným vysokým a lidovým náboženstvím.¹⁰¹ Zbožnost šlechty byla v mnoha směrech svázána jak s mocensky zaštitěným vzorem pietatis austriacae, tak také s tím, co se často interpretuje jako lidová zbožnost. O vlivu nižších sociálních vrstev na šlechtickou zbožnost svědčí rozsáhlá činnost soustředěná v uctívání již zavedených světců či naopak hluboce procítěná účast na rozvoji teprve rodících se místních kultů. Pro šlechtice znamenaly značnou inspiraci a rádi je finančně zaštiťovali. Jejich motivy pramenily ze společenského hladu po těchto náboženských projevech a současně z tužeb vnitřních, psychologických.¹⁰²

---

⁹⁹ W. Telesko, *The Pietas Austriaca*, s. 159-180.

¹⁰⁰ V. Bůžek a kol., *Společnost českých zemí*, s. 176. K poutním místům propagovaným Habsburky Szabolcs Serfőző, *Pilgrimages of Emperor Leopold I. in Central Europe*, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 41, 2017, s. 59-66.

¹⁰¹ K. Vocelka, *Habsburská zbožnost*, s. 225–239.

¹⁰² M. Gaži, *Schwarzenbergové*, s. 147.

2.1 Urození předchůdci Eggenberkové

Adam František a Eleonora Amálie ze Schwarzenberku svým zbožným působením na jihočeských panstvích navazovali na své předchůdce, Jana Kristiána z Eggenberku a jeho choť Marii Arnoštku, rozenou ze Schwarzenberku. Svět posledních Eggenberků podléhal stejné vlně nově zjištěné šlechtické citovosti, ztotožňoval se se zbožností habsburské dynastie a ctil stejné hodnoty. V jisté míře Eggenberkové rovněž napodobovali na svých panstvích ty samé prostředky a metody, které využívala habsburská dynastie vůči svým poddaným.¹⁰³

Jan Kristián a Marie Arnoštko z Eggenberku kulturně poznamenali zejména Českokrumlovsko. Za zmínku stojí jejich činnost spjatá se sídelním městem Českým Krumlovem, například přenesení ostatků svatého Kalixta z Říma do zdejší zámecké kaple svatého Jiří, vybavení kostela svatého Víta nebo přebudování kaple Panny Marie Bolestné na Křížové hoře v letech 1709-1710.¹⁰⁴ Jejich zbožnost se však nejvíce odrážela v péči a rozšiřování slávy poutního místa v Kájově, kam mířila početná procesí z blízkých i vzdálenějších krajů především za proslulou gotickou sochou Panny Marie zdobící hlavní oltář kostela Nanebevzetí Panny Marie.¹⁰⁵ Poutní cesta do Kájova zažívala na konci 17. století největší rozkvět zejména zásluhou energických aktivit zlatokorunských cisterciáků a patronátu již zmíněného eggenberského páru.¹⁰⁶ Zájem o toto poutní místo sice plynul hlavně ze zbožné úcty k Panně Marii Kájovské, ovšem na sklonku 17. století sem začínal pozvolna pronikat také nepomucenský kult. Velmi se o to zasloužil člen knížecího dvora, eggenberský trubač a horlivý ctitel Jana Nepomuckého, Daniel Brejcha, jenž 26. října 1694 daroval do zdejšího poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie velkou sochu tohoto

---

¹⁰³ Tamtéž, s. 149.

¹⁰⁴ Přenesením ostatků svatého Kalixta do zámecké kaple se zabývala A. Kubíková, Dva svatí Kalixtové v Českém Krumlově, in: M. Gaži (ed.), Český Krumlov. Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví, České Budějovice 2010, s. 521-526. O posvátném prostoru kostela svatého Víta v Českém Krumlově blíže Jarmila Hansová, Českokrumlovský kostel sv. Víta v. 17. a 18. století, České Budějovice 1997. Kaple Panny Marie Bolestné na Křížové hoře byla vystavěna z podnětu českokrumlovských měšťanů. Práce na stavbě započaly sice už roku 1709, ale kvůli obrovské zadluženosti města se dlouho vlekly. Neutěšená finanční situace města si dokonce vyžádala dohled samotného císaře nad průběhem prací, když v letech 1712 a 1718 byla v Českém Krumlově ustanovena dvorskou kanceláří komise kvůli zadluženosti města. Nakonec práce trvaly až do roku 1736. Díky tomu měli příležitost se zapojit do stavby a výzdoby kaple také Schwarzenberkové. Rozsáhlou práci o výstavbě kaple na Křížové hoře napsal M. Gaži, Svatyně za hradbami měst. Křížová hora u Českého Krumlova v jihočeských a středoevropských souvislostech, České Budějovice 2012, s. 256-257.

¹⁰⁵ J. Royt, Zahrada mariánská, Sušice 2000, s. 40-41.

¹⁰⁶ V té době do Kájova přicházelo více než 20 000 poutníků a konalo se zde okolo 40-50 procesí ročně. Zdeňka Prokopová, Každodenní život mariánského poutního místa Kájov v letech 1656-1725, Jihočeský sborník historický 66-67, 1997-1998, s. 51-63

světce.¹⁰⁷ V následujících letech Brejcha neslevil ze své úcty k Janu Nepomuckému a dále napomáhal v místním zakotvení kultu. Do kaple svatého Jana Nepomuckého, vystavěné v letech 1699-1702, věnoval podstatnou část vybavení.¹⁰⁸ Svou zbožnou činností v Kájově propojil nepomucenský kult s knížecím dvorem Eggenberků, kde ještě neblahoslavený Jan Nepomucký začal ovlivňovat také osobní zbožnost eggenberského páru.

K zvelebování a propagaci nepomucenského kultu v Kájově přispěl také Jan Kristián z Eggenberku, když do kájovské kaple svatého Jana Nepomuckého v roce 1706 daroval varhany zhotovené lineckým varhanářem Jiřím Richterem v celkové hodnotě 130 zlatých.¹⁰⁹ Tuto kapli v roce 1724 rozšířila nová vrchnost Schwarzenberkové o věž se zvonkem. Na zvonu nechala vyrýt reliéfy Jana Nepomuckého a Ježíše Krista.¹¹⁰ Následujícího roku 1725 proběhlo navíc svěcení kamenného sloupu k poctě sedmi svatých, v jejichž společnosti se nalézal také Jan Nepomucký.¹¹¹ V této době nepomucenský kult již definitivně zapustil své kořeny v Kájově. Usadil se a vrcholil právě v době, kdy probíhal kanonizační proces Jana Nepomuckého, kdy schwarzenberská úcta k Janu Nepomuckému a její nezbytné projevy dosahovaly nejvyšší intenzity.

Mimo Kájov eggenberský knížecí pár finančně podpořil rovněž výstavbu dvou bočních oltářů, svatého Linharta a svatého Jana Nepomuckého, v kostele svatého Jakuba v Šumavských Hošticích. Tento projekt z roku 1696 dokládá podporu vrchnosti co se týče financování sakrální výzdoby kostela a současně sám o sobě odrážel lidovou zbožnost pronikající do myšlenkového světa Eggenberků.¹¹² V Bavorově se v kostele Nanebevzetí Panny Marie nad sakristií nacházel oltář svatého Jana Nepomuckého pocházející z konce 17. století. Tam se také dochoval vzácný doklad barokního poutnictví: procesní nosítka se sochou svatého Jana Nepomuckého zpovídajícího královnu Johanu z konce 17. století. Je velmi pravděpodobné, že s těmito nosítky putovala procesí z Bavorova do Nepomuku, rodiště svatého Jana Nepomuckého.¹¹³ Ještě staršího data byly oltář svatého Jana Nepomuckého v

---

¹⁰⁷ Táž, "Cultores Deiparae Cajoviensis". Vazby dvora Jana Kristiána z Eggenberku k poutnímu místu, in: V. Bůžek – Pavel Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7)*, s. 597-617.

¹⁰⁸ F. Mareš – J. Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXXI*, s. 121-123.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 160-161

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Kamenný sloup byl zasvěcen Panně Marii, svatému Josefovi, svatému Janu Nepomuckému, svatému Donátovi, svatému Floriánovi a svatému Šebestiánovi. Tamtéž, s. 166.

¹¹² M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, *Zbožnost*, s. 35.

¹¹³ V. Vlnas, *Česka fáma. Divadlo, divadelnost a umění slavností v barokních Čechách*, in: Týž (ed.), *Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18. století*, Praha 2001, s. 67-110.

kostele Panny Marie v Chrobolech, nepomucenská socha od mšeckého sochaře Jana Štegmüllera ve farním kostele svatého Kříže ve Veselí nad Lužnicí a socha téhož světce, kterou nechal kníže Jan Kristián z Eggenberku v roce 1692 ozdobit most přes řeku Vltavu na Plešivci v Českém Krumlově.¹¹⁴

Není pochyb o tom, že oltáře a kaple vybudované především v devadesátých letech 17. století na eggenberském panství odpovídaly všeobecně rostoucí oblíbenosti Jana Nepomuckého v zemích Koruny české. Ne náhodou v této době byly Janu Nepomuckému zasvěcovány první kaple a oltáře. Následovaly zejména vzor proslulé nepomucenské kaple na Skalce v Praze z roku 1691. Při této sakrální stavbě vzniklo o pět let později první náboženské bratrstvo zasvěcené Janu Nepomuckému, jež hrálo důležitou roli během kanonizačních oslav v roce 1729.¹¹⁵

2.2 Počátky nepomucenské úcty na schwarzenberských panstvích

Adam František ze Schwarzenberku na počátku 18. století využíval hojně svého majetku k vlastní i rodové reprezentaci, jak se slušelo na barokního šlechtice, disponujícího značným bohatstvím. Bohatství bylo v prostředí stavovské a majetkové nerovnosti považováno nejen za Boží dar, ale také za závazek vůči církvi. Zprostředkovací úloha církve v oblasti duchovního života hrála klíčovou úlohu ve vztahu k posmrtné spáse člověka. Proto bylo třeba tomuto závazku dostát. Na manipulaci s majetkem jen pro vlastní účely se pohlíželo jako na akt neslučitelný s ideálem zbožnosti a s mravními hodnotami šlechtického stavu. Prostřednictvím svého majetku mohl šlechtic demonstrovat svoje milosrdenství. O tom také vypovídá značná peněžní hotovost, jež plynula na zakládání, stavbu a provoz chudinských špitálů.¹¹⁶ Adam František ze Schwarzenberku plně respektoval hodnoty privilegovaných, když roku 1715

---

¹¹⁴ Boční oltář Jana Nepomuckého z roku 1683 z kostela Panny Marie v Chrobolech nejspíše pochází od krumlovského truhláře Vavřince Kienmüllera. F. Mareš – J. Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXVIII*, s. 57. Socha svatého Jana Nepomuckého pro hlavní oltář farního kostela svatého Kříže ve Veselí nad Lužnicí pochází z let 1684-1690. Tvoří výbavu hlavního oltáře společně s dalšími sochami svatého Antonína Paduánského, svatého Václava, svatého Šebestiána, svaté Barbory, svaté Apoleny a svatého Floriána. F. Mareš – J. Sedláček, *Soupis památek historických v království Českém X*, s. 103-110. O soše svatého Jana Nepomuckého na mostě na Plešivci v Českém Krumlově se zmiňuje Pavel Himl, *Mezi poddanými a „svobodnými horním a rezidenčním“ městem. Poznámky k dějinám Českého Krumlova kolem roku 1710*, in: M. Gaži (ed.), *Český Krumlov*, s. 753-774. Datace sochy se nachází v E. Poche, *Umělecké památky Čech I. A/J*, Praha 1977, s. 227.

¹¹⁵ Václav Kozel, *Svatojánská bratrstva v Praze*, in: Karel Procházka – Vilém Bitnar (edd.), *Pragensia svatojánská. Sborník statí o kultuře českého baroka*, Praha 1929, s. 152-156.

¹¹⁶ P. Maťa, *Svět české aristokracie*, s. 261-262.

inicioval stavbu špitálu ve Skočicích podle návrhu knížecího stavitele Pavla Ignáce Bayera.¹¹⁷ Tímto činem ve své podstatě následoval zářný příklad vlastní urozené tety Marie Arnoštky z Eggenberku, která v letech 1708-1711 nechala opravit zchátralý špitál svatého Jošta v Českém Krumlově.¹¹⁸

Prostřednictvím majetku mohl dát šlechtic najevo také svou kulturní vyspělost. Tu Adam František ze Schwarzenberku prokázal především rozsáhlou přestavbou zámku v Hluboké nad Vltavou, lázeňského komplexu v Libníči či výstavbou svého oblíbeného loveckého zámku Ohrada.¹¹⁹ Zdaleka největší částky ze šlechtických rozpočtů však ukrajoval církevní mecenáš. Ten se projevoval různě, almužnami, věnováním kostelního náčiní, fundací oltářů, stavbou kostelů, zakládáním a financováním církevních institucí či podporou mnišských řádů.¹²⁰

Šlechta byla ochotná poskytovat velkorysé prostředky zejména těm místům, která v sobě skýtala možnosti symbolické komunikace se světem pozemským i nebeským. Málokdy si nechala uniknout příležitost dát na odiv svou zbožnost, hodnoty, starobylost a jedinečnost. Mezi prostory šlechtické reprezentace patřily zámecké kaple, kostely a sakrální objekty, především však ty, které měly poutní potenciál, jenž mohl k sobě přilákat masy věřících. Naopak u méně významných sakrálních projektů jako u vesnických či městských svatyní se šlechta snažila sdružovat prostředky hned z několika zdrojů nebo alespoň snižovat požadované honoráře. Na jejich financování se podíleli formou sbírek zejména místní farníci a náboženská bratrstva.¹²¹

Adam František a Eleonora Amálie ze Schwarzenberku v duchu barokního katolictví a habsburské zbožnosti intenzivně podporovali především mariánský kult. Ten měl na schwarzenberském dominiu mnoho lokálních středisek, kam pravidelně putovali ctitelé Bohorodičky, doufající v pomoc a přízeň Matky Boží, zprostředkování kontaktu s Bohem a přímlovu za jejich duše. Pozornosti Schwarzenberků a jejich poddaných se těšila Panna Marie především v prostředí významných poutních kostelů v Dobrši, Zahájí a Kájově. Tato poutní

---

¹¹⁷ J. Ivanega, Vrchnostenská sídla na panství Hluboká nad Vltavou za Adama Františka ze Schwarzenbergu (1703–1732), České Budějovice 2012, s. 71-72 (Rigorózní práce).

¹¹⁸ A. Kubíková, Eggenberkové. Z bankéřské lavice na knížecí stolec, Praha 2016, s. 143-144.

¹¹⁹ Více poznatků o přestavbách zámku Hluboká nad Vltavou a lázních v Libníči se nachází v práci Jana Ivanegy, Vrchnostenská sídla, s. 24.-41. K zámku Ohrada více týž, Pavel Ignác Bayer, Adam František ze Schwarzenbergu a zámek Ohrada. Lovecký zámek jako součást rezidenční sítě barokního šlechtice, České Budějovice 2011 (Bakalářská práce).

¹²⁰ P. Maťa, Svět české aristokracie, s. 262-264.

¹²¹ M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, Zbožnost, s. 16-19.

místa knížecí pár finančně zaštiťoval a někdy rovněž poctil svou návštěvou. Zejména Eleonora Amálie ze Schwarzenberku si velmi oblíbila poutní místo v Zahájí. Sem často přijížděla o mariánských sobotách z nedalekého zámku Hluboká nad Vltavou.¹²² S oblibou těchto poutních kostelů velmi úzce souvisela katolická úcta k milostným obrazům a sochám Madon a víra v jejich zázračnou moc.¹²³

Mezi další světce a světice, které kníže s kněžnou uctívali, se počítali například svatý Josef, svatá Barbora, svatá Kateřina, svatý Linhart a svatý Prokop. Posledně zmíněnému světcovi dokonce nechal Adam František ze Schwarzenberku mezi lety 1711-1712 zbudovat vlastní kostel u Jinonic na temeni skály poblíž Dalejské jeskyně. Zde údajně poustevničil svatý Prokop, jehož přítomnost dodala místu zázračnou pověst.¹²⁴ Nedílnou součástí tohoto stavebního projektu tvořil plán interiéru kostela. Kníže ze Schwarzenberku schválil v roce 1712 návrhy bočních oltářů svatého Eustacha a svatého Jana Nepomuckého od Johanna Jacoba Carra. Sochař si nárokoval za práci 220 zlatých, ovšem šlechtic návrh přijal až po snížení ceny.¹²⁵ K bočnímu oltáři svatého Jana Nepomuckého náležel ještě obraz od Jana Jiřího Schummera, pořízený pod schwarzenberským patronátem roku 1713.¹²⁶

Ve stejnou dobu probíhaly také práce v kostele svatého Petra a Pavla v Hosíně. Sem pořídil Adam František ze Schwarzenberku boční oltář svatého Jana Nepomuckému, jenž pro něj navrhl sochař Jiří Ondřej Bürger. Oltář byl později přistavěn k hlavnímu oltáři a kazatelně, přičemž kníže za návrh zaplatil 645 zlatých.¹²⁷ Vyobrazení tohoto světce se dostalo podle výtahu z inventáře z roku 1711 dokonce společně s dalšími náboženskými výjevy do intimního prostoru kněžny, do jejích komnat na Orlíku.¹²⁸ Nepomucenská ikonografie se však objevila ještě před blahořečením mučedníka a údajným zázračným působením světce uvnitř schwarzenberského rodu také jinde. Další obraz se nacházel podle inventáře knížecích objektů z roku 1719 v Červeném dvoře.¹²⁹ Mezi projevy schwarzenberské úcty k Janu

---

¹²² M. Gaži, K typologii mariánských poutních míst na jihu Čech v 17. a 18. století, in: Jiří Mihola – Veronika Čapková (edd.), Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu, Brno 2010, s. 137-158.

¹²³ O tomto barokním fenoménu blíže J. Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 1999.

¹²⁴ Emanuel Jungclaussen – J. Royt – V. Vlnas, *Sv. Vintíř, sv. Prokop a poustevnictví v Čechách*. Výstava k 950. výročí smrti sv. Vintíře na Šumavě, Praha 1995, s. 28.

¹²⁵ M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, *Zbožnost*, s. 38-39.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ O kostele svatého Petra a Pavla blíže Z. Prokopová, *Ševětín – Hosín – Dolní Bukovsko*, České Budějovice 1997. K inventáři kostela blíže M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, *Zbožnost*, s. 58-59.

¹²⁸ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 228.

¹²⁹ Tamtéž.

Nepomuckému lze zahrnout rovněž světcovu kapli ve farním kostele Nejsvětější Trojice v Postoloprtech z roku 1712.¹³⁰ Ta nejspíše inspirovala o rok později zdejší farníky ke zhotovení a umístění sochy svatého Jana Nepomuckého před místní hřbitov.¹³¹

Sochy a obrazy světce patřily také do vybavení inventáře kostelů v Doudlebech, Kamenném Újezdu, Mirovicích a Bošilci.¹³² Stalo se tak vlivem rozsáhlejšího pronikání kultu do myšlení místních farníků, kteří tak jednali jistě se souhlasem knížete Adama Františka ze Schwarzenberku. Ten si v případě venkovských far počínal pragmaticky a nehýřil přehnanou štědrostí. Zároveň neváhal užít ekonomických prostředků k tomu, aby si poddaní uvědomili, že jsou vůči svému patronovi povinováni patřičnou úctou. Tím chtěl zdejší duchovní motivovat k řádnému a uctivému chování vůči své osobě, protože případná patronova nevole mohla znamenat odejmutí knížecích příspěvků a výhod, například zbavením nároku na deputát.¹³³ Adam František ze Schwarzenberku manifestoval svou úctu k Janu Nepomuckému rovněž tím, že souběžně s přestavbou zámku v Hluboké nad Vltavou učinil z okolní krajiny sakrální prostor. V roce 1706 zde nechal vystavět dvě kaple. Na zámecké cestě z Podhradí vznikla stavba zasvěcená svatému Antonínu s Jezulátkem, zatímco u mostu přes Vltavu pod zámkem nechal postavit kapli k poctě Jana Nepomuckého.¹³⁴

Kníže ze Schwarzenberku vybral také návrh kaple svatého Jana Nepomuckého v Libníči (společně s návrhem lázeňské budovy) od Pavla Ignáce Bayera, nechal ji zhotovit a 3. dubna 1715 vysvětit.¹³⁵ Ve stejném roce vzdal hold světci také lišovský farář Jan Mann na své faře v

---

¹³⁰ J. Ivanega, Schwarzenberská zámecká kaple v Postoloprtech ve víru barokního století, *Dějiny a současnost* 36, 2014, č. 7, s. 26-27.

¹³¹ E. Poche, *Umělecké památky Čech III. P/Š*, Praha 1980, s. 142.

¹³² V Doudlebech byla v roce 1710 do kostela svatého Vincence pořízena socha Jana Nepomuckého. Od roku 1720 tvořila socha téhož světce nedílnou součást inventáře oltáře svatého Linharta v kostele Všech svatých v Kamenném Újezdě. O místních venkovských farnostech v barokní době blíže Jan Šimánek, *Venkovské farnosti Doudleby a Kamenný Újezd v době baroka*, České Budějovice 2007, s. 134-136 (Rigorózní práce). Podle inventáře sestaveného 10. července 1719 obsahoval boční oltář kostela svatého Klimenta v Mirovicích obraz Jana Nepomuckého. Nejspíše byl pořízen už za panování Eggenberků. M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, *Zbožnost*, s. 146. V roce 1717 byla před kostelem svatého Klimenta v Mirovicích vystavena socha Jana Nepomuckého. J. Soukup, *Soupis památek*, s. 118. V kostele svatého Martina v Bošilci se nachází hlavní oltář zdobený mnoha svatými, svatým Michalem, svatým Šebestiánem, svatým Rochem, svatým Václavem a konečně svatým Janem Nepomuckým od Jana Krebse z roku 1707. F. Mareš – J. Sedláček, *Soupis památek historických v království Českém X*, s. 6.

¹³³ Pavel Pumpr, *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. a 18. století*, Brno 2010, s. 232-236. Vedle peněžního platu dostávali poddaní od vrchnosti takzvaný deputát. Ten sestával z naturálních dávek. Zahrnoval především viktualie (obilí, luštěniny, brambory, mléko a další), ale dle potřeby rovněž věci jiné (sůl, svíčky, dříví na podpal a podobně). Ottův slovník naučný VII, Praha 1893, s. 325.

¹³⁴ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 30.

¹³⁵ Pavel Vlček, *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 49.

Lišově (panství Hluboká nad Vltavou), kam nechal vlastním nákladem pořídit sochu Jana Nepomuckého. Na přední straně podstavce sochy světce se vyjímal nápis: „*Divo IOANNI NEPOMVCENO PRAESENS PII SACRABANT FAMA VESTE A NE PERDATVR ECCE PATRONVS – Blahoslavenému Janu Nepomuckému zbožní zasvětili. Ejhle patron, jehož pověst nezaniká.*“ Na straně zadní stál nápis: „*MARTYR CONFESSOR VIRGO EST ISTE SANCTVS DEI – Mučedníkem a čistým vyznavačem víry je tento Boží světec.*“¹³⁶ V tomto případě byl Jan Nepomucký nazván blahoslaveným ve stejný rok, kdy svatovítská kapitula v Praze oficiálně zahájila beatifikační proces. Nikoliv náhodou, neboť podobně, jen ve větším měřítku, se na tuto událost reagovalo také v metropoli Království českého. Zde se 15. května 1715 u příležitosti zahájení beatifikačního procesu konaly první svatojánské vodní slavnosti Navalis.¹³⁷

Jak bylo naznačeno výše, prvotní záchvěvy nepomucenské úcty lze na schwarzenberském dominiu zaznamenat v době, kdy svatovítská kapitula v Praze teprve začínala vynakládat zvýšenou aktivitu v otázce mučedníkovy blahorečení, které mělo být podle veřejného mínění pouhou formalitou před slavnou kanonizací. V tomto období se nepomucenský kult nestal pouhým lokálním fenoménem, jenž nacházel oblibu pouze v prostoru spjatém s jeho pozemským působením. V první polovině 17. století měl Jan Nepomucký pověst mučedníka a světce s mocí činit zázraky zejména v bezprostředním okolí vlastního náhrobku v chrámu svatého Víta v Praze a svého rodiště v Nepomuku.¹³⁸ V druhé polovině 17. věku se však situace změnila. Jana Nepomuckého před samotnou beatifikací uctívali kupříkladu v Litoměřicích, kde hrabě Jaroslav ze Šternberka pořídil a osobně vysvětil v roce 1693 oltář svatého Jana Nepomuckého ve zdejším kostele svatého Štěpána.¹³⁹ Svým druhým životem žil rovněž v Hradci Králové. O tom svědčí místní chrám svatého Jana Nepomuckého, jehož základy položil královehradecký biskup Tobiáš Jan Becker v roce 1708.¹⁴⁰ Ovšem ani Morava nezůstala netknutá nepomucenským kultem. Zde se například objevila jeho kaple v roce 1710 ve Strážnici.¹⁴¹

---

¹³⁶ J. Braniš, *Soupis památek*, s. 109.

¹³⁷ Antonín Šorm, *Pražské pobožnosti svatojánské*, in: K. Procházka – V. Bitnar (edd.), *Pragensia svatojánská*, s. 134-144.

¹³⁸ V. Vlnas, *Jan Nepomucký*, s. 177.

¹³⁹ K. Borový, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 43.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ F. Stejskal, *Svatý Jan Nepomucký II*, s. 48.

Jan Nepomucký přestal být výhradně součástí duchovního života nižších sociálních vrstev a definitivně prorazil také do náboženského cítění vyšších vrstev společnosti, do myšlenkového světa habsburských panovníků a významných šlechtických rodů Martiniců, Slavatů, Kolovratů a Šternberků.¹⁴² K těmto urozeným rodům se připojili rovněž Adam František a Eleonora Amálie ze Schwarzenberku. Vztah k tomuto světcí rozvíjeli více jak celou dekádu před tím, než se shodou různorodých okolností Jan Nepomucký zapsal nesmazatelným písmem do rodové legendistiky Schwarzenberků.

2.3 Zázračný patron schwarzenberského rodu

Na počátku dvacátých let 18. století se nad budoucností schwarzenberského rodu zatahovala mračna, alespoň co se týče pokračování rodové linie. Čtrnáct let trvající roztržka mezi Adamem Františkem ze Schwarzenberku a jeho ženou Eleonorou Amalií přitahovala pozornost vyšších sociálních vrstev napříč Evropou.¹⁴³ Manželskou krizi v letech 1708-1722 zapříčinily neshody ohledně nevyplaceného věna otcem Eleonory Amálie ze Schwarzenberku Ferdinandem Augustem z Lobkovic. Na jejím řešení závisel osud celého rozsáhlého schwarzenberského dominia, jež se značně rozrostlo v roce 1719 dědictvím po Marii Arnoštce z Eggenberku.¹⁴⁴ Tímto krokem schwarzenberský rod získal úctyhodnou finanční základnu a primát v pozemkové držbě v českých zemích. Zánik eggenberského rodu mohl být značně rezonujícím mementem v myšlenkovém světě Schwarzenberků, jelikož se svými předchůdci na jihočeských panstvích mohli brzy sdílet podobný osud. V té době se život knížecího páru nacházel již ve fázi, kdy schwarzenberský pár nutně čím dál tím víc tížily otázky týkající se budoucnosti rodu. Schwarzenberkové postrádali mužského dědice, neboť Adamu Františkovi a Eleonoře Amálii ze Schwarzenberku se během vzájemného soužití narodila pouze dcera Marie Anny.

Oběma manželům bylo v této době téměř 40 let. Eleonora Amálie ze Schwarzenberku se nacházela v letech, kdy ženě začínají odbíjet její biologické hodiny a kdy každým následujícím rokem šance na početí dalšího potomka prudce klesá.¹⁴⁵ Život kněžny ze Schwarzenberku tak zůstával z hlediska tehdejších požadavků kladených na ženu nenaplněn.

---

¹⁴² Tamtéž, s. 48-52.

¹⁴³ P. Maťa, Svět české aristokracie, s. 559.

¹⁴⁴ Tamtéž. Manželskou krizí schwarzenberského páru se zabývala K. Swiderová, „Mein lieber Herr Hoffmeister“, s. 357-374.

¹⁴⁵ Tamtéž.

Ani pestrý společenský život, filantropická činnost a hluboká zbožnost nemohly tuto skutečnost zmírnit.¹⁴⁶ Urozený manželský pár se současně musel neustále střetávat s problémem smrti, tolik zřetelným v době baroka.¹⁴⁷ Motiv smrti se hojně nacházel v umně zkomponovaných větách kazatelů a zpovědníků, stejně jako se odrážel v náboženské literatuře. Symboly smrti zdobily zádušní oltáře a některé zpovědnice. Oblíbené rovněž byly nejrůznější příručky typu ars moriendi (umění umírat).¹⁴⁸ O svátku Dušiček se pořádala procesí po hřbitovech. Ustavičné připomínání smrti, vědomí pomíjivosti vlastního života a nenaplnění povinnosti zachování rodové linie vyvíjely značný tlak na psychiku obou urozených jedinců.¹⁴⁹

Naznačené okolnosti však nejspíše napomohly řešení manželského rozporu. Přetrvávající manželské problémy nejspíš zmírnil faktor času i psychická vyčerpanost. Zajisté mohlo pomoci také zadostiučinění z vítězného soudního sporu o dlužné věno, jehož nevyplacení Ferdinandem Augustem z Lobkovic stálo na úplném počátku manželské krize v roce 1708.¹⁵⁰ Dalším impulzem ke smíření se pravděpodobně stalo také dohodnutí sňatku jediné dcery manželského páru Marie Anny s Ludvíkem Jiřím Bádenským, který se uskutečnil v roce 1721. Tento sňatek zajisté posílil pošramocené sebevědomí kněžny ze Schwarzenberku. Ta nejspíše nesla na smluvení sňatku výrazný podíl, neboť ji pojilo s bádenskými markrabaty blízké pokrevní pouto.¹⁵¹

Podle rodové legendy mělo k usmíření dojít během náhodného setkání manželského páru u náhrobku čerstvě blahořečeného Jana Nepomuckého v chrámu svatého Víta v Praze. Obnovené manželství mělo být zanedlouho korunováno narozením vytouženého potomka Josefa Adama Jana Nepomuka ze Schwarzenberku 25. prosince 1722.¹⁵² Duchovní život laiků ovlivňovala silná víra v zázraky, související s chorobnou potřebou něčeho vyššího.¹⁵³ Tato potřeba někdy hraničila přímo s očekáváním Božího zásahu na zemi.¹⁵⁴ S ohledem na pokročilý věk obou aktérů není divu, že Schwarzenberkové tuto událost obestřeli závojem

---

¹⁴⁶ Jitka Radimská – Milena Lenderová, Eleanora a Anna Kateřina Šporkovy, Marie Anna Arnoštka Eggenbergová, in: M. Lenderová (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 131-154.

¹⁴⁷ J. Mikulec, *Náboženský život*, s. 213-249.

¹⁴⁸ Tamtéž. Srov. P. Král, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004, s. 62-67.

¹⁴⁹ J. Mikulec, *Náboženský život*, s. 213-249.

¹⁵⁰ K. Swiderová, „Mein lieber Herr Hoffmeister“, s. 357-374.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 357-374.

¹⁵² J. K. Votka, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 20-21.

¹⁵³ V. Vlnas, *Jan Nepomucký*, s. 128-130.

¹⁵⁴ Iva Čornejová – Jiří Kaše – Jiří Mikulec – Vít Vlnas, *Velké dějiny zemí koruny české VIII*, Praha 2008, s. 308.

legendy o zásahu Boží prozřetelnosti skrze slavného divotvůrce. O nepomucenském zázraku uvnitř schwarzenberského rodu se v Praze vyprávělo zahraničním návštěvníkům metropole ještě po řadu let.¹⁵⁵ Následně se stal součástí schwarzenberské rodové tradice i nepomucenské legendy. Nijak nepřekvapuje, že se o pár let později, když se pro účely kanonizace Jana Nepomuckého sbíraly důkazy o jeho zázračném působení, litoměřický biskup Adam Vratislav z Mitrovic odvolával v kanonizačních protokolech právě na nepomucenský zázrak při zachování pokrevní linie schwarzenberského rodu.¹⁵⁶

Adam František a Eleonora Amálie ze Schwarzenberku vynaložili po roce 1722 nemalé úsilí, aby dali najevo svůj vděk za zachování rodu a pojistili si světcovu přízeň do budoucna. Prvním aktem věrnosti bylo bezpochyby pojmenování narozeného potomka a vytouženého dědice po světcích. Prostřednictvím tohoto gesta Schwarzenberkové otevřeně vizualizovali svou důvěru ve zmíněného světce a učinili ho oficiálním patronem svého rodu.¹⁵⁷ Vyústění jejich příběhu zároveň představovalo ideální řešení manželského sporu v duchu barokní zbožnosti. Současně Schwarzenberkové svým způsobem napodobovali model habsburské zbožnosti, neboť také samotný císař Leopold I. se podle rodové legendistiky Habsburků musel ohledně narození mužského potomka spolehnout na pomoc světce.¹⁵⁸

Tento velice zbožný Habsburk zplodil sice celkem 16 dětí, 11 dcer a pět synů. V důsledku velké kojenecké úmrtnosti se však dospělosti nakonec dožilo pouze šest potomků, mezi nimi budoucí císaři Josef I. a Karel VI. Císař Leopold I. se přes dvacet let potýkal s vážnými dynastickými potížemi. Podobné problémy zažívala španělská i rakouská větev Habsburků.¹⁵⁹ Z prvních dvou manželství Leopolda I. vzešel pouze jeden mužský dědic, Ferdinand Václav, který však brzy zemřel. K zachování habsburského rodu mu pomohl až třetí sňatek s Eleonorou Magdalénou Falcko-Neuburskou v roce 1676. Ta mu porodila o dva roky později vytouženého dědice habsburské monarchie, pozdějšího císaře Josefa I.¹⁶⁰ Za narození mužského potomka panovník vděčil svatému Josefovi. Jeho dříve opomíjený kult šířili

---

¹⁵⁵ P. Maťa, *Svět české aristokracie*, s. 559.

¹⁵⁶ J. K. Votka, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 30.

¹⁵⁷ O vztahu Schwarzenberků ke světcům blíže tamtéž.

¹⁵⁸ O smíření Adama Františka a Eleonory Amálie ze Schwarzenberku se zmínil ve své práci také V. Bůžek a kol., *Společnost českých zemí*, s. 507.

¹⁵⁹ Roku 1664 se Leopold I. stal posledním žijícím mužským příslušníkem rakouské větve Habsburků. Ve Španělsku panovala jako regentka jeho ovdovělá sestra Marie Anna (1634-1694) za nezletilého Karla (Karla II.), kterého současně sužovaly fyzické i duševní choroby. J. Mikulec, *Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka*, Praha 1997, s. 61-73.

¹⁶⁰ I. Čornejová – Ivan Rak – V. Vlnas, *Ve stínu tvých křídel. Habsburkové v českých dějinách*, Praha 1995, s. 127.

především karmelitáni. Svůj vrchol však zažil až za Leopolda I.¹⁶¹ Ten v roce 1675 odevzdal do rukou zmíněného světce své dědičné země a krátce na to i celou Římsko-německou říši. Pomoci zmiňovaného světce se císař dovolával ve věci narození svého dědice, který následkem údajného vyslyšení modliteb dostal po svém patronovi do té doby pro Habsburky neobvyklé jméno jako výraz poděkování za světcovo dobrodiní.¹⁶² V tomto případě, podobně jako u Schwarzenberků, byla přítomná hlavní motivace uchýlení se pod patronát světce, jehož kult se v oné době nacházel na vzestupu, a touha po zachování rodu. Proto se nabízí možnost schwarzenberské inspirace Habsburky. Je vsutku symbolické, že Jan Nepomucký byl svatořečen právě na svátek svatého Josefa (19. března).¹⁶³ Díky tomu se oba kulty vzájemně provázaly a oba světci se následně začali objevovat bok po boku v náboženské ikonografii.¹⁶⁴

Bezprostředně po narození vymodleného syna se vděk knížete a kněžny ze Schwarzenberku soustředil na místo světcova náhrobku v chrámu svatého Víta v Praze. Zde ležely jeho ostatky, zejména v té době zřejmě nejproslulejší svatá relikvie v celé habsburské monarchii, zázračně zachovaný „jazyk“ mučedníka zpovědního tajemství.¹⁶⁵ Svatovítská kapitula v Praze představovala nejvýznamnější středisko nepomucenského kultu. Šířila ho dlouhou dobu před jeho slavnou kanonizací. Fyzický kontakt s místem posledního spočinutí světce a s jeho ostatky byl pro barokního člověka potřebou stejně přirozenou jako naléhavou.¹⁶⁶ Adam František ze Schwarzenberku svůj důvěrný vztah k Janu Nepomuckému veřejně demonstroval 27. října 1722 darováním dvou skvostných stříbrných antipendií oběma oltářům u světcova hrobu.¹⁶⁷ Záslouhou mědirytu pražského rytce Marka Müllera, zhotoveného v letech 1721-1725, je známá tehdejší podoba náhrobku svatého Jana Nepomuckého. Na zmíněném mědirytu je rovněž vyobrazen západní oltář, na kterém se vyjímalo jedno ze schwarzenberských antipendií. Uprostřed něho se pod knížecí čapkou nacházeli dva putti. Vlevo byl ikonograficky zachycen schwarzenberský erb Adama Františka ze Schwarzenberku, zatímco vpravo se vyjímal lobkovický znak kněžny Eleonory Amálie. Po obou stranách erbů byly zasazeny ve štítových rámech dvě stěžejní scény z nepomucenské

---

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² A. Corethová, *Pietas Austriaca*, s. 96-97.

¹⁶³ V. Vlnas, *Jan Nepomucký*, s. 125-126.

¹⁶⁴ Na schwarzenberských panstvích se společná vyobrazení svatého Jana Nepomuckého a svatého Josefa nacházela například v kostele Navštívení Panny Marie v Ondřejově, v kostele svatého Václava v Netolicích či v kostele svaté Anny v Libínském Sedle. M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, *Zbožnost*, s. 115-118, 131, 149.

¹⁶⁵ V. Vlnas, „Jazyk“ Jana Nepomuckého, *Dějiny a současnost* 13, 1991, č. 4, s. 20-26.

¹⁶⁶ Týž, *Barokní člověk*, s. 385-396.

¹⁶⁷ K. Borový, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 47.

legandy; vlevo Jan Nepomucký naslouchající zpovědi královny Johany, vpravo jeho mučednická smrt svržením z Karlova mostu.¹⁶⁸

Krátce poté následovala svého manžela podobně zbožným gestem Eleonora Amálie ze Schwarzenberku. Ta darovala 18. dubna 1722 chrámu svatého Víta čtrnáct liber vážící sošku dítěte z ryzího stříbra, ztvárňující Josefa Adama ze Schwarzenberku, jemuž podle rodové legendy pomohl svatý Jan Nepomucký na svět.¹⁶⁹ Kněžna ze Schwarzenberku uctila světce nákladným darem rovněž v následujících letech. V roce 1724 věnovala stříbrnou ženskou figuru klečící na polštáři. Ta zosobňovala Eleonoru Amálii ze Schwarzenberku, jak se zbožně modlila ke světci. Součástí tohoto daru byly také dvě stříbrné nohy.¹⁷⁰ Obětování stříbrných nohou mohlo souviset s častým křesťanským motivem bosých nohou, symbolizujícím chudobu, skromnost a pokoru. Většinou byl takto zobrazován Ježíš Kristus, apoštolové a členové žebavých řádů, zvláště františkáni.¹⁷¹ Noha jako součást božského těla je obsažena v eucharistii, v přijímání svátosti oltářní, ale zároveň v sobě nese zprávu o vlastní lidskosti evokující výjevy z příkladného života Krista. Je to ta část těla, která byla stigmatizována a přibita na kříž. Eleonora Amálie ze Schwarzenberku tímto darem dala najevo vlastní zranitelnost, symbolicky se pokořila a obnažila před Janem Nepomuckým. Poukázala tedy na svůj důvěrný, intimní vztah k uctívanému světci.¹⁷² Obětování částí těla z drahocenného kovu patřilo do široké palety donátorských gest rozličných dobrodinců. O tom vypovídá množství cenných nohou, rukou, prsou, očí a srdcí, jež tvoří nedílnou součást nepomucenského pokladu v chrámu svatého Víta. Zároveň jsou výmluvnými symbolickými komunikáty barokní doby.¹⁷³

O tři roky později Eleonora Amálie ze Schwarzenberku obětovala v prosté truhlici k uctění Jana Nepomuckého mešní kalich zhotovený z ryzího zlata se zlatou patenou, zlatými konvičkami a zlatým talířkem. Jedinou ozdobu truhlice tvořil schwarzenberský a lobkovický dvojnásobek vytepaný na zlaté podložce, přičemž cena zmiňovaného daru se pohybovala okolo 5000 zlatých.¹⁷⁴ Ten samý rok dala knížecí rodina pro chrám svatého Víta vyhotovit 12

---

¹⁶⁸ F. Matsche, Náhrobek sv. Jana Nepomuckého, s. 46-60.

¹⁶⁹ A. Podlaha – E. Šittler, Chrámový poklad u sv. Víta v Praze, Praha 1903, s. 137.

¹⁷⁰ J. K. Votka, Sv. Jan Nepomucký, s. 54-55.

¹⁷¹ J. Hall, Slovník námětů, s. 304.

¹⁷² Michelle Voss Roberts, Body Parts. A Theological Anthropology, Minneapolis 2017, s. 120-123.

¹⁷³ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 46-50.

¹⁷⁴ A. Podlaha – E. Šittler, Chrámový poklad, s. 297.

pozlacených kalichů ze starého chrámového stříbra.¹⁷⁵ Zdaleka nejzajímavějším darem věnovaným náhrobku svatého Jana Nepomuckého v chrámu svatého Víta v Praze však bylo zlaté srdce, jež osobně přinesl Josef Adam ze Schwarzenberku, doprovázený svým otcem.¹⁷⁶ V květnu 1728 Adam František ze Schwarzenberku se svým následníkem absolvovali pouť z Vídně k hrobu světce jako poděkování za vyléčení mladého Josefa Adama z těžké nemoci, která ho sužovala v roce 1727.¹⁷⁷

V tomto roce údajně schvátily Josefa Adama ze Schwarzenberku neštovice tak těžce, že ve schwarzenberském domě ihned zavládla panika. Adam František a Eleonora Amálie ze Schwarzenberku se velice obávali o život svého jediného syna. Oba zoufalí rodiče se proto uchýlili v modlitbám k Janu Nepomuckému. Kněžna ze Schwarzenberku si dokonce vyžádala prach z náhrobku světce, který přimíchala do synovy medicíny. Po vypití léčivého nápoje, okořeněného posvátným prachem, se měl dědic schwarzenberského dominia rychle zotavit.¹⁷⁸ Uvedený způsob řešení krizové situace nepředstavoval poslední zoufalý pokus rodičů o záchranu milovaného syna, ale poháněla ho pevná víra v zázračnou léčivou moc prachu či hlíny z mučedníkovy hrobu.¹⁷⁹ Tato komodita se dokonce před polovinou 18. století stala předmětem zámořského obchodu. Portugalci převáželi na svých lodích tento převzácný lék až do Indie, kde jím léčili nemocné domorodce. Je to zajímavý doklad barokní mentality a víry v zázračnou moc svatého Jana Nepomuckého překračujícího přírodní zákony.¹⁸⁰ V myšlení barokního člověka byl tento způsob léčení nemoci pragmatický. Víra v léčivé schopnosti světců prostupovala všechny sociální vrstvy obyvatelstva, od nejnižších po nejvyšší.¹⁸¹ Touto událostí Schwarzenberkové připsali Janu Nepomuckému další zázrak, který potvrzoval jeho svatost. Je proto pochopitelné, že cítili silnou potřebu vyjádřit svůj vděk nějakým zbožným aktem, konkrétně poutní cestou.

Adam František a Josef Adam ze Schwarzenberku společně následovali rovněž příklad Jana Nepomuckého. Ten byl znám z Balbínova životopisu jako slavný poutník, jenž měl těsně před svou smrtí putovat k staroboleslavskému Paládiu, nejslavnější mariánské ikoně v českých zemích. Poutní místo ve Staré Boleslavi bylo spjaté zejména s mariánským kultem, ale také s

---

¹⁷⁵ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 46.

¹⁷⁶ J. K. Votka, Sv. Jan Nepomucký, s. 69-70.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 147.

¹⁷⁹ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 131-132.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Tamtéž.

nepomucenskou a svatováclavskou legendou.¹⁸² Poutní cesta motivovaná niterním a zbožným úmyslem zažívala v 17. a 18. století svůj zlatý věk a stala se jedním z charakteristických rysů barokní zbožnosti. Navazovala převážně na středověkou tradici. Každá vykonaná svatá cesta svým způsobem představovala pro křesťana menší pouť do Jeruzaléma.¹⁸³ Samotná poutní cesta v sobě obsahovala zbožné gesto, zesílené ještě o darování zlatého srdce k oltáři svatého Jana Nepomuckého z rukou Josefa Adama ze Schwarzenberku, za asistence svého vděčného otce.¹⁸⁴ Darované srdce mělo nezpochybnitelný symbolický význam, aktualizovaný v období baroka ještě tím, že se v téže době v katolickém světě šířila velmi populární úcta ke kultu Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. Jeho ústřední motiv planoucího srdce se velmi často objevoval ve výtvarném umění. Na obrazech Ježíš Kristus otvíral své vírou a Bohem planoucí srdce člověku, symbolizující celou jeho božskou osobu a současně jeho lidskou stránku, jeho pozemský život, milosrdenství a lásku.¹⁸⁵

Josef Adam ze Schwarzenberku tímto gestem symbolicky odevzdával svůj život do rukou Jana Nepomuckého, demonstroval vlastní lásku k němu a ztotožnil se tak s ideálem Ježíše Krista. Teprve po absolvování poutě k náhrobku svatého Jana Nepomuckého byl Josef Adam ze Schwarzenberku definitivně vyléčen. Uzdravení z milosti Boží nemohlo přijít, pokud srdce poutníka nebylo kající. Svou pokoru Josef Adam ze Schwarzenberku prokázal vykonanou poutí a darem srdce, představující srdce kajícího.¹⁸⁶ Zmiňovaná pouť se stala také impulzem pro Adama Františka ze Schwarzenberku, aby po návratu do Vídně 1. června 1728 sepsal testament.¹⁸⁷ Prostřednictvím něho pojistil vlastní majetek, uspořádal vztahy uvnitř schwarzenberského rodu a takzvané poslední věci člověka. Svým konáním se kníže ze Schwarzenberku připravil na konec života v duchu „dobré smrti“.¹⁸⁸

Případ Jana Nepomuckého v roli zázračného léčitele nebyl v urozených kruzích ničím ojedinělým. Svědčí o tom mnohé děkonné obětiny od významných představitelů šlechty.

---

¹⁸² Václav Ryneš, *Paladium země České. Kapitola z českých dějin náboženských*, Praha 1948, s. 99.

¹⁸³ J. Royt, *Barokní pouť v Čechách*, in: Jiří Mihola – Veronika Čapská (edd.), *Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*, Brno 2010, s. 31-47.

¹⁸⁴ J. K. Votka, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 69-70.

¹⁸⁵ Pavel Preiss, *Cor dulcissimum, misserere nobis. Několik poznámek k historii a ikonografii kultu Srdce Ježíšova*, in: Kristina Kaiserová – Jiří Mikulec – Jaroslav Šebek (edd.), *Srdce Ježíšovo. Teologie – symbol – dějiny. Sborník z konference konané na Vranově u Brna 30. ledna 2002, Ústí nad Labem 2005*, s. 171-185.

¹⁸⁶ Victor Turner, *Image and Pilgrimage in Christian Culture*, New York 1978, s. 15-16.

¹⁸⁷ J. K. Votka, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 69-70.

¹⁸⁸ P. Král, *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*, České Budějovice 2002, s. 73-106.

Svémi dary se v roce 1725 odvděčil za záchranu svých dvou synů před chorobou rovněž Filip z Lobkovic, nejvyšší hofmistr císařovny Alžběty Kateřiny, se svou chotí Marií Vilemínou, rozenou z Althannu.¹⁸⁹ Stejně tak se etablovala ve společnosti role Jana Nepomuckého jako zázračného porodníka. Díky světcí Schwarzenberkové přivedli na svět vytouženého syna. Totožné zásluhy mu však připisovali také jiné šlechtické rody. Svatý Jan Nepomucký údajně dopomohl v roce 1715 k početí zdravého syna hraběti Františku Václavu Nostic-Rieneckovi a jeho manželce Kateřině Alžbětě, rozené ze Schönbornu. Ta do té doby porodila pouze čtyři mrtvá neviňátka. Proto se rodiče odvděčili světcí za narozeného potomka bohatými dary. Za krátký čas se jim dokonce narodil druhý syn.¹⁹⁰

Mezi další schwarzenberské dary k náhrobku svatého Jana Nepomuckého patřily mešní roucha, která sem věnovala Eleonora Amálie ze Schwarzenberku po tragické smrti svého manžela. První z nich ovdovělá kněžna ze Schwarzenberku darovala bezprostředně po jeho smrti. Nadto v roce 1733 věnovala stříbrem vyšívanou kasuli z červeného aksamitu. Tu nechala zhotovit z krví potřísněného šatu, jenž měl kníže ze Schwarzenberku na sobě v osudný den.¹⁹¹ Druhým mešním rouchem darovaným v roce 1737 Eleonora Amálie ze Schwarzenberku uzavřela svoji donátorskou aktivitu ohledně kultu svatého Jana Nepomuckého soustředěného kolem jeho stříbrného náhrobku v chrámu svatého Víta v Praze.¹⁹² Ten patří dodnes k nejvýznamnějším památkám chrámu. Nedílnou součástí jeho inventáře tvoří dary ze zlata, stříbra a drahých kamenů. V polovině 18. století se nacházelo v prostoru zmíněného náhrobku 92 obrazů svatého Jana Nepomuckého, 159 soch různých světců ze stříbra, 8 zlatých a 185 stříbrných srdcí.¹⁹³ I přes početné množství darů od různých šlechtických rodů je schwarzenberský příspěvek nevídaný svým počtem, rozmanitostí, materiální i symbolickou hodnotou a gesty, jež je doprovázely. Sám o sobě vypovídá o zbožnosti Schwarzenberků a jejich vztahu k svatému Janu Nepomuckému.

Mimo to však nelze opominout vliv Schwarzenberků na zbožnost ostatních příslušníků šlechtického stavu ve středoevropském prostoru. Ten byl zcela zjevný především u markrabat bádenských, konkrétně u Ludvíka Jiřího Bádenského. Jak bylo uvedeno výše, tento říšský

---

¹⁸⁹ Stanislav Kašík – P. Mašek – Marie Mžyková, Lobkowiczové, s. 220-221. O darech knížat z Lobkovic se zmiňuje K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 48-49.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 49.

¹⁹¹ A. Podlaha – E. Šittler, Chrámový poklad, s. 140.

¹⁹² Tamtéž, s. 305.

¹⁹³ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 146.

šlechtic se roku 1721 oženil s Marií Annou, jedinou dcerou Adama Františka a Eleonory Amálie ze Schwarzenberku.¹⁹⁴ Od tohoto sňatku udržovaly obě rodiny velmi úzké a přátelské vztahy. Vzájemné pouto usnadňovala také skutečnost, že bádenská markrabata patřila mezi katolíky a loajálně bojovala v císařské armádě proti Turkům a jiným nepřátelům habsburské monarchie.¹⁹⁵ O aktivním kontaktu mezi zmíněnými rody svědčí rovněž časté cesty Eleonory Amálie ze Schwarzenberku na lovosické panství, jež patřilo bádenským markrabatům. Sem kněžna ze Schwarzenberku často jezdila navštěvovat svou dceru. Dokonce zde měla vyhrazený vlastní apartmán.¹⁹⁶ Mezi oběma rody probíhalo vzájemné náboženské ovlivňování. Díky působení bádenských markrabat také Schwarzenberkové začali podporovat mnišský řád piaristů, který se ve třicátých letech 18. století začal čím dál více prosazovat v úloze preceptorů šlechtické mládeže.¹⁹⁷ Na druhou stranu pronikal do náboženského citění bádenských markrabat kult svatého Jana Nepomuckého. Marie Anna Bádenská, rozená ze Schwarzenberku, svou úctu ke světci demonstrovala 28. srpna 1726 darováním stříbrné sošky dítěte na červené aksamitové podložce se znakem bádenských markrabat náhrobku Jana Nepomuckého ve svatovítském chrámu v Praze.¹⁹⁸ Tato oběť nejspíše symbolizovala děkovné gesto za narození dcery Alžběty Augusty. Zmíněným projevem úcty se inspirovala u své matky Eleonory Amálie ze Schwarzenberku, která se zachovala podobným způsobem v roce 1722.¹⁹⁹

K dalšímu utužení vzájemných vztahů mezi oběma rody přispěly rovněž okolnosti ohledně přijetí Ludvíka Jiřího Bádenského do Řádu zlatého rouna. Zmiňovanou řádovou insignii mu netradičně udělil jeho tchán Adam František ze Schwarzenberku v dubnu 1732 během honosné slavnosti ve vlastní rezidenci v Českém Krumlově, nikoliv císař Karel VI. ve Vídni. Ten delegoval své pravomoci právě na knížete ze Schwarzenberku.²⁰⁰ Vzápětí po této události se začal naplno projevovat náboženský vliv Schwarzenberků na zbožnost bádenských markrabat. V květnu téhož roku Ludvík Jiří Bádenský daroval k náhrobku svatého Jana Nepomuckého v chrámu svatého Víta v Praze zlaté srdce v hodnotě 1150 zlatých.²⁰¹ O rok později ho napodobila rovněž jeho choť Marie Anna Bádenská, rozená ze Schwarzenberku.

---

¹⁹⁴ K. Swiderová, „Mein lieber Herr Hoffmeister“, s. 357-374.

¹⁹⁵ I. Cerman, Šlechtická kultura, s. 261.

¹⁹⁶ J. Ivanega, Vrchnostenská sídla, s. 53-54.

¹⁹⁷ I. Cerman, Šlechtická kultura, s. 255.

¹⁹⁸ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 49.

¹⁹⁹ A. Podlaha – E. Šittler, Chrámový poklad, s. 137.

²⁰⁰ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 181.

²⁰¹ A. Podlaha – E. Šittler, Chrámový poklad, s. 140.

Šlechtična přidala do inventáře náhrobku světce skvostný ornát, vykládaný diamanty, vyšívaný stříbrem a zdobený zlatem v ceně 40 000 zlatých.²⁰² Ludvík Jiří Bádenský uctil památku svatého Jana Nepomuckého ještě v roce 1735 obětovanou stříbrnou lampou, kterou daroval rok poté, co předčasně zemřel jeho syn Karel Ludvík Damián Bádenský.²⁰³

Toto úzké sepětí obou rodů mohlo pomoci hladšímu přechodu kultu svatého Jana Nepomuckého za hranice českých zemí, zejména do Bádenska. Zde nepomucenský kult šířila matka Ludvíka Jiřího Bádenského, Sibyla Augusta Bádenská, rozená Sasko-Lauenburská. Tato šlechtična často zařazovala motivy ze života zmiňovaného světce do ikonografické výzdoby interiérů svých kaplí.²⁰⁴ Bádenská markraběnka dokonce získala na podzim roku 1729 od císařovny Alžběty Kristýny a pražského arcibiskupa Františka Ferdinanda z Khünburku ostatky svatého Jana Nepomuckého. Téhož roku započala stavbu kaple svatého Jana Nepomuckého v Ettlingenu, která patřila mezi jednu z prvních náboženských staveb tohoto zasvěcení mimo české země.²⁰⁵

2.4 Nepomucenský kult a schwarzenberské dominium

Bezprostředně po beatifikaci Jana Nepomuckého v roce 1721 a především po narození Josefa Adama ze Schwarzenberku o rok později se začala vděčnost knížecího páru zračit v podobě náboženské ikonografie četných památek na schwarzenberských panstvích. Některé stavební projekty zaujímaly přední postavení od samého počátku. Především šlo o kapli svatého Jana Nepomuckého v kostele svatého Víta v Českém Krumlově a o zámeckou kapli v Postoloprtech. Schwarzenberské náboženské zanícení k novému patronovi rodu se odráželo zejména v jejich spěchu, péči a vynaložených nákladech. Obě svatyně neměly význam pouze v rámci dané lokality, ale také pro celé schwarzenberské dominium.

Nejdůležitějším stavebním projektem schwarzenberských knížat v rámci nepomucenského kultu se ve dvacátých letech 18. století bezpochyby stala kaple svatého Jana Nepomuckého v českokrumlovském kostele svatého Víta, kterou nechal knížecí pár vystavět v letech 1724-1726.²⁰⁶ Tuto kapli nelze interpretovat jinak než jako stavbu zásadního

---

²⁰² J. K. Votka, Sv. Jan Nepomucký, s. 65-68.

²⁰³ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 140.

²⁰⁴ Michal Vokurka, Bádensko jako česká barokní krajina, Historická geografie 46, 2020, č. 2, s. 197-230.

²⁰⁵ Týž, Barokní krajina tvorba. Srovnání přístupu Šliků a Sasko-Lauenburských, Praha 2018, s. 76 (diplomová práce).

²⁰⁶ M. Gaži, Schwarzenberkové, s. 157.

významu pro schwarzenberskou vrchnost.²⁰⁷ V tomto projektu se promítaly pohnutky osobní, niterní povahy, kdy dotyčný katolík v duchu barokem zdůrazněné citovosti náhle pociťoval nesnesitelnou tíži nebes a všudypřítomnost světce. Adam František ze Schwarzenberku zůstal Janu Nepomuckému dlužen a současně usiloval o jeho přízeň. Odehrával se zde zápas s nově objevenou barokní psychikou, kdy jedinec této doby hledal Boha „skrže tento svět“.²⁰⁸ Zároveň se v takovémto pietním gestu nacházel dostatek prostoru pro reprezentaci schwarzenberského rodu. Ta byla obohacena o nový rozměr tím, že zmiňovaný šlechtic přisoudil svatému Janu Nepomuckému zásadní úlohu ve vlastním myšlenkovém světě. V jeho paměti se snoubila skutečnost s fiktivními představami. Pokračovatelé schwarzenberského rodu udržovali obraz Jana Nepomuckého ve své paměti, rozvíjeli a předávali ho s řadou obměn dalším pokolením. Díky tomu se následující generace knížat ze Schwarzenberku vědomě i bezděčně podílely na vývoji uvedeného mýtu.²⁰⁹

Stavba kaple rovněž naplňovala vzrůstající poptávku po nepomucenském kultu, po kterém společnost následkem blahořečení světce v roce 1721 dychtivě lačněla. Poddaní českokrumlovského panství získávali díky stavbě kaple svatého Jana Nepomuckého příležitost uctít památku v prostoru, jenž mučedník zpovědního tajemství posvěcoval. Projekt inicioval kníže Adam František ze Schwarzenberku na sklonku července 1724. Šlechtic nařídil krumlovskému vrchnímu hejtmanovi Duscherovi vyhledat ve zdejším svatovítském kostele vhodné místo ke zřízení nepomucenské kaple.²¹⁰ V ideálním případě by se nejspíše chopil vybudování kaple knížecí architekt a stavitel Antonio Ehorto Martinelli. V té době však pracoval ve Slezsku na jiném projektu. Kvůli tomu se mohl zúčastnit pouze dokončení a zařizování kaple. Proto nakonec svůj architektonický styl charakteristický střídmostí až prostotou vtiskl do stavby krumlovský panský polír Franz Fortin. Jeho role dozorce nad stavebními pracemi namísto zaneprázdněného knížecího architekta Martinelliho odpovídala duševnímu rozpoložení knížete, který zjevně toužil mít kapli vybudovanou co možná nejdříve.²¹¹ Pro samotného Fortina byl zmíněný stavební projekt profesně nesmírně důležitý. To se odrazilo také v jeho počínání po dokončení stavby. V roce 1727 přivítal na svět

---

²⁰⁷ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 88.

²⁰⁸ Tento koncept barokní zbožnosti poprvé v českém prostředí zpracoval Z. Kalista, *České baroko*, Praha 1941.

²⁰⁹ V. Bůžek – P. Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 8-11.

²¹⁰ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 85.

²¹¹ Martin Šanda, *Antonio Martinelli jako schwarzenberský knížecí stavitel*, Praha 2010, s. 121-122 (diplomová práce).

potomka, kterého pojmenoval po Janu Nepomuckém. Tímto gestem v podstatě demonstroval svou úctu ke světcům, jemuž vystavěl svatostánek. Zároveň následoval příklad schwarzenberských knížat. Jak bylo uvedeno výše, ti svého syna rovněž pojmenovali po zmiňovaném světcovi.²¹²

Půlkruhově uzavřená kaple byla definitivně dokončena v roce 1726. Rozpočet stavby se vyšplhal na 1798 zlatých. Samotný kníže ze Schwarzenberku přispěl částkou 600 zlatých. Současně poskytl 600 pevných trámů na zhotovení lešení.²¹³ Šlechtic věnoval vznikající svatyni po celou dobu stavebních prací velkou pozornost. V případě potřeby pro ni neváhal získat další finance. Důležitou roli v rámci stavby kaple přikládal také složení personálu podílejícího se na výstavbě této sakrální památky. O tom vypovídá skutečně mimořádná koncentrace umělců z hlavního města monarchie v Českém Krumlově, kteří se zde svou prací výrazně podíleli na stavbě a výzdobě kaple. Nejvíce se jejich úsilí promítlo do oltářního vybavení kaple, jež tak bylo dílem převážně vídeňských umělců.²¹⁴ Mezi nimi zaujímal přední místo malíř Pietro van Roy, který pro kapli namaloval oltářní obraz Mrtvý Jan Nepomucký v hodnotě 200 zlatých.²¹⁵ Nemalou práci zde odvedli rovněž sochaři Josef Dietrich a Johann Ferdinand Rapotz. Kníže ze Schwarzenberku se postaral také o zajištění mobiliáře, jenž obsahoval například černou vyřezávanou skříň se sochou svatého Jana Nepomuckého a sochy svatého Josefa se svatým Felixem.²¹⁶

Zmiňovaná nově vystavěná kaple posloužila také jako nástroj k posilnění ještě dalšího aspektu schwarzenberské zbožnosti. Umožnila propojení nepomucenské úcty se zádušním kultem předků, neboť kaple se měla stát místem posmrtného spočinutí knížecích srdcí.²¹⁷ Pohřbíváním srdcí a jejich ukládáním ve významném symbolickém prostoru se zrodil nový způsob pohřbívání ostatků schwarzenberských knížat. Schwarzenberkové současně napodobovali pohřbívání ostatků Habsburků, kteří tradičně ukládali svá srdce do stříbrných pohárů do loretánské kaple v augustiniánském kostele ve Vídni. Zde bylo do konce 19. století uloženo 54 srdcí příslušníků vládnoucího rodu.²¹⁸ Kořeny tohoto pohřebního rituálu sahaly

---

²¹² J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 41.

²¹³ F. Mareš – J. Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXXI*, s. 271.

²¹⁴ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 87.

²¹⁵ F. Mareš – J. Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXXI*, s. 271.

²¹⁶ E. Poche, *Umělecké památky Čech I*, s. 224-225.

²¹⁷ Václav Grubhoffer, *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů v letech 1732-1914*, České Budějovice 2013, s. 238-239.

²¹⁸ K. Vocelka, *Život Habsburků*, s. 290-291.

hluboko do středověku (v českém prostředí byl nesporně středověkým vladařem například Jiří z Poděbrad). Tělo jedince se dělilo na několik částí. Toto členění na jednotlivé části v sobě skýtalo paralelu dělení lidské bytosti na tělo a duši. Tělo se tradičně členilo na maso, kosti, srdce a vnitřnosti. Následně se každá část těla pohřbívala odděleně, většinou v prostoru zaujímavým významné místo v paměti uroence.²¹⁹ Kostí měly nárok na nejokázalejší náhrobek. Kvůli své trvanlivosti byly považovány za nejušlechtlejší část těla.²²⁰

Pohřeb knížete Adama Františka ze Schwarzenberku probíhal podle instrukcí uvedených v jeho testamentu. Ostatky knížete ze Schwarzenberku byly v roce 1732 určeny k třem samostatným pohřbům. Tělo knížete bylo pochováno do schwarzenberské hrobky ve Vídni. Jeho vnitřnosti a srdce putovaly z Prahy ve zvláštních viscerálních nádobách na jihočeská panství. Vnitřnosti šlechtice našly místo svého posledního odpočinku v augustiniánském klášterním kostele v Třeboni. Naopak knížecí srdce skončilo v kapli svatého Jana Nepomuckého v Českém Krumlově.²²¹ V tomto gestu se promítala barokní symbolika srdce, znázorňovaná v idealizované podobě Ježíšova srdce planoucího láskou k Bohu a bližním. Srdce jakožto sídlo života a citu bylo uchováváno pod střechou svatyně zasvěcené milovanému patronovi.²²²

Také jeho manželka Eleonora Amálie ze Schwarzenberku vzpomněla ve vlastní závěti na kapli svatého Jana Nepomuckého v Českém Krumlově. Ve svém testamentu nezapomněla myslet na poslední věci člověka. Kněžna ze Schwarzenberku vyslovila přání, aby mohla být pohřbena ve zmiňované kapli. Dokonce si vybrala stručný epitaf oplývající pokorou, který měl znít: „*Hier liegt die arme Sünderin Eleonora. Bittet für sie – Zde leží ubohá hříšnice Eleonora. Proste za ní.*“²²³ Dále si přála, aby její srdce mohlo být pochováno vedle srdce svého předčasně zesnulého manžela. Josef Adam ze Schwarzenberku nezapomněl po matčině smrti v roce 1741 vyplnit její přání. Tímto činem dal najevo úctu a lásku ke svým rodičům i samotnému světcí. Šlechtic své city k rodičům a víru v Jana Nepomuckého demonstroval především v roce 1744 zřízením nadzemní hrobky v levé boční zdi kaple svatého Jana

---

²¹⁹ Milan Hlinomaz, K pohřbům barokních velmožů, in: V. Bůžek (ed.), Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750), České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 531-534.

²²⁰ Phillipe Aries, Dějiny smrti I. Doba ležících, Praha 2000, s. 318.

²²¹ V. Grubhoffer, Pod závojem smrti, s. 238-241.

²²² O symbolice srdce se zmínil ve svém díle P. Aries, Dějiny smrti II. Zdivočelá smrt, Praha 2000, s. 113-114.

²²³ A. Kubíková, Hrobka schwarzenberských knížecích srdcí v českokrumlovském kostele sv. Víta, Obnovená tradice 24, 2001, s. 52-54.

Nepomuckého.²²⁴ Tradice zdejšího pohřbívání srdcí se u Schwarzenberků udržovala až do roku 1833 a je považována za výjimečný fenomén barokní šlechtické kultury v českých zemích, nikoliv však zcela ojedinělý.²²⁵ Stejným způsobem byly pochovány tělesné ostatky Bernarda Ignáce z Martinic (1614/1615-1685) a Tomáše Zachea Černína z Chudenic (1660-1700).²²⁶

S myšlenkovým světem kněžny ze Schwarzenberku souvisí rovněž zádušní nadace ve výši 1000 zlatých. Touto částkou Eleonora Amálie finančně zaštiťovala zádušní mši, která se měla konat každý týden ode dne výročí její smrti. Nadace vešla oficiálně v platnost 27. července 1743 nařízením kněžnina syna Josefa Adama ze Schwarzenberku. Částka postačovala celkem na 52 mší. Zbývající finanční prostředky měly být využity k pokrytí provozu samotné kaple.²²⁷

Obdobný poloveřejný projev nepomucenské úcty lze vysledovat také u zámecké kaple v Postoloprtech, kde na prahu 18. století probíhala v režii knížecího architekta Pavla Ignáce Bayera přestavba renesančního zámku. Avšak přestavbou zdejší zámecké kaple byl pověřen až Bayerův nástupce v úřadu knížecího architekta Anton Ehorto Martinelli.²²⁸ Ten z popudu knížete Adama Františka ze Schwarzenberku obdržel zakázku na stavbu zámecké svatyně v zimě na přelomu let 1722-1723.²²⁹ V roce 1723 Martinelli předložil knížeti ze Schwarzenberku návrh adaptace čtvercové místnosti v jižním křídle zámku, v těsné blízkosti apartmánu zmiňovaného šlechtice.²³⁰ Podobu plánovaného projektu sice Adam František ze Schwarzenberku schválil, avšak osobně stanovil ikonografii díla. Šlechtic se nechal inspirovat interiérem kostela svatého Augustina ve Vídni. Zde se mu zamlouvalo umělecké ztvárnění svatého Jana Nepomuckého, jak leží v otevřeném náhrobku v pražském chrámu svatého Víta.²³¹ Tentýž rok byla přestavba kaple dokončena. Proto se mohla pozornost Adama Františka ze Schwarzenberku obrátit k pořízení náležitého vybavení svatyně.

Místní řemeslníci zhotovili oltář obohacený o již zmíněný obraz ležícího světce v hrobu, doplněný o malbu Ukřižování a relikvii svaté Františky Římské, která pocházela ze

---

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ V. Grubhoffer, Pod závojem smrti, s. 197, 238.

²²⁶ O pohřbu Bernarda Ignáce z Martinic více P. Král, Smrt a pohřby, s. 171-174. Na pohřební strategii Černínů se zaměřila Zuzana Martínková, Smrt a pohřbívání v barokním Manětíně, Plzeň 2015, s. 40 (bakalářská práce).

²²⁷ V. Grubhoffer, Pod závojem smrti, s. 243.

²²⁸ M. Šanda, Antonio Martinelli, s. 92.

²²⁹ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 156.

²³⁰ Týž, Schwarzenberská zámecká kaple, s. 26-27.

²³¹ Týž, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 156.

zdeděného eggenberského majetku.²³² Svěcení proběhlo na svátek světce 16. května 1725 za přítomnosti řady duchovních a hostů, ovšem bez samotného iniciátora stavby, jehož zastupoval postoloprtský hejtman. Kníže ze Schwarzenberku investoval 1365 zlatých do zámecké kaple zejména kvůli urozeným návštěvníkům.²³³ Sám zámek téměř nenavštěvoval. Proto tato svatyně měla na rozdíl od českokrumlovské kaple svatého Jana Nepomuckého odlišnou funkci. Postoloprtská kaple sice postrádala intimní charakter svatyně v Českém Krumlově, zato však umožňovala šířit nepomucenskou úctu v prostředí šlechty. Postoloprty totiž zaujímaly výhodnou polohu na trase z Prahy do Karlových Varů, do Saska a dál do Římsko-německé říše. Mnoho šlechticů z českých zemí a Římsko-německé říše využívalo na svých cestách zámek k přespání. Zvyklostí těchto návštěv bývala ranní bohoslužba v zámecké kapli, kde se hosté osobně seznamovali se schwarzenberskou zbožností a jejich úctou vůči svatému Janu Nepomuckému.²³⁴ Tento zážitek mohl inspirovat ostatní šlechtice k začlenění nepomucenské úcty do vlastní rodové zbožnosti a reprezentace.

Souběžně s výstavbou postoloprtské zámecké kaple poutala pozornost schwarzenberské vrchnosti výzdoba tamního kostela Nejsvětější Trojice. Pro tento kostel kníže ze Schwarzenberku zamýšlel pořídit nový oltář zasvěcený svatému Janu Nepomuckému. Ze dvou předložených návrhů nakonec zvolil koncept bočního oltáře světce z roku 1725 od sochaře Johanna Jacoba Caara, jenž ve svém díle vyobrazil některé výrazné prvky nepomucenské úcty. Sochař ztvárnil dva putti s odznaky mučednictví Jana Nepomuckého, kteří se vznášeli v horní části oltářního obrazu, a jednoho anděla, jenž završoval retábl. Ten přikládal prst na ústa světce, symbolizující jeho mlčenlivost a zachování zpovědního tajemství.²³⁵ Ovdovělá kněžna Eleonora Amálie ze Schwarzenberku plánovala podle návrhu z roku 1739 ještě doplnit interiér kostela. K realizaci však vzhledem k její smrti v roce 1741 nikdy nedošlo.²³⁶

Zbožnost Adama Františka a Eleonory Amálie ze Schwarzenberku se promítla také na jiných místech schwarzenberského dominia. Momumentů nepomucenské úcty na knížecích panstvích vzniklo nepočítaně, což jen podtrhovalo hlubokou náklonnost knížecího páru i jejich poddaných ke světci. Mnohé fundace odrážely osobní zbožnost vrchnosti, například

---

²³² Týž, Schwarzenberská zámecká kaple, s. 26-27.

²³³ M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, Zbožnost, s. 78; J. Ivanega, Schwarzenberská zámecká kaple, s. 26-27.

²³⁴ Tamtéž, s. 26-27.

²³⁵ M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, Zbožnost, s. 84.

²³⁶ Tamtéž, s. 85.

vztyčení nepomucenské sochy v Třeboni v roce 1724, na místě, které osobně vybrala Eleonora Amálie ze Schwarzenberku.²³⁷ Schwarzenberkové mohli uctít svatého Jana Nepomuckého rovněž v třeboňské zámecké kapli, kam kníže ze Schwarzenberku v roce 1728 zaslal nově zhotovenou sochu světce společně se zázračným olejem svaté Valburgy.²³⁸ Panství Třeboň a okolní krajina poskytovaly nepomucenskému kultu oporu svým charakterem. Jeho symbolika pěti hvězd blýskajících se na vodní hladině, oznamující blížící se zázrak, zapadala ideálně do poetiky zdejšího vodního kraje. Třeboňská krajina vytvářela svými rozsáhlými vodními plochami, mokřady a říčními toky úrodnou půdu pro nepomucenský kult. Místním věřícím se tak v blízkosti těchto vodních scenérií nabízela řada míst ke zřízení pomníku onomu světcovi.²³⁹

V samotné Třeboni se nacházely sochy svatého Jana Nepomuckého před jeho třemi branami.²⁴⁰ Tyto sochy chránily vstup do města, vítaly návštěvníky a přály šťastnou cestu odchozím. Umístění soch u bran města nepředstavovalo samo o sobě pouhý čin zbožnosti místních obyvatel, ale také v sobě obsahovalo promyšlený akt reprezentace konkrétního jedince či skupiny lidí, kteří finančně zaštiťovali vztyčení soch.²⁴¹ Vrchnost sice podporovala téměř jakoukoliv snahu o vznik památníků nepomucenské úcty, zároveň však chtěla, aby tyto monumenty účinně plnily svou funkci. Proto musely být zejména vidět. To obnášelo vhodné umístění do prostoru, kam často zavítávali kolemjdoucí. Jako důkaz takového tvrzení může sloužit situace z 23. dubna 1732, kdy Adam František ze Schwarzenberku nařídil z Vídně svému třeboňskému úředníkovi Augustinu Olbrichtovi, aby dal na knížecí útraty přesunout sochu svatého Jana Nepomuckého nacházející se u rožmberského rybníka na nějaké viditelnější místo.²⁴²

V prostředí třeboňského dominia lze vyhledat další monumenty kultu mučedníka zpovědního tajemství. Z podnětu soběslavských dobrodinců byla za souhlasu knížete ze Schwarzenberku postavena Šebestiánem Stegerem kaple svatého Jana Nepomuckého

---

²³⁷ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 156., s. 85.

²³⁸ M. Gaži, Schwarzenberkové, s. 158.

²³⁹ Z. Kalista, Století andělů, s. 249.

²⁴⁰ Sochy svatého Jana Nepomuckého stály před Budějovickou branou (dvacátá léta 18. století), před Novohradskou branou (lidová socha z roku 1729), před Hradeckou branou barokní socha (18. století). E. Poche, Umělecké památky Čech IV. T/Ž, Praha 1980, s. 103.

²⁴¹ Pavel Suchánek, Barokní sochy v krajině a hledání jejich významu, *Opuscula historiae artium* 60, 2006, s. 81-96.

²⁴² J. K. Votka, Sv. Jan Nepomucký, s. 78-81.

v děkanském kostele svatého Pavla a Petra v Soběslavi.²⁴³ Podobně tomu bylo také v Suchdole nad Lužnicí, kde v srpnu 1733 vrchnostenští duchovní nechali s knížecím svolením vysvětit nepomucenskou kapli fundovanou třeboňskými poddanými.²⁴⁴ Další umělecké památky vytvořené k počtě Jana Nepomuckého se nacházely například v kostelech v Bošilci a Ledenicích.²⁴⁵

Nepomucenský kult jako projev a produkt náboženského citění barokní doby zasáhl citelně také Netolice. Tamní měšťané drželi svatého Jana Nepomuckému ve velké úctě. K tomu přispěl rovněž schwarzenberský rod svými zásahy v rámci vybavování místního kostela svatého Václava. Adam František ze Schwarzenberku dodal zářivější lesk svatováclavskému kostelu tím, že nechal do interiéru kostela pořídit hlavní oltář zasvěcený Janu Nepomuckému podle návrhu Franze Lockenmayera z roku 1729.²⁴⁶ K tomuto oltáři předložil sochař Johann Franz Rapotz celkem šest figurálních návrhů.²⁴⁷ Do jím vyhotoveného plánu byly však zakresleny jinou rukou dvě sochy svatého Jana Nepomuckého a svatého Josefa, se dvěma anděly a dvěma putti. Adam František ze Schwarzenberku oba návrhy schválil a později za něj zaplatil 370 zlatých.²⁴⁸ Na knížecí popud byla ve městě dokonce vystavena socha světce, konkrétně u mostu na cestě do Třeboně. U příležitosti svěcení oné sochy se konalo ve svátek Jana Nepomuckého velké procesí. Veškeré výdaje uhradil městu kníže ze Schwarzenberku 7. června 1732, čtyři dny před svou předčasnou smrtí.²⁴⁹

Adam František ze Schwarzenberku napomohl tomu, aby nepomucenský kult mohl snáze proniknout do prostoru města Netolice. Na netolickém náměstí se od roku 1738 nachází nepomucenské sousoší, jež svým nápisem označuje světce jako „*Lux et dux Netolicesius – Světlo a vůdce Netoličanů.*“²⁵⁰ Popularita svatého Jana Nepomuckého u netolických měšťanů je zjevná také z obsahu inventářů jejich domácností. Z nich lze poznat, že světec pronikl rovněž do nejdůvěrnějšího prostoru netolických měšťanů. Zde mezi čtyřmi

---

²⁴³ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 93.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 224.

²⁴⁵ Součást interiéru kostela svatého Martina v Bošilci tvořil boční oltář zasvěcený svatému Janu Nepomuckému, pořízený v roce 1722, nedlouho po beatifikaci světce. F. Mareš – J. Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém X*, s. 3-9. V ledenickém kostele svatého Vavřince se nachází zvon z roku 1726 s reliéfem svatého Jana Nepomuckého. Tamtéž, s. 107.

²⁴⁶ M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, *Zbožnost*, s. 131.

²⁴⁷ J. Ivanega, *K dějinám bělohůreckého kostela sv. Štěpána v baroku a počátkům díla Františka Jakuba Prokyše v jižních Čechách*, in: M. Gaži (ed.), *Památky jižních Čech IV*, České Budějovice 2013, s. 81-98.

²⁴⁸ M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, *Zbožnost*, s. 131.

²⁴⁹ J. K. Votka, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 78.

²⁵⁰ Z. Kalista, *Století andělů*, s. 213.

stěnami se mohl člověk uchýlit k mučedníkovi zpovědního tajemství v soukromí či v okruhu svým bližním. Dochovaných 46 inventářů z rozmezí let 1729-1781 obsahuje celkem 437 obrazů. Mezi nimi převládají zejména mariánské a christologické motivy. Malbám světců však jednoznačně vévodí svatý Jan Nepomucký se svými typickými atributy. Většinou byl zpodobněn jako kněz v rochetě, s pěti hvězdami kolem hlavy, držící palmovou ratolest jako symbol mučednické smrti a zmenšený krucifix. Z celkem 16 vyobrazení vyčnívá především to nejstarší z roku 1729. Na něm není ztvárněna postava světce, ale jeho nejsvětější relikvie – „jazyk“.²⁵¹ Popularita zmiňovaného světce se projevila také jinde na netolickém panství. V Lhenici byla v roce 1732 vybudována kaple svatého Jana Nepomuckého na mostě.²⁵² V Bavorově měli věřící možnost pomodlit se u oltáře svatého Jana Nepomuckého, postaveného v roce 1735.²⁵³

V podobném duchu se nesla úcta k Janu Nepomuckému také na vimperském panství. Měšťané Vimperka reagovali téměř ihned na blahoslavení zmiňovaného světce. O tom svědčí barokní socha světce z roku 1721 stojící před farním kostelem Navštívení Panny Marie.²⁵⁴ V letech 1723-1724 nechal Adam František ze Schwarzenberku zřídit nový oltář pro místní zámeckou kapli. Tato stavební činnost předcházela rozsáhlé přestavbě celého zámku, kterou měl na starost Franz Fortin. Započala v roce 1728 a trvala dlouhých šest let. Nedílnou součástí stavebních prací tvořilo zařízení nových vrchnostenských pokojů včetně zámecké kaple.²⁵⁵ Její vybavování završila v roce 1731 Eleonora Amálie ze Schwarzenberku věnováním sochy svatého Jana Nepomuckého.²⁵⁶ Mezitím byl v roce 1724 vysvěcen v Horní Vltavici kostel svaté Rodiny a blahoslaveného Jana Nepomuckého.²⁵⁷ V jeho sousedství vznikla nákladem knížete také fara a škola. Vybavování kostela a věže pokračovalo až do roku 1727.²⁵⁸

Mezi lety 1724-1725 pořídil kníže ze Schwarzenberku do téhož kostela k hlavnímu oltáři obraz svatého Jana Nepomuckého od Pietra van Roye. Obraz zachycuje světce klečícího s křížem u nohou před Pannou Marií. Ta sedí na oblacích a drží na levém koleně Ježíška,

---

²⁵¹ Alena Pilná, *Obrazy v inventářích netolických měšťanů v 18. století*, České Budějovice 2015, s. 23-25 (bakalářská práce).

²⁵² E. Poche, *Umělecké památky Čech I*, s. 36.

²⁵³ Marie Kindlmanová, *Lhenice a vesnice k nim příslušné*, Lhenice 1937, s. 20.

²⁵⁴ F. Mareš – J. Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXVIII*, s. 328.

²⁵⁵ J. Ivanega, *Ve stínu slavnějších. Franz Fortin a schwarzenberský zámek ve Vimperku*, *Dějiny a současnost* 37, 2015, č. 4, s. 28-29.

²⁵⁶ M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, *Zbožnost*, s. 13-16.

²⁵⁷ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 219.

²⁵⁸ F. Mareš – J. Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXVIII*, s. 351.

zatímco přes pravé rameno se jí dívá svatý Josef.²⁵⁹ Výjev je přeplněn křesťanskou symbolikou. Panna Marie, Ježíš a svatý Josef představují na malbě svatou rodinu a zároveň tvoří pozemskou trojici odpovídající nebeské nejsvětější Trojici, Otcí, Synu a Duchu svatému.²⁶⁰ Současně je na obraze patrné barokní členění katolických kultů, založené na principu nižší-vyšší. Panna Marie, známá také jako Královna nebes, byla tradičně umísťována v nebeské hierarchii nad ostatní světce. Ta zde trůní na oblacích a drží v náručí Ježíše Krista, jenž žehná klečícímu Janu Nepomuckému.²⁶¹ Kromě tohoto obrazu se v kostele na stěně lodi nacházejí dvě sošky světce se schwarzenberským erbem, odkazující na úzké sepětí nepomucenského kultu a schwarzenberského rodu.²⁶²

Velice významnou ukázkou poddanské úcty vůči svatému Janu Nepomuckému představuje stavba kaple v Záblatí, postavená mezi lety 1729-1733.²⁶³ V roce 1728 podal zdejší blíže neznámý dobrodinec žádost, které kníže ze Schwarzenberku vyhověl.²⁶⁴ Proto se zde následujícího roku mohla začít stavět u kostela svatého Jana Křtitele kaple svatého Jana Nepomuckého.²⁶⁵ V této stavbě lze nalézt mnohovrstevnaté sepětí lidové a elitní zbožnosti. Kaple v Záblatí sice nevnikla z podnětu vrchnosti, ale zato nesla zjevnou inspiraci krumlovskou kaplí. V popředí zbožného úmyslu věřících stálo tvůrčí vnuknutí všeobecnou dobovou popularitou Jana Nepomuckého, vrcholící jeho kanonizací v roce 1729. Současně však byla úcta ke světci jasně demonstrována v takové podobě, v jaké ji dávala na oddiv sama vrchnost. Schwarzenberkové pro své poddané představovali zářný vzor křesťanské zbožnosti. Zároveň poskytovali dostatek prostoru pro vyjádření jejich vlastní zbožnosti.²⁶⁶

Další doklad úcty Schwarzenberků a jejich poddaných ke kultu Jana Nepomuckého nabízí událost, kdy se schwarzenberští poddaní na panství Hluboká nad Vltavou aktivně zapojili v dubnu 1725 do boje s přírodními živly. Hlubocký hejtman Václav Antonín Dvořák 28. dubna 1725 poprosil Adama Františka ze Schwarzenberku o poskytnutí některé ze svých relikvií. Ten hejtmanově prosbě vyhověl. Propůjčené relikvie následně nechal zavrtat do trámův zámeckých věží a střechy. Hejtman Dvořák knížete ze Schwarzenberku požádal o

---

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ J. Hall, Slovník námětů, s. 338.

²⁶¹ J. Royt, Zahrada mariánská, s. 20.

²⁶² F. Mareš – J. Sedláček, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXVIII, s. 352.

²⁶³ Tamtéž, s. 370.

²⁶⁴ P. Vlček, Encyklopedie architektů, s. 517.

²⁶⁵ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 93.

²⁶⁶ K. Vocelka, Habsburská zbožnost, s. 225–239.

relikvie zejména kvůli následkům přírodní pohromy předchozího dne, kdy se strhla na panství mohutná bouře. Během ní údajně pětkrát udeřil do zámecké věže blesk a zasáhl rovněž místa, kde se nacházely pokoje Eleonory Amálie ze Schwarzenberku. Zmíněné relikvie měly propůjčit zámeckému prostoru ochranu proti přírodním živlům.²⁶⁷

Uvedená událost měla dohru o několik let později. V roce 1728 proběhly opravy značně poškozené zámecké věže a střechy pod dohledem knížecího architekta Antona Erharda Martinelliho. V rámci oprav se myslelo také na prevenci před eventuální přírodní katastrofou. Proto byly zhotoveny ve věži výklenky, do nichž se umístily čtyři pískovcové sochy svatého Floriána, svatého Františka Xaverského, svatého Donáta a svatého Jana Nepomuckého.²⁶⁸ Čtveřice světců měla zabránit jakémukoliv nebezpečí, které stavbě hrozilo od přírodních živlů. Samotný Jan Nepomucký byl neoddělitelně spjatý s vodním živlem vzhledem k charakteru jeho legendistické smrti způsobené utopením v řece Vltavě.²⁶⁹ Tyto sochy, vytvořené sochařem Josefem Dietrichem za 100 zlatých, tak neměly pouze funkci estetickou, ale zejména ochrannou. Ve své době představovaly přirozenou, dokonce pragmatickou reakci na možnou hrozbu. Jejich zhotovení proto nemohlo být v barokní době chápáno jinak než jako rozumné preventivní opatření.²⁷⁰

Proti bouřím měly chránit rovněž nové zvony v zámecké věži. Adam František ze Schwarzenberku nařídil vyhotovit jeden zvon zasvěcený svatému Josefovi a druhý svatému Janu Nepomuckému. Oba zvony zatížily knížecí účet částkou 422 zlatých a 54 krejcarů. K jejich vysvěcení došlo 2. května 1729.²⁷¹ Na hlubockém panství dále pokračovala systematická sakralizace okolní krajiny, která zároveň úzce souvisela s reprezentací vrchnosti. Ve dvou případech se stal patronem barokní krajiny svatý Jan Nepomucký, pokaždé zásluhou ovdovělé kněžny Eleonory Amálie ze Schwarzenberku. Šlechtičně se podařilo ve druhé polovině třicátých let 18. století stabilizovat ekonomickou situaci schwarzenberského panství, kterému uškodila především předčasná smrt jejího manžela. Následkem toho se po krátkém útlumu konečně obnovily stavitelské práce.²⁷² K symbolickému posvěcení a kultivaci krajiny došlo v roce 1736 na návsi u cesty do lázní v Libníči, kde byla vztyčena socha svatého Jana

---

²⁶⁷ A. Markus, Příspěvky k umělecké topografii jižních Čech, Památky archeologické 26, 1914, s. 51-56.

²⁶⁸ M. Šanda, Antonio Martinelli, s. 64.

²⁶⁹ H. Rulíšek, Postavy, s. 71-76.

²⁷⁰ O pískovcových sochách psal A. Markus, Příspěvky k umělecké topografii, s. 51-56. O ochranné funkci světců a svatých relikviích blíže J. Mikulec, Náboženský život, s. 31-33.

²⁷¹ A. Markus, Příspěvky k umělecké topografii, s. 51-56.

²⁷² M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, Zbožnost, s. 80.

Nepomuckého. Na jejím podstavci se nacházel schwarzenberský erb. Tuto sochu zhotovili místní řemeslníci a vysvětil ji budějovický děkan Johann Bormann.²⁷³ O rok později Eleonora Amálie ze Schwarzenberku dokončila další stavební projekt, související s vlastní nepomucenskou úctou a reprezentací rodu. Šlechtična nechala vystavět na křižovatce cest na hrázi Munického rybníka, v bezprostřední blízkosti loveckého zámku Ohrada, kapli s dřevěnou sochou svatého Jana Nepomuckého.²⁷⁴

Nedaleko hlubockého panství se nacházela buquoyská lokalita Dobrá voda (panství Nové Hrady), významné poutní místo na jihu Čech. Zde kněžna ze Schwarzenberku projevila během návštěvy v létě 1724 ochotu spontánně přispět k zařízení nově dokončeného kostela a následně sem objednala nový oltář svatého Jana Nepomuckého.²⁷⁵ Tímto mecenášským aktem navázala na svoji zbožnou činnost v Praze, odkud se vracela na schwarzenberská panství. V Praze kněžna strávila celkem tři dny a počínala si zde velmi činorodě, neboť se za krátkou dobu setkala a navázala kontakty s mnohými význačnými šlechtici. Kromě společenského působení však neopomněla myslet rovněž na náboženské aktivity, spojené s péčí o duši vlastní i bližních. Svou zbožnost manifestovala ihned po příjezdu do Prahy 29. května 1721, kdy se vydala na mši do ještě nedostavěného hradčanského kostela svatého Jana Nepomuckého.²⁷⁶ Ten se záměrně budoval na místě neodmyslitelně spjatém s jedním z nejznámějších nepomucenských zázraků z roku 1701. Zásluhou zázračného zásahu Jana Nepomuckého se tenkrát měla uzdravit ruka jisté Terezii Krebsové, ačkoliv jí lékaři údajně nedávali naději na uzdravení.²⁷⁷ Na tomto významném nepomucenském poutním místě Eleonora Amálie ze Schwarzenberku rozjíkala v modlitbě, přijala svátost oltářní a nadto nezapomněla vyplatit jistému paulánovi peníze na almužnu pro chudé v chrámu svatého Víta v Praze.²⁷⁸

Kostel svatého Jana Nepomuckého v Praze se nachází nedaleko hradčanského náměstí, které je spojeno s dalším projevem schwarzenberské zbožnosti. Toto gesto je spjato s činorodostí Adama Františka ze Schwarzenberku, který přispěl blíže neznámou částkou

---

²⁷³ J. Ivanega, Vrchnostenská sídla, s. 142-143.

²⁷⁴ Týž, Adam František ze Schwarzenbergu a zámek Ohrada. Lovecký zámek jako součást rezidenční sítě barokního šlechtice, České Budějovice 2011, s. 58 (Bakalářská práce).

²⁷⁵ Václav Vondra, Návštěva kněžny Eleonory ze Schwarzenberku v Dobré Vodě, Obnovená tradice 16, 2005, č. 31, s. 51–52.

²⁷⁶ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 174-175.

²⁷⁷ J. Royt, Ikonografie sv. Jana Nepomuckého, Zprávy památkové péče 53, 1993, č. 10, s. 373-379.

²⁷⁸ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 174-175.

(celkem se vybralo 1500 zlatých) na stavbu zdejšího morového sloupu. Ten měl být vztyčen na místě, kde se v letech 1713-1714 sloužily mše za zažehnání moru, jenž tehdy pustošil české země. Morový sloup byl vysvěcen 13. května 1725. Ve stejný den k němu bratrstvo svatého Jana Nepomuckého uspořádalo poutní procesí z chrámu svatého Víta.²⁷⁹ Zmiňovaný morový sloup vytvořil Ferdinand Maxmilián Brokoff, syn Johanna Brokoffa, jehož tvorba je neodmyslitelně spjatá s nejslavnější sochou svatého Jana Nepomuckého na Karlově mostě z roku 1683.²⁸⁰ Brokoff obehnal morový sloup podobiznami mnoha světců. Mezi nimi se vyjímal rovněž socha svatého Jana Nepomuckého, který v baroku zosobňoval, vedle svatého Rocha a svatého Šebestiána, jednoho z nejoblíbenějších ochránců před obávanými morovými ranami.²⁸¹

Ve Starém Sedle, v blízkosti zámku Orlík, se schwarzenberská úcta ke světcí projevila hned několika způsoby. Pokaždé se tak dělo z vůle vrchnosti. V roce 1724 Adam František ze Schwarzenberku nařídil, aby byla u silnice vedoucí od Starého Sedla vztyčena socha svatého Jana Nepomuckého, kterou nechal vyhotovit u Ondřeje Steinböcka v Eggenberku. Sama Eleonora Amálie ze Schwarzenberku dohlížela na dopravu sochy na místo určení. Podle nařízení sepsaného v roce 1726 knížetem ze Schwarzenberku mělo být postaráno o to, aby před sochou neustále hořela svíce.²⁸² Světlo vrhající stíny umocňovalo vizuální prožitek, rozpochybovalo sledované výjevy a dodávalo tak statické postavě světce dynamický ráz, živoucí rysy. Oheň svíce živil barokní mystiku ukotvenou v psychice lidí a jitřil jejich smysly.²⁸³ Zároveň byl úzce spjat s modlitbou, neboť hořící plamen svíce symbolizoval modlitbu stoupající k Bohu. Svíce proto měla funkci jak praktickou, tak symbolickou.²⁸⁴ Tuto sochu poté pravidelně mýjela nepomucenská procesí, která putovala k orlickému zámku, kde stála pozlacená socha svatého Jana Nepomuckého. Poutě se zde nejspíše začaly konat právě za Adama Františka ze Schwarzenberku.

S orlickým zámkem souvisela rovněž nadační listina z roku 1728. V ní kníže ze Schwarzenberku nařizoval místnímu zámeckému kaplanovi sloužit třikrát týdně mši. Jednu z nich celebroidal k uctění Jana Nepomuckého, který se měl na oplátku přimluvit u Boha za

---

²⁷⁹ František Ekert, *Posvátná místa královského hlavního města Prahy I.*, Praha 1884, s. 113.

²⁸⁰ J. Royt, *Sv. Jan Nepomucký a jeho úcta v Praze*, in: *Svatý Jan Nepomucký*, s. 76-84.

²⁸¹ F. Matsche, *Náhrobek sv. Jana Nepomuckého*, s. 46-60.

²⁸² J. K. Votka, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 59.

²⁸³ J. Válka, *Myšlení a obraz*, s. 68.

²⁸⁴ H. Rulíšek, *Postavy*, s. 422-423.

dlouhé trvání schwarzenberského rodu.²⁸⁵ V tomto případě zmiňovaný světec hrál důležitou úlohu prostředníka mezi člověkem a Bohem. Uvedená role se tradičně přisuzuje v katolických kruzích všem svatým. Toto nařízení nejspíše souviselo s nemocí Josefa Adama ze Schwarzenberku, kterou prodělal o rok dříve. Nemoc připomněla Schwarzenberkům vrtkavost osudu jejich rodu závisujícího na životě jediného syna. Proto není divu, že se Adam František ze Schwarzenberku hodlal opětovně dovolávat vyšší moci, která podle osobního i veřejného mínění zasáhla již dříve. V tomto případě šlo o akt osobní zbožnosti. Měla důvěrný, neveřejný charakter a nezasahovala do myšlenkového světa schwarzenberských poddaných. Těm se však naskytovalo mnoho příležitostí, jak projevit vlastní úctu vůči svatému Janu Nepomuckému. Například v Kovářově poddaní orlického panství umístili v roce 1722, krátce po beatifikaci, před hřbitovní vchod sochu zmiňovaného světce.²⁸⁶

V roce 1723 poddaní z Žehrovic (panství Mšec) požádali vrchnost o povolení a podporu výstavby kaple svatého Jana Nepomuckého se zvoničkou. Jejich prosbě kníže ze Schwarzenberku milostivě vyhověl.²⁸⁷ Další rok naopak samotný šlechtic inicioval stavbu kaple svatého Jana Nepomuckého před vjezdem do protivínského zámku, kterou nechal pořídit na vlastní náklady společně se sochou světce.²⁸⁸ Také na panství Prachatice lze najít nepomucenské památky. Za regentské správy Eleonory Amálie ze Schwarzenberku vznikla v roce 1735 ve Volarech kaple svatého Jana Nepomuckého od Jana Pinskera.²⁸⁹ V roce 1739 byl postaven podle návrhu Franze Ferdinanda Veitha hlavní oltář kostela svaté Anny v Libínském Sedle, kde se na konzolách nacházeli svatý Jana Nepomucký a svatý Josef. Oba projekty však vznikly nezávisle na finančních prostředcích schwarzenberského rodu.²⁹⁰

Stavební aktivity, pořizování inventářů sakrálních objektů a jiné projevy spjaté s nepomucenskou úctou nadále probíhaly na panství Český Krumlov. Zainteresovanost vrchnosti a poddaných v záležitostech nepomucenského kultu neskončila vybudováním kaple svatého Jana Nepomuckého v kostele svatého Víta, ale naopak se spíše zintenzivnila. Adam František ze Schwarzenberku finančně podpořil na žádost českokrumlovského hejtmana Löbela přestavbu kostela svatého Linharta v Dolní Vltavici. Zde v důsledku omezeného

---

²⁸⁵ J. K. Votka, Sv. Jan Nepomucký, s. 61-62.

²⁸⁶ A. Podlaha – E. Šittler, Soupis památek, s. 86.

²⁸⁷ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 93.

²⁸⁸ J. K. Votka, Sv. Jan Nepomucký, s. 63-64.

²⁸⁹ F. Mareš – J. Sedláček, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXVIII, s. 355.

²⁹⁰ M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, Zbožnost, s. 149.

vnitřního prostoru byly přistavěny podle plánu českokrumlovského políra Franze Fortina dvě kaple svatého Jana Nepomuckého a Panny Marie.²⁹¹ Do nich se umístily boční oltáře zasvěcené těmto svatým podle návrhu Josefa Širokého. Kníže ze Schwarzenberku na jejich pořízení přispěl částkou 60 zlatých.²⁹² Vedle zbožného záměru však šlo o čistě pragmatický úmysl. Jedním z hlavních důvodů přestaveb Adama Františka ze Schwarzenberku byl nedostatek prostoru ve stávajících svatyních, vesměs starších gotických stavbách.²⁹³

Kromě přítomnosti Jana Nepomuckého v interiéru kostela se stal zmiňovaný světec neodmyslitelnou součástí také městského prostoru. Jeho socha se od roku 1725 nacházela na mostě přes řeku Vltavu.²⁹⁴ V roce 1727 kníže ze Schwarzenberku schválil návrh bočního oltáře svatého Jana Nepomuckého společně s bočním oltářem svaté Barbory od Franze Lockenmayera do kostela svatého Šimona a Judy v Brlohu. Následující rok objednal hlavní a boční oltáře do kostela Všech svatých v Kamenném Újezdu. Oltáře byly dílem sochařů Josefa Širokého a Johanna Ferdinanda Rapotze. Součástí pořízeného vybavení se stal rovněž obraz svatého Jana Nepomuckého. Adam František ze Schwarzenberku přispěl na obnovu interiéru kostela částkou 500 zlatých.²⁹⁵

K nejvýznamnějším počínům schwarzenberského mecenátu na jihu Čech v předmoderní době bezpochyby patřilo založení kostela Navštívení Panny Marie v Ondřejově, kdy se knížecí pár dokonce osobně zúčastnil v roce 1728 položení základního kamene. Tento sakrální obřad v sobě odrážel křesťanské hodnoty a rozličnou symboliku, odhalující metafory budování obce Boží a připodobňování základního kamene ke Kristu. Zároveň však působil jako prostředek světské reprezentace a vyjádření právního vztahu patrona k danému objektu.²⁹⁶ Současně s výstavbou hlavního oltáře ondřejovského kostela probíhala v roce 1729 výstavba bočních oltářů podle návrhu Franze Lockenmayera, které Adam František ze Schwarzenberku schválil a určil rovněž jejich ikonografii. Pravý boční oltář měl být zasvěcen svatému Josefu, levý svatému Janu Nepomuckému. Oba stály po 80 zlatých.²⁹⁷ Pokud šlo o kazatelnu, zde Adam František ze Schwarzenberku záměrně vyvolal

---

²⁹¹ F. Mareš – J. Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXXI*, s. 440.

²⁹² M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, *Zbožnost*, s. 91.

²⁹³ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 88.

²⁹⁴ F. Mareš – J. Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXXI*, s. 440.

²⁹⁵ M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, *Zbožnost*, s. 101-102.

²⁹⁶ J. Ivanega, „...ein uhralter Kirchen-braucht.“ Slavnosti pokládání základních kamenů a svěcení patronátních kostelů na schwarzenberských panstvích v 18. století, *Folia historica Bohemica* 31, 2016, s. 237-263.

²⁹⁷ M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, *Zbožnost*, s. 113.

mezi umělci soutěž o tuto zakázku. Šlechtic odmítl návrhy s motivy Jana Nepomuckého a schválil jiný, bez něj. Toto rozhodnutí pramenilo z komplexnosti zbožnosti a určité kultivovanosti knížete ze Schwarzenberku, jenž v rámci výzdoby sakrálních objektů poskytoval rovněž prostor dalším náboženským motivům, nejen těm, které souvisely se životem a činností rodového patrona.²⁹⁸

Jana Nepomuckého samozřejmě museli uctíval rovněž cisterciáci kláštera ve Vyšším Brodě, jenž byl pod ochrannou schwarzenberské vrchnosti. O tom svědčí socha na pilíři mostu přes Vltavu, kterou objednal zdejší opat Kandid Heidrich v roce 1723 u sochaře Josefa Dietricha.²⁹⁹ V samotném Českém Krumlově nechal kníže ze Schwarzenberku postavit sochu svatého Jana Nepomuckého na Plášťovém mostě, již posvětil 22. května 1729 krumlovský arciděkan.³⁰⁰ Navíc někdy v letech 1727-1730 věnoval dřevořezbu Jana Nepomuckého do vybavení kaple Panny Marie a svatého Kříže na Křížové hoře nad Českým Krumlovem.³⁰¹

Zmiňované projevy víry tvořily nedílnou součást ustavičného zpřítomňování nového světce ve městě, úspěšně navazovaly na vybudování kaple svatého Jana Nepomuckého v kostele svatého Víta, upevňovaly postavení světce v životech a myšlení českokrumlovských měšťanů a odstartovaly intenzivnější pronikání nového kultu do jejich domácností. V útrokách barokních domovů zámožnějších měšťanů nebyla nikdy nouze o obrazy, sochy a jiné předměty s rozličnými církevními náměty. První sochu svatého Jana Nepomuckého v Českém Krumlově zaznamenal inventář z roku 1706, první světcovo vyobrazení v roce 1719.³⁰² Teprve ve druhé třetině 18. století začaly do soukromí domácností více pronikat obrazy a sochy tohoto barokního světce. Velký vliv na tom měl právě Adam František ze Schwarzenberku se svou chotí Eleonorou Amálií.³⁰³ Duchovní výjevy samozřejmě utvářely také genia loci schwarzenberských pokojů v Českém Krumlově, stejně jako na dalších zámcích Schwarzenberků. Ty se staly nedílnou součástí převážně ženských apartmánů. Ne náhodou v nich převládaly motivy mariánské, christologické a nepomucenské.³⁰⁴

---

²⁹⁸ Tamtéž, s. 115-118.

²⁹⁹ J. K. Votka, Sv. Jan Nepomucký, s. 68-69.

³⁰⁰ Tamtéž.

³⁰¹ M. Gaži, Svatyně za hradbami, s. 239.

³⁰² V. Bůžek, Aristokratický dvůr a rezidenční město (Český Krumlov mezi 16. a 18. stoletím), in: Týž (ed.), Život na dvorech, s. 365-398.

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ J. Ivanega, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“, s. 170-171.

3 Dva životy Jana Nepomuckého

3.1 Historický Jan Nepomucký

Život svatého Jana Nepomuckého se jen zdánlivě podobá heroické barokní legendě.

V místech, kde se postava zmíněného světce ztrácí v zorném poli historie, se v barokní legendě objevuje světec prokazující se odvahou, ušlechtilostí, ale v první řadě neochvějnou vírou. Jan Nepomucký je zachycen v historických pramenech až jako dospělý muž. Když se v roce 1369 stal veřejným notářem, muselo mu být již něco přes 20 let. Proto se nejspíše narodil ke konci čtyřicátých let 14. století. Zcela jistě však pocházel z Nepomuku v jihozápadních Čechách.³⁰⁵

Notářem ho bezpochyby jmenoval pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi. V tomto úřadě zachycoval důležité události své doby.³⁰⁶ V roce 1373 kupříkladu asistoval při vyšetřování skutků kazatele Jana Milíče z Kroměříže.³⁰⁷ Závažnou událost v životě Jana Nepomuckého znamenala smrt pražského arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi v roce 1380.³⁰⁸ V úřadě pražského arcibiskupa ho nahradil Jan z Jenštějna, jenž vzápětí potvrdil svého notáře Jana Nepomuckého v úřadě oltářníka kaple svatého Erharda v chrámu svatého Víta v Praze.³⁰⁹ Oltářnictví pro něj představovalo důležitý mezník v jeho církevní kariéře. V únoru 1380 dokonce nastoupil jako farář v kostele svatého Havla ve Starém Městě. Tohoto místa se nejspíše domohl vinou morové epidemie, která sužovala Prahu v létě 1380 a přitom nečinila rozdílu mezi laiky a duchovními. V této době se v Praze uvolnila mnohá obročí a řada beneficí změnila své držitele.³¹⁰

Jakmile dosáhl hmotného zajištění, začal studovat na Karlově univerzitě práva. Zde získal titul bakaláře. V roce 1381 odcestoval do Padovy, kde hodlal na zdejší univerzitě dále rozvíjet své vědomosti. Zde promoval v roce 1387 jako doktor práv.³¹¹ Na sklonku 14. století

---

³⁰⁵ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 7-8.

³⁰⁶ J. Polc, Svatý Jan Nepomucký I, s.56-57. Jan Očko z Vlašimi byl druhým pražským arcibiskupem. Tento úřad zastával mezi lety 1364-1380. Zdeňka Hledíková, Pražští biskupové za vlády Lucemburků Jana a Karla, in: František Šmahel – Lenka Bobková (edd.), Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy, Praha 2012, s. 191-202.

³⁰⁷ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 13. Jan Milíč z Kroměříže je znám v české historiografii jako jeden z předchůdců Jana Husa. Jeho životem a dílem se zabývali například Zdeněk Fiala, Předhusitské Čechy, Praha 1978; J. Kadlec, Jan Milíč z Kroměříže, in: týž (ed.), Bohemia sancta, s. 183-190; Jaroslav Mezník, Praha před husitskou revolucí, Praha 1990.

³⁰⁸ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 5-6.

³⁰⁹ F. Stejskal, Svatý Jan Nepomucký I, s. 46-47. Jan z Jenštějna byl asketicky založený teolog, který mezi lety 1380-1400 zastával úřad pražského arcibiskupa. J. Kadlec, Jan z Jenštějna, in: týž (ed.), Bohemia sancta, s. 194-207.

³¹⁰ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 13-14.

³¹¹ J. Polc, Svatý Jan Nepomucký I, s. 123-134.

se Jan Nepomucký stal bohatým a váženým mužem a vyhledávaným odborníkem v kanonických záležitostech.³¹² Po svém návratu do Prahy byl připraven na zářivou církevní kariéru. Již v předešlých letech prokázal schopnosti svědomitého úředníka.³¹³ Mezi lety 1389-1393 zastával celkem tři významné církevní úřady – kanovníka vyšehradského, arcijáhna žateckého a generálního vikáře. Nejvýznamnější a časově nejnáročnější byl bezpochyby úřad generálního vikáře, kterým ho jmenoval v roce 1389 pražský arcibiskup Jan z Jenštejna. Tento úřad fakticky činil z Jana Nepomuckého druhého muže arcidiecéze a zástupce arcibiskupa ve správních záležitostech.³¹⁴

V této době žil pražský arcibiskup Jan z Jenštejna ve zjevném nepřátelství s králem Václavem IV.³¹⁵ O to víc byla role Jana Nepomuckého v úřadu generálního vikáře důležitější, neboť arcibiskup potřeboval mít v této mimořádně složité době kolem sebe věrné a spolehlivé spolupracovníky. V tomto období mnoho blízkých spolupracovníků biskupa zklamalo. Opouštěli ho buď ze strachu před pronásledováním krále Václava IV., nebo z obav o své pozemské statky.³¹⁶ Jan Nepomucký se později prokázal jako důvěryhodný spolupracovník, který při plnění svých úředních povinností nakonec zaplatil cenou nejvyšší – vlastním životem.³¹⁷

Konflikt mezi Janem z Jenštejna a Václavem IV. se zostřoval od roku 1384, kdy král zbavil arcibiskupa úřadu kancléře. Mezi nejvyššími představiteli státu a církve v českých zemích panovala vzájemná nevraživost. Oba toužili po vzájemném uznání svých privilegií.³¹⁸ Mezi největší zásahy krále do pravomoci pražského arcibiskupa patřilo trestání kleriků ze strany králových příznivců, přestože rozhodnutí o jejich vině či nevině záviselo výhradně na rozhodnutí církevního soudu.³¹⁹ V roce 1392 se frustrovaný Jan z Jenštejna rozhodl bez vědomí Václava IV. sáhnout k církevním trestním sankcím proti královým rádcům. Na arcibiskupův příkaz vydal generální vikář Jan Nepomucký společně s arcibiskupským

---

³¹² K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 5.

³¹³ J. Kadlec, Svatý Jan Nepomucký, s. 208-217.

³¹⁴ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 18-19.

³¹⁵ Jiří Spěváček, Václav IV. 1361-1419. K předpokladům husitské revoluce, Praha 1986, s. 215.

³¹⁶ J. Kadlec, Svatý Jan Nepomucký, s. 208-217.

³¹⁷ F. Ekert, Církev vítězná. Životy svatých světic Božích, Praha 1896, s. 337-338.

³¹⁸ J. Spěváček, Václav IV., s. 215-216.

³¹⁹ J. Kadlec, Jan z Jenštejna, s. 194-207.

oficiálem Mikulášem Puchníkem půhon před arcibiskupský soud na podkomořího Zikmunda Hulera. Ten se měl zodpovídat z poprav dvou kleriků a několika kacířských výroků.³²⁰

Napětí mezi českým králem a pražským arcibiskupem mělo vyvrcholit v roce 1393.³²¹ V souvislosti s vydáním papežské buly o povolení zvláštního milostivého léta pro země Koruny české hodlal Václav IV. požádat papeže o zřízení dalšího arcibiskupství v Čechách. Za zdroj nadace měly sloužit statky benediktinského kláštera v Kladrubech.³²² Svým záměrem hodlal docílit posílení své politické moci a oslabení pravomocí a příjmů pražského arcibiskupa, protože zamýšlel na plánové biskupství dosadit některého ze svých oblíbenců. Král pouze čekal na chvíli, až staříčský kladrubský opat Racek zemře. K jeho úmrtí došlo na přelomu února a března 1393.³²³ Jan z Jenštejna však o plánu Václava IV. s největší pravděpodobností věděl. Proto začal okamžitě jednat, aby královy plány na zřízení nového biskupství zhatil.³²⁴ Kladrubští benediktýni zvolili 7. března 1393 z vlastního středu opatem mnicha Olena. Bezprostředně poté dal pražský arcibiskup svému generálnímu vikáři Janu Nepomuckému příkaz k potvrzení volby. K tomu došlo již 10. března 1393.³²⁵

Václav IV. si byl jistý svým plánem a na arcibiskupův krok nestihl reagovat. Jakmile se dozvěděl o zvolení nového kladrubského opata, ve spěchu 16. března 1393 odcestoval do Prahy.³²⁶ Jan z Jenštejna utekl před rozhněvaným králem do Roudnice, doprovázený rovněž svým spolupracovníkem Janem Nepomuckým. Na základě přemlouvání králových důvěrníků se však rozhodli 18. března 1393 vrátit do Prahy, aby zde s králem sjednali příměří.³²⁷ Avšak setkání Jana z Jenštejna a Václava IV. dopadlo katastrofálně. Společníci arcibiskupa, mezi nimiž se nacházel rovněž Jan Nepomucký, byli královými zbrojnoši zatčeni. Janovi z Jenštejna se podařilo uniknout a ukrýt v arcibiskupském paláci pouze díky nastalému zmatku.³²⁸

---

³²⁰ J. Spěváček, Václav IV., s. 217-218. Půhon byla v českém zemském právu 11. až 17. století písemná formulace žalobního nároku, se kterým chtěl žalobce vystoupit proti žalovanému před soudem. Kromě toho půhon ještě obsahoval datum konání soudu a jména soudních komorníků (půhončích), kteří ho žalovanému doručovali. Václav Müller, Půhončí. List z právních dějin moravských, in: Gustav Friedrich – Kamil Krofta – Jaroslav Bidlo (edd.), Sborník prací historických. K šedesátým narozeninám dvorského rady prof. Jaroslava Golla, Praha 1906, s. 233-245.

³²¹ Jorg K. Hoensch, Lucemburkové. Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308-1437, Praha 2003, s. 163-170.

³²² V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 24-25.

³²³ J. Spěváček, Václav IV., s. 218-219.

³²⁴ J. Polc, Svatý Jan Nepomucký I, s. 264-266.

³²⁵ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 24.

³²⁶ J. Spěváček, Václav IV., s.219-220.

³²⁷ F. Stejskal, Svatý Jan Nepomucký I, s. 124.

³²⁸ J. Kadlec, Jan z Jenštejna, s. 194-207.

Král se osobně zúčastnil výslechu zatčených, neboť se obával nějakého rozsáhlého spiknutí ze strany pražského arcibiskupa. Nakonec rozkázal, aby kat v případě generálního vikáře Jana Nepomuckého a arcibiskupského oficiála Mikuláše Puchníka přistoupil k výslechu právem útrpným.³²⁹ Teprve později si Václav IV. uvědomil následky svého jednání a byl ochotný vyslychané propustit, pokud mu dají slib mlčenlivosti. Všichni zúčastnění s králem spolupracovali, kromě Jana Nepomuckého, který mezitím podlehl následkům mučení. Aby král zamaskoval svůj čin, dal rozkaz svázat mrtvolu Jana Nepomuckého do kozelce, kterou poté jeho služebníci vhodili 20. března 1393 z Karlova mostu do řeky Vltavy.³³⁰

Jan Nepomucký zemřel jako nevinná oběť v mocenském konfliktu nejvyšších představitelů českého státu a církve. Většinu svého života hrál bezvýznamnou úlohu v dějinách českých zemí.³³¹ Postupem času se však skutečný Jan Nepomucký začal vytrácet z paměti lidí a nahrazoval ho mučedník zpovědního tajemství. Ten byl barokním člověkem nakonec vnímán jako hlavní aktér zmíněných událostí a jako jejich jednoznačný vítěz, který zemřel pro svou víru. Dosáhl tak věčného života v Království nebeském, odkud mohl účinně ovlivňovat životy lidí na zemi.³³²

3.2 Svatý Jan Nepomucký v perspektivách barokního člověka

Barokní legenda zabývající se jednotlivými fázemi života Jana Nepomuckého příliš neodrážela historickou realitu. Legenda jakožto literární druh měla pochopitelně tendence k fiktivnosti.³³³ Základním autorským postupem bylo napodobování předchozích legendistických vzorů. Hlavního hrdinu legendy představoval světec, který vynikal nad současníky především hrdinstvím, schopností sebeobětovat se pro víru v Boha. Díky Boží prozřetelnosti světci mohli konat zázraky, které představovaly základní znak jejich svátosti.³³⁴ Zázraky vykonané světcem tvořily základní pilíře každé legendy. Doprovázely jeho život, mučednickou smrt i posmrtné působení.³³⁵ Období baroka vedlo k posílení fiktivnosti a

---

³²⁹ F. Ekert, *Církev vítězná*, s. 343.

³³⁰ V. Vlnas, *Jan Nepomucký*, s. 27.

³³¹ J. Kadlec, *Svatý Jan Nepomucký*, s. 208-217.

³³² V. Vlnas, *Jan Nepomucký*, s. 28-29.

³³³ Michaela Horáková, *Ke vztahům středověké a barokní legendistiky*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity 49, 2000, č. 3, s. 11-17.

³³⁴ O legendě a jejím historickém napsal úvodní studii Václav Bahník v edici knihy *Legenda Aurea*. Václav Bahník – Anežka Vidmanová (edd.), *Jakub de Voragine. Legenda aurea*, Praha 1984, s. 11-14.

³³⁵ Richard Marsina, *Vývoj ideálů svátosti a ich typy*, in: R. Kožiak – J. Nemeš (edd.), *Světec a jeho funkce ve společnosti I*, s. 175-188.

dramatičnosti děje legendy.³³⁶ Typickým představitelem své doby byl v tomto ohledu Bohuslav Balbín. Ten převzal důležité motivy nepomucenské legendy předchozích životopisců Jana Nepomuckého a pomocí svého literárního talentu napsal Životopis svatého Jana Nepomuckého, který významně ovlivňoval smýšlení barokního člověku o zmíněném svěťci.³³⁷

Barokní člověk rozlišoval dva životy světce, pozemský a nebeský. Pozemský život světce se podle nauky církve vyznačoval mimořádnou zbožností. Těšil se milosti Boží a mohl vykonávat zázraky.³³⁸ Jeho narození zpravidla představovalo samo o sobě zázrak. Zázračné narození vzbuzovalo obdiv a úctu, ale také posvátnou hrůzu. V případě Jana Nepomuckého se určitá bázeň před svěťci v myšlenkovém světě barokního člověka projevovala v samotném aktu jeho zrození. Tento motiv velice poutavě rozvíjeli raně barokní kazatelé. Podle jejich vyprávění bylo zázračné narození Jana Nepomuckého doprovázeno nebeským bleskem, který vyvolával v posluchačích představu vypálení Sodomy a Gomory.³³⁹ Díky narození Jana Nepomuckého však převládly pozitivní hodnoty zmíněného zrození ohněm, jenž tradičně představoval lásku Boží.³⁴⁰

Světec se během svého dětství a dospívání projevovat skutky, které dokazovaly dokonalost jeho duchovní síly. Celá jeho existence byla manifestací posvátna.³⁴¹ Barokní legendy a kázání zpravidla zmiňovaly příkladné mládí Jana Nepomuckého. V průběhu svého mládí se choval ctnostně a podle mravů jako dospělý muž. Jakmile dospěl, měl se jeho život podobat spíše životu nebeskému než pozemskému.³⁴² Život a mučednická smrt světců se stávaly vynikajícím vzorem pro věřící. Barokní člověk studoval životy světců prostřednictvím legend a kázání, které mu měly sloužit jako určité kritérium svého vlastního bytí a zbožnosti. Současně si však měl uvědomovat nedosažitelnost ideálu světce, jehož osoba byla od

---

³³⁶ M. Horáková, Ke vztahům středověké a barokní legendistiky, s. 11-17.

³³⁷ Životopis svatého Jana Nepomuckého byl napsán pro velkou mezinárodní sbírku Životy svatých z roku 1670. M. Svatoš, Balbínova legenda, s. 59-76.

³³⁸ Angela Škovierová, Životopisy svätých jako inšpiračný zdroj v kázňach 18. storočia. Na príklade kázňovej tvorby Dominika Mokoša, in: R. Kožiak – J. Nemeš (ed.), Svätec a jeho funkce ve spoločnosti II, s. 115-128.

³³⁹ Posvátnou hrůzu vzbuzoval u svých posluchačů kazatel Zdenko Valcer, Veliký svätý Jan Nepomucký divotvůrce, Kutná Hora 1727. K tomuto kázání došlo 16. května 1726 v chrámu svätého Jana Nepomuckého na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou. Vytisťeno bylo v kutnohorské tiskárně Jiřího Vojtěcha Kyncla.

³⁴⁰ Motiv ohně jako lásky Boží se objevoval v mnoha dochovaných barokních kázáních. Srov. Jiří Jan Libertin, Jan celého světa nejen Nepomuka, Praha 1729; J. M. Čech, Archa Páně; P. M. Auspitzer, Hortus conclusus.

³⁴¹ Tento legendistický vzor zázračného dítěte navazoval na starověký mýtus božského dítěte. Carl G. Jung – Carl Kerényi, Essays on a Science of Mythology. The Myth of the Divine Child and the Mysteries of Eleusis, New Jersey 1969, s. 40-46.

³⁴² O počátcích života svätého Jana Nepomuckého kázal J. M. Čech, Archa Páně.

narození naplněna svatostí.³⁴³ Svatost představovala ctnost vnitřního charakteru světce a připoutávala ho přímo k Bohu. Světec se tedy výrazně odlišoval od průměrné praxe většiny členů soudobé společnosti.³⁴⁴

Světec byl chápán jako bytost, která za svého pozemského působení úspěšně odolávala pokušením světského života. Zemřel, aniž by se dopustil hříchu. Proto také zůstal čistým ve své víře.³⁴⁵ Barokní kazatelé často připodobňovali Jana Nepomuckého k rozličným zdrojům světla, které měly rozjasňovat tmu hříchu. Světce přirovnávali například k lampě, která plápolala olejem Boží lásky.³⁴⁶ Současně nesla význam věčného světla, lampy hořící před oltářem každého kostela, v němž se kázání odehrávalo.³⁴⁷ S prostorem kostela souviselo také přirovnání Jana Nepomuckého v úloze kazatele jako hořící svíce, která byla vsazena do symbolického svícnu tohoto sakrálního prostoru, kazatelny.³⁴⁸ Barokní monstrance ve tvaru slunce se zlatými paprsky symbolizovala nebeského vládce Ježíše Krista přítomného v hostii.³⁴⁹ Tuto christologickou symboliku převzal rovněž nepomucenský kult. Duchovním sluncem a „řiditelem“ hvězd nazval zmíněného světce kazatel Zdenko Valcer v roce 1727.³⁵⁰ V kázání Karla Václava Černého z roku 1730 figuroval světec jako jeden ze sedmi divů světa maják na ostrově Faros. V tomto případě noční temnota a rozbouřené moře představovaly světský život, odehrávající se v hříchu. Současně toto beztvaré a proměnlivé prostředí v sobě odráželo jeho nestálost a pomíjivost. Orientační bod v životě námořníků neboli zbloudilých duší symbolizoval Jan Nepomucký, jenž je navigoval ke břehu, směrem ke spáse. Duchovní život měl oproti životu světskému pevné základy, jelikož stál na víře k Bohu.³⁵¹

Díky barokní legendě se nepomucenský kult úzce pojil s mariánskou úctou. Podle legendy se měl Jan Nepomucký narodit díky přímluvě Panny Marie.³⁵² S ní souvisely rovněž poslední chvíle světce, neboť těsně před svou mučednickou smrtí putoval údajně do

---

³⁴³ A. Škovierová, *Životopisy svätých*, s. 115-128.

³⁴⁴ R. Marsina, *Vývoj ideálov svätosti a ich typy*, s. 175-188.

³⁴⁵ A. Škovierová, *Životopisy svätých*, s. 115-128.

³⁴⁶ Z. Valcer, *Veliký svätý Jan Nepomucký*.

³⁴⁷ J. Mikulec, *Náboženský život*, s. 148.

³⁴⁸ U příležitosti pražské slavnosti svatořečení Jana Nepomuckého kázal 11. října 1729 v kostele svätého Víta také J. J. Libertin, *Jan celého světa*. Toto kázání bylo později vytištěno v pražské tiskárně Karla Jana Hrabý.

³⁴⁹ A. Corethová, *Pietas Austriaca*, s. 39-47.

³⁵⁰ Z. Valcer, *Veliký svätý Jan Nepomucký*.

³⁵¹ Ke kázání došlo 16. května v poutním kostele Jana Nepomuckého na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou. Karel Václav Černý, *Nejčistší hvězda jitřní svätý Jan Nepomucký uprostřed mlhy, Kutná Hora 1730*. Kázání bylo vytištěno v kutnohorské tiskárně Jiří Vojtěcha Kyncla.

³⁵² B. Balbín, *Životopis svätého Jana Nepomuckého*.

poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi.³⁵³ Následkem toho došlo k úzkému provázání symboliky obou zmíněných kultů. V barokních kázáních byl Jan Nepomucký často přirovnáván k typickému mariánskému symbolu, Jitřence.³⁵⁴ Kněz Zdenko Valcer kladl ve svém kázání důraz na panictví kněze, na jeho nevinnost, jež se měla prokazovat ostychem a studem světce. Proto se měl Jan Nepomucký v kontaktu s neutěšenou každodenní realitou světského života červenat stejně jako paprsky Jitřenky.³⁵⁵ Pannu Marii přirovnávali rovněž k uzavřené zahradě, k pozemskému ráji, kde vše kvetlo a květy nikdy neuvadly.³⁵⁶ Během pražských oslav prvního výročí kanonizace Jana Nepomuckého v květnu roku 1730 se hlavním motivem slavnosti stal pozemský ráj v podobě uzavřené zahrady, jež symbolizovala oslavovaného světce. U příležitosti pražské slavnosti byl v kapli svatého Jana Nepomuckého na Skalce vystavěn za pomoci mnoha stromů, květin a jiných dekorací pomyslný pozemský ráj.³⁵⁷ Tuto efemerní stavbu zaplňovala rajská flóra, která přenášela diváka z hříšné doby do časů Boží milosti.³⁵⁸ Jan Nepomucký jako takzvaná zahrada uzavřená reprezentoval útočiště pro své ctitele, kteří zde hledali ochranu před nástrahami a pokušením světského života.³⁵⁹

V očích barokního člověka světec zosobňoval zářný příklad mravní bezúhonnosti. Jeho život vycházel ze základních křesťanských ctností.³⁶⁰ Teologické (božské) ctnosti Jana Nepomuckého symbolizovaly květiny vysázené v umělém ráji v kapli svatého Jana Nepomuckého na Skalce. Lilie představovala víru, slunečnice naději a růže lásku.³⁶¹ Současně mu byly připisovány také ctnosti kardinální (lidské) – moudrost, spravedlnost, mírnost a statečnost. Libreto Ignáce Jana Nepomuka Hubatky z téhož roku představovalo Jana Nepomuckého jako mytologického Narcise, který sám sebe vzhlížel v obličeji Ježíše Krista reprezentujícího studnici čtyř hlavních lidských ctností. Do jeho tváře se zamiloval a následně

---

³⁵³ Tamtéž, s. 39. J. Royt, *České nebe. Topografie poutních míst barokních Čech*, Praha 1993.

³⁵⁴ Týž, *Zahrada mariánská*, s. 50.

³⁵⁵ Z. Valcer, *Veliký svatý Jan Nepomucký*.

³⁵⁶ Jean Delumeau, *Dějiny ráje. Zahrada rozkoše*, Praha 2003, s. 129-135.

³⁵⁷ Na náklady Daniela Josefa Mayeru byl vytištěn popis slavnosti i podoby dekorací a výzdoby obsažený v *Církevní za svatého vyhlášení*.

³⁵⁸ Tamtéž; J. Delumeau, *Dějiny ráje*, s. 129-135.

³⁵⁹ U příležitosti této slavnosti se uskutečnila rovněž řada kázání, která byla tematicky přizpůsobena a jež poutavým výkladem vysvětlovala posluchačům složitou symboliku festivity. V pražské tiskárně Karla Josefa Jeřábka vyšlo 19. května 1730 kázání P. M. Auspitzer, *Hortus conclusus*.

³⁶⁰ A. Škovierová, *Životopisy svätých*, s. 115-128.

³⁶¹ *Církevní za svatého vyhlášení*.

utopil při napodobování jeho ctností. Utonutí v studnici ctností zároveň odkazovalo na jeho legendistickou mučednickou smrt v řece Vltavě.³⁶²

Právě smrt mučedníka hrála v legendách klíčovou roli, neboť ho charakterizovala a umožňovala ho na první pohled rozeznat od ostatních světců.³⁶³ Smrt barokního mučedníka v sobě neobsahovala ani náznak tragiky. Naopak byla odměnou za zakoušená protivenství. Pro barokního člověka představovala mučednická smrt otevřenou bránu k Bohu. Nacházel v ní jistotu věčného života, která střídala hrůzu z vlastní smrti.³⁶⁴ Člověk baroka si nemohl být jistý svým vlastním posmrtným údělem, neboť vedle touhy po věčném nebeském životě existoval strach, úzkost a zoufalství z věčnosti pekelných muk.³⁶⁵ V mučednickových očích se nenacházela žádná hrůza z toho, co jej čekalo.³⁶⁶ Umíral neobyčejnou a výjimečnou smrtí, která ho naplňovala radostí z očekávaného konce.³⁶⁷ Den mučednické smrti se chápal jako den narození světce.³⁶⁸ V roce 1683 došlo v pražské tiskárně Jiřího Černocho k vytištění letáku, který přirovnával Jana Nepomuckého k mytologickému ptáku Fénixovi. Ten charakterizoval světce jako „pravého ptáka fénixe, který v nebeském ohni se zrodil, v ohni umřel a v ohni lásky a zázraků až dodnes živ jest.“³⁶⁹

Pro barokního člověka však byla nejdůležitější a nejzajímavější příčina jeho mučednické smrti. Ačkoliv smrt Jana Nepomuckého zapříčinil ve skutečnosti konflikt krále Václav IV. a pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna, v povědomí jeho ctitelů existoval zcela jiný příběh.³⁷⁰ V něm figuroval Jan Nepomucký jako zpovědník nešťastné královny Johany. Král Václav IV. v touze dozvědět se zpovědní tajemství své manželky dal Jana Nepomuckého podrobit právu útrpnému. Nepodařilo se mu však prolomit mlčení zpovědníka. Proto v návalu hněvu přikázal svým služebníkům shodit Jana Nepomuckého z Karlova mostu do řeky Vltavy, v které se následně měl utopit.³⁷¹ Následkem legendistického motivu zachování

---

³⁶² Ignác Jan Nepomuk Hubatka, Čtyři studně hlavních ctností, totiž moudrost, střídmost, spravedlnost neb síla, Hradec Králové 1730.

³⁶³ V. Bahník – A. Vidmanová, (ed.), Jakub de Voragine, s. 11-14.

³⁶⁴ Z. Kalista, Tvář baroka, s. 56-64.

³⁶⁵ J. Mikulec, Náboženský život, s. 336-337.

³⁶⁶ Z. Kalista, Tvář baroka, s. 56-64.

³⁶⁷ P. Aries, Dějiny smrti I, s. 25-26.

³⁶⁸ Smrt Jana Nepomuckého byla chápána jako narození světce v kázání, jež bylo vytištěno v roce 1723 v tiskárně Václava Jana Tybely. Vojtěch Dobrohlav, Cti Ochránce. Podivný Jazyků krotitel. Svatý Jan Nepomucký, Hradec Králové 1723.

³⁶⁹ Blahoslavený Jan Nepomucký, vypočtený v dlouhověkém Ptáku Phoenix, který v Ohni umírá a v ohni se rodí, Praha 1683.

³⁷⁰ J. Polc, Svatý Jan Nepomucký I, s. 386-388.

³⁷¹ B. Balbín, Životopis svatého Jana Nepomuckého.

zповědního tajemství se Jan Nepomucký stal ikonickým světcem barokní doby. V jeho kultu se odrážel konflikt o svatou zповěď mezi katolíky a protestanty, kteří ji neuznávali za křesťanskou svátost.³⁷²

Na příčinu smrti světce upozorňovala především nejsvětější relikvie, která byla považována za světcův zázračně zachovaný jazyk.³⁷³ Ostatky byly především nositeli ideje.³⁷⁴ Michael Pellizotti ve svém kázání z roku 1728 považoval jazyk svatého Jana Nepomuckého za nejvznešenější část těla. Nepatřil přímo světci, ale Duchu svatému. Díky němu se jazyk zachoval, zatímco zbytek těla se obrátil v prach.³⁷⁵ Současně dokázal prolomit babylonské zmatení řeči, jelikož skrze ohnivý jazyk seslaný Duchem svatým dokázal svatý Jan Nepomucký mluvit andělským jazykem, kterému rozuměly všechny národy světa.³⁷⁶ V představách barokního člověka Jan Nepomucký figuroval jako výmluvný kazatel, jehož ohnivý jazyk působil zázračnou silou na posluchače. Světcův jazyk býval přirovnáván k holi starozákonního proroka Árona. Mojžíš, bratr Árona, putující s izraelským lidem pouští udeřil zmíněnou holi do skály. Z ní poté vytryskl pramen vody, který uhasil jejich žízeň. Podobně měl působit jazyk Jana Nepomuckého na hříšné pražské posluchače. Ti vlivem slova Božího měli začít ronit slzy pokání. Tento výchovný apel zazníval z úst barokního kazatele Jana Melichara Čecha v roce 1730.³⁷⁷ Celé své kázání postavil na přirovnání Jana Nepomuckého k starozákonní arše úmluvy. V tomto případě Jan Nepomucký představoval novozákonní archu úmluvy, která nesla poselství Ježíše Krista. V jeho vyprávění se uprostřed archy nacházelo srdce Jana Nepomuckého planoucí láskou k Bohu a bližním.³⁷⁸ Uvedené kázání výmluvným způsobem svědčí o vlivu kultu Nejsvětějšího srdce Ježíšova na kult nepomucenský. Řadil se tedy mezi kulty, které si rovněž osvojily tento populární náboženský a umělecký motiv barokní doby.

Nejvíce se však kladl důraz na jiný atribut svatého Jana Nepomuckého, na jeho schopnost mlčet. Pro své pověstné mlčení byl barokními kazateli přirovnáván k beránkovi či rybě.³⁷⁹ Tato nemá stvoření současně soužila jako metafora Ježíše Krista. Beránek

---

³⁷² Z. Kalista, Česká barokní pouť. K religiozitě českého lidu v době barokní, Žďár nad Sázavou 2001, s. 202.

³⁷³ J. Royt, Ikonografie sv. Jana Nepomuckého, s. 373-379.

³⁷⁴ Josef Unger, Uchovávaní ostatků světců, in: R. Kožíak – J. Nemeš (edd.), Svátec a jeho funkce ve společnosti I, s. 233-246.

³⁷⁵ V roce 1728 bylo v pražské tiskárně Karla Josefa Jeřábka vydáno kázání od Michaela Pellizottiho, Jazyk Boží mučedníka Páně, Jana Nepomuckého, kanovníka pražského osvěcený, Praha 1728.

³⁷⁶ Tamtéž.

³⁷⁷ J. M. Čech, Archa Páně.

³⁷⁸ Tamtéž.

³⁷⁹ C. Pflieger, Agnus dei; Josef František Hendl, Vox Clamantis Sine Voce, aneb Jan mlčící, plod nebeský, Praha 1717.

představoval oběť, kdežto rybě se tradičně připisovala zvláštní síla plodit.³⁸⁰ To souviselo s příslovím, podle kterého mlčení plodí milost Boží. Zachováním zpovědního tajemství Jan Nepomucký prokázal, že byl ztělesněním spravedlnosti, ctnosti a dokonalosti. Pro barokního člověka představovalo zachování tajemství nadlidský úkol. Kazatel František Josef Hendl našel při svém kázání v roce 1717 inspiraci v Sokratovi, jehož citoval slovy: „*Facilius ignitus Carbo ore, quam fecretum corde retineri poterit – Člověk spíše udrží ohnivý uhlík v ústech než tajemství v srdci.*“³⁸¹ Zmiňovaný kazatel dokonce považoval mlčení za božskou vlastnost. Zatímco na lidi nahlížel jako na mistry řeči, mistrem v mlčení byl sám Bůh.³⁸²

Jakmile světec dosáhl mučednické smrti, zařadil se do nebeské společnosti svatých. Ta byla pro barokního člověka hierarchická. Na patřičnou úctu měli světci nárok ve společnosti pozemské i nebeské.³⁸³ Jejich ctitelé neochvějně věřili ve výjimečnou moc jejich přímlyvy u Boha. Pokud se člověk nedočkal přímlyvy světce, hledal příčinu především sám u sebe. Jejich posmrtná úloha prostředníků mezi nebem a zemí byla nezpochybnitelná a pro katolíky bytostně důležitá.³⁸⁴ K legendám se později připojovaly zázraky, jež se děly na mučednickově hrobě nebo které způsobovala některá část jeho těla. Mučedník se zázračně projevoval na zemi. Tím dokazoval, že dosáhl nebeského království.³⁸⁵ Prostřednictvím fyzického kontaktu s relikvií či skrze vykonanou poutní cestu získal věřící snadnější přístup ke světcům. Světcům se proto zasvěcovala poutní místa, chrámy a kaple. Díky těmto svatostánkům se stávali pro své ctitele dostupnějšími.³⁸⁶ Barokní člověk pozoroval světce vtěleného do sakrálního prostoru těchto staveb, které umožňovaly postihnout duchovní svět vlastními smysly. Právě smyslové prožívání posvátna patřilo k základním prvkům barokní zbožnosti.³⁸⁷

Každý člověk měl svého křestního patrona. Současně mohl využít možnosti uchýlit se pod ochranu jakéhokoliv jiného světce. Světec pomáhal ve vypjatých životních situacích i v každodenním životě. Jejich kulty dokonce poskytovaly ochranu celým společenstvím.³⁸⁸ V myšlenkovém světě barokního člověka disponoval světec mocí, která mohla zásadně ovlivnit sociální status jedince v rámci jeho sociální skupiny i v rámci obce. Světec zázračně

---

³⁸⁰ Juan-Eduardo Cirlot Laporta, *A Dictionary of Symbols*, London 1990, s. 106-107, 176.

³⁸¹ Kázání zaznělo 16. května 1717 v kapli svatého Jana Nepomuckého. J. F. Hendl, *Vox Clamantis*.

³⁸² Tamtéž.

³⁸³ R. Marsina, *Vývoj ideálů svätosti*, s. 175-188.

³⁸⁴ J. Mikulec, *Náboženský život*, s. 68-70.

³⁸⁵ V. Bahník – A. Vidmanová (edd.), *Jakub de Voragine*, s. 11-14.

³⁸⁶ R. Marsina, *Vývoj ideálů svätosti*, 175-188.

³⁸⁷ Z. Kalista, *Tvář baroka*, s. 74-75.

³⁸⁸ J. Mikulec, *Náboženský život*, s. 68-70.

zasahoval do té oblasti života svého ctitele, jež zaujímalá výsadní postavení v jeho hodnotovém systému. V případě neštěstí a těžkostí života se proto člověk nespolehl pouze na sebe, ale hledal pomoc rovněž jinde.³⁸⁹

Věřící znali Jana Nepomuckého jako patrona dobré pověsti a ochránce cti. Kněží vystavěli na tomto atributu světce celá svá kázání.³⁹⁰ V nich považovali čest a dobré jméno člověka za nejvznešenější statky člověka. Kněz Ivan Knobloch přirovnával dobrou pověst ve svém kázání z roku 1737 k perle, kterou bylo možné snadno ztratit, ale těžké najít.³⁹¹ Ztráta dobré pověsti měla existenciální dopad na člověka především v rámci jeho života ve společnosti. Jedinec ji však neztrácel pouze před lidmi, ale zejména před Bohem. Dobré jméno souviselo s obrazem vlastní duše.³⁹² Pokud někdo nebránil vlastní čest a nedbal o ni, hrozilo mu, že vykročí mimo svou sociální skupinu a stane se bezectným člověkem, který se octl na okraji společnosti a žil podle zcela jiných pravidel.³⁹³ Proto se poctivý jedinec musel chovat tak, jak se obecně vyžadovalo po členovi určitého společenského stavu. V případě pošpiněné cti se musel bránit. Jedinec většinou reagoval tak, že napadl počestnost člověka, jenž ho urazil. Nezřídka se však rozhodl bránit svou čest rovněž před soudem.³⁹⁴

V rámci nepomucenského kultu byla ochrana cti chápána jako boj dvou jazyků, jazyka Jana Nepomuckého a jazyka „*utrhačného*“. Nepomucenský jazyk hájil své ctitele před jazykem „*utrhačným*“, který kněz Ivan Knobloch popisoval ve svém kázání „*jako ten, který čest loupí, na cti zlehčuje, a svým utrhováním, jako o živobytí bližního se pokouší, ten roztrušuje pohoršení mezi lidmi jako oheň.*“³⁹⁵ Pokud někdo ztratil čest, přisuzovala se vina jinému člověku („*jazyku*“), nikoliv sobě samému. Kazatelé rovněž označovali Jana Nepomuckého jako krotitele zlého jazyka. Ten se naopak prezentoval jako nejšelmovitější šelma. Útok na vlastní čest, dobrou pověst a osobní bezúhonnost představoval nejpodlejší čin, jakého se mohl člověk dopustit vůči bližnímu.³⁹⁶ Naopak „*ochočení*“ jazyka bylo považováno za heroický výkon a současně za zázrak. Takový jazyk mohl způsobit hanbu nebo

---

³⁸⁹ A. Škovierová, Životopisy svätých, s. 115-128.

³⁹⁰ Například V. Dobrohlav, Cti Ochránce; Ivan Knobloch, Dvě jasné světla světa jasné svítící, Praha 1737.

³⁹¹ Tamtéž.

³⁹² Tamtéž.

³⁹³ P. Maťa, Svět české aristokracie, s. 22-29.

³⁹⁴ Richard van Dülmen, Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích. Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku, Praha 2003, s. 17-22.

³⁹⁵ I. Knobloch, Dvě jasné světla.

³⁹⁶ R. van Dülmen, Bezectní lidé, s. 7.

posměch, jež škodily dobré pověsti.³⁹⁷ Hanba se přirovnávala k temnotě noci. V této noci se člověk nemohl nikomu svěřit se svou hanbou. Proto mu nezbývalo nic jiného, než se ukrývat doma a stranit se společnosti ostatních lidí. V osamění a odloučenosti však mohl využít možnosti se uchýlit k svatému Janu Nepomuckému, který představoval světlo uprostřed noci, ochotné vždy naslouchat.³⁹⁸

Svatý Jan Nepomucký také byl znám jako patron dobré smrti. V poslední hodině člověka poskytoval útěchu a sílu svým umírajícím ctitelům, protože jim v těchto těžkých chvílích hrozilo, že by mohli vlastním nevhodným chováním uškodit své duši a dobré pověsti.³⁹⁹ Podle barokního člověka bylo v moci Jana Nepomuckého zachraňovat sebevrahy před ostudným koncem. Mírnil jejich zoufalství a zastavoval jejich ruku, aby si nesáhli na život.⁴⁰⁰ Počestnost se tedy neomezovala pouze na živé, ale zahrnovala rovněž nebožtíky. Zneuctěním mrtvého byla zasažena celá jeho rodina a jistým způsobem také sousedé. Sebevrahům se odepíral křesťanský pohřeb. Tímto aktem byli vyloučeni z obce mrtvých. Odděleně do nevysvěcené půdy byly pohřbívány také děti, které se narodily mrtvé nebo zemřely ještě předtím, než je kněz či jiná osoba stihli pokřtít.⁴⁰¹ Tomu mohl zabránit zázračný zásah svatého Jana Nepomuckého, jenž se považoval za patrona šťastného porodu.⁴⁰² Za nepočestné se rovněž pokládali jedinci popravení katem.⁴⁰³ Svatému Janu Nepomuckému se přitom přisuzovala moc zachraňovat životy a čest lidí neprávem odsouzených k trestu smrti.⁴⁰⁴

Posměch a hanbu mohla vyvolat přílišná marnotratnost vedoucí k rozptýlení osobního, případně rodového majetku, které vedlo k neúnosnému zadlužení jedince.⁴⁰⁵ Svatý Jan Nepomucký byl znám jako patron dlužníků, vystavených hanbě a ztrátě dobrého jména kvůli dluhům a hrozícímu těžkému žaláři. Barokní člověk věřil, že svatý Jan Nepomucký byl schopen vypomocť dlužníkovi v nouzi zázračně nalezenými penězi, které ho mohly dostat z dluhů.⁴⁰⁶ Dobrá pověst každého jednotlivce však byla velice křehká. Jakmile něčí jméno

---

³⁹⁷ V. Dobrohlav, Cti Ochránce.

³⁹⁸ I. Knobloch, Dvě jasné světla.

³⁹⁹ J. Mikulec, Náboženský život, s. 217-218.

⁴⁰⁰ J. J. Libertin, Jan celého světa; K. V. Černý, Nejčistší hvězda.

⁴⁰¹ R. van Dülmen, Bezectní lidé, s. 75.

⁴⁰² Z. Valcer, Veliký svatý Jan Nepomucký.

⁴⁰³ R. van Dülmen, Bezectní lidé, s. 61-63.

⁴⁰⁴ V. Dobrohlav, Cti Ochránce; J. F. Hendl, Vox Clamantis; J. J. Libertin, Jan celého světa.

⁴⁰⁵ P. Maťa, Svět české aristokracie, s. 27.

⁴⁰⁶ K. V. Černý, Nejčistší hvězda.

nabylo špatné pověsti nebo se dobrá pověst zdála třeba jen nepatrně ohrožena, znamenalo to jistou sociální izolaci. Ve stavovské společnosti nezůstalo v bezpečí jedině tajemství. Vše se muselo důkladně probrat, aby nic nesetřvalo skryté. Škodlivé následky pomluvy mohly nenapravitelně ohrozit postavení jednotlivce ve společnosti, hodnotící každého na základě jeho osobní počestnosti.⁴⁰⁷ Lidé se proti pomluvám bránili, ale snažili se jim rovněž předcházet. Svatý Jan Nepomucký mohl dotyčného umlčet, případně ho sám zahanbit. Jelikož si světec ponechával po smrti atributy, které utvářely jeho osobnost během pozemského působení, zastával svatý Jan Nepomucký jakožto doktor práv roli obhájce v soudních procesech. Podle barokního člověka měl světec schopnost prostřednictvím zázraku poskytnout jedinci důkaz o jeho nevinně a následně šťastně ukončit roky trvající soudní při.⁴⁰⁸

Svatý Jan Nepomucký měl rovněž vliv na smích barokního člověka, konkrétně na jeho negativní stránku – výsměch.⁴⁰⁹ Prostřednictvím posměchu docházelo ke snižování a pošpinění cti uraženého člověka.⁴¹⁰ Ten se mohl stát terčem posměchu, pokud svým jednáním vybočil z rámce běžného společenského chování.⁴¹¹ Tímto jednáním mohl být profesní nezdar, například pokud řemeslník prodal závadný výrobek. Hrozby výsměchu a znevážení cti mohl odvrátit svatý Jan Nepomucký, jemuž ctitelé připisovali moc zacpávat smějícím osobám ústa.⁴¹² Barokní kazatelé přisuzovali světci podobnou funkci v souvislosti se svým řemeslem. Podle nich byl svatý Jan Nepomucký schopen umlčet neposlušné a upovídané posluchače pod kazatelnou.⁴¹³

Ke svatému Janu Nepomuckému jakožto ochránci cti se uchýlovali muži i ženy. Nařčení z nepoctivosti, bezectnosti a kriminality se týkala především mužů. Ženské spory o čest se soustřeďovaly zejména na mravní počestnost.⁴¹⁴ Zmíněný světec chránil ženy před útoky na sexuální morálku a zbavoval pokušení. Konkrétně dohlížel na zachování panenství neprovdaných dívek a věrnosti vdaných žen.⁴¹⁵

---

⁴⁰⁷ R. van Dülmen, *Bezectní lidé*, s. 8.

⁴⁰⁸ J. J. Libertin, *Jan celého světa*.

⁴⁰⁹ Tento atribut světce obsažen v kázání V. Dobrohlav, *Cti Ochránce*. Také byl zmiňován v díle Viktorina Jevina, *Kvítku májový vzpomeň na mě! Z neplodné květiny v nepomuckém údolí vykvetlý*, Brno 1722.

⁴¹⁰ Michail Michaljovič Bachtin, *Francois Rebelais a lidová kultura středověku a renesance*, Praha 2007, s. 26.

⁴¹¹ Z. Kalista, *Tvář baroka*, s. 91-95.

⁴¹² V. Dobrohlav, *Cti Ochránce*.

⁴¹³ J. F. Hendl, *Vox Clamantis*.

⁴¹⁴ R. van Dülmen, *Bezectní lidé*, s. 13-14.

⁴¹⁵ Z. Valcer, *Veliký svatý Jan Nepomucký*.

Barokní člověk však spatřoval ve svatém Janu Nepomuckém rovněž ochránce katolické církve. Současně ho považoval za její klenot. Církev se přirovnávala k nebeské obloze osvětlené v noci hvězdami, které představovaly nevyčísitelný počet svatých. Ti měli za úkol rozptýlovat temnoty noci, jež symbolizovaly těžkosti, bídu a soužení lidstva.⁴¹⁶ Nedílnou součástí této tmy tvořili heretici a kacíři, kteří bývali často připodobňováni k šelmám. Josef František Hendl vyprávěl během svého kázání v roce 1717 o tom, jak Jan Hus a Jeroným Pražský svými kacířskými bludy rozsápali a roztrhali Království české, které se do té doby podobalo kvetoucí zahradě. Husitství se přirovnávalo k biblické potopě, která zaplavila české země, zatímco tělo Jana Nepomuckého plující po Vltavě mělo připomínat Noemovu archu uchovávající nauku církve.⁴¹⁷

Věhlasný zpovědník Jan Nepomucký představoval ideální protiklad k odpůrcům zpovědi ze strany protestantů a kritiků soudobé zpovědní praxe.⁴¹⁸ Přisuzovala se mu moc trestat kacíře za jejich rouhání, ale především schopnost obracet je na katolickou víru. Vyznání z kacířských bludů a učinění pokání se považovalo za správnou cestu k navrácení dobrého jména a cti v rámci katolické obce. Touto činností Jan Nepomucký chránil Království české před duchovní hanbou.⁴¹⁹ Jeho nejstarší vyobrazení po boku patronů českých zemí pochází již z roku 1609.⁴²⁰ Následkem svého svatořečení v roce 1729 se zmiňovaný světec oficiálně stal patronem habsburského rodu.⁴²¹ Tím, že Habsburkové vložili svou důvěru v Jana Nepomuckého, se podstatně zasloužili o rozšíření jeho kultu do všech dědičných zemích, Římsko-německé říše, ba dokonce do celé katolické Evropy a díky barokním misionářům rovněž do Asie a Jižní Ameriky.⁴²²

---

⁴¹⁶ K. V. Černý, Nejčistší hvězda.

⁴¹⁷ J. F. Hendl, Vox Clamantis.

⁴¹⁸ M.-E. Ducreux, Emperors, s. 276-304.

⁴¹⁹ Jan Nepomucký byl považován za ochránce proti kacířům v mnoha kázáních. Například J. I. Libertin, Svatý Jan Nepomucký; K. V. Černý, Nejčistší hvězda; J. F. Hendl, Vox Clamantis.

⁴²⁰ J. Royt, Lidová zbožnost 17. a 18. století a její obraz ve výtvarném umění, in: Miloslav Vlček – Zdeňka Hledíková – Václav Konečný (edd.), Pražské arcibiskupství 1344-1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi, Praha 1994, s. 179-196.

⁴²¹ M.-E. Ducreux, Emperors, s. 276-304.

⁴²² A. Corethová, Pietas Austriaca, s. 98-99.

4 Triumf mučedníka zpovědního tajemství

4.1 Předehra ke kanonizaci Jana Nepomuckého – beatifikace

Následkem reformy církve po tridentském koncilu se změnily podmínky, za nichž mohl být křesťan (mučedník, nebo takzvaný vyznavač), jenž za svého příkladného života trpěl pro svou víru po nesmrtelném vzoru Ježíše Krista, uveden do nebeského pantheonu svatých.⁴²³ Došlo ke kodifikaci přísných a velice komplikovaných kanonizačních předpisů týkajících se blahoslavených a světců. Tato reforma nezbytně zpomalila přísun členů do společnosti svatých na nebesích. Samotný kanonizační proces představoval v době baroka složité jednání. Vedle právních a teologických argumentů zaujímala důležitou úlohu v průběhu kanonizačního procesu rovněž historická věda se svými nejnovějšími poznatky. Strůjci procesu patřili mezi přední znalce církevního práva a byli pečlivě vybíráni. Museli dbát o to, aby se zamezilo všem možným podvodům a omylům, které by se mohly v době konfesních svárů obrátit proti církvi. Každý nepodložený fakt učinil katolickou církev zranitelnou. Právě příklad Jana Nepomuckého je toho nejlepším důkazem.⁴²⁴

Aby mohl být Jan Nepomucký svatořečen, musel nejdříve podstoupit proces blahorečení. Podle breve k uctívání světců, vydaného papežem Urbanem VIII. v roce 1634, nemohla výzdoba kostelů obsahovat votivní předměty spjaté s kulty mučedníků, jež nebyli kanonizováni či beatifikováni.⁴²⁵ Obrazy blahoslaveného sice mohly viset v kostele, ale mimo oltáře. Kult konkrétního blahoslaveného se omezoval zpravidla pouze na některé diecéze. Proto nebyl závazný pro celou katolickou obec, ale pouze pro její část. Mše k počtě blahoslaveného též musely být do určité míry omezeny. Nemohly se tedy rovnat okázalosti bohoslužeb sloužených ve jménu svatých.⁴²⁶ V praxi však toto pravidlo bylo často porušováno. O tom svědčí slavná epizoda z roku 1673, kdy pražský arcibiskup Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberku strhl obraz mučedníka Jana Nepomuckého visící v kostele svatého Jana Křtitele pod

---

⁴²³ Rozdíl mezi mučedníkem a vyznavačem spočívá v tom, že vyznavač na rozdíl od mučedníka nezapltil životem za svou víru. Vyznavač dosáhl svátosti jinak než mučednickou smrtí podle ideálu Ježíše Krista, například přežil pronásledování (svatý Jan) či za svého života vynikal mezi ostatními křesťany svou vírou (svatý Tomáš Akvinský). Hans Küng, *Malé dějiny katolické církve*, Brno 2010, s. 26.

⁴²⁴ V. Vlnas, *Jan Nepomucký*, s. 100-101.

⁴²⁵ Podrobné normy týkající se procesu kanonizace vydával papež Urban VIII od roku 1625. Ignác Antonín Hrdina, *Kanonické právo*, Praha 2002, s. 396.

⁴²⁶ V. Oliva, *O beatifikaci*, s. 11.

Skalkou.⁴²⁷ Teprve s papežským zápisem do kánonu se blahoslavený změnil ve svatého.⁴²⁸ Katolíci věřili a stále věří, že v takovém případě je církev neomylná, neboť jedná z Božího vnuknutí. U beatifikace však prostor pro pochybení církve je.⁴²⁹

Počátky snah o blahoslavení Jana Nepomuckého jsou spjaty se svatovítskou kapitulou v Praze. Již roku 1675 sepsali tamní kanovníci obsáhlou zprávu o nepomucenské úctě.⁴³⁰ Baron Kryštof z Talmberka následně odevzdal zmíněnou zprávu Kongregaci obřadů v Římě. Současně žádal papeže, zda by nemohl povolit mše a hodinky k poctě Jana Nepomuckého. Tento pokus však papež Klement X. zamítl, neboť těchto poct se mohlo dostat jen blahoslaveným a svatořečeným.⁴³¹ Správným směrem se věci začaly ubírat teprve roku 1696, kdy se o kult svatého Jana Nepomuckého začínal zajímat císař Leopold I. Ten pověřil svého římského důvěrníka, jezuitu Jakuba Villiho, aby zjistil podmínky potřebné k beatifikaci. Odpověď přišla vzápětí. Pražský arcibiskup by musel dokázat, že kult Jana Nepomuckého trvá alespoň 300 let, a shromáždit o tom věrohodné důkazy. Proto se císař obrátil na pražského arcibiskupa Jana Josefa Braunera. Arcibiskup však v tomto ohledu vynakládal minimální aktivitu. Situace okolo blahoslavení Jana Nepomuckého se proto zastavila na mrtvém bodě.⁴³²

Zásadní obrat ve věci beatifikace mučedníka nastal až v roce 1714 s nástupem nového pražského arcibiskupa Františka Ferdinanda Khünburka.⁴³³ Tento energický hrabě pocházel ze štyrské šlechtické rodiny a oplýval zápallem a zběhlostí ve složitějších církevních předpisech. Nový pražský arcibiskup pokládal oficiální potvrzení kultu Jana Nepomuckého za své celoživotní poslání.⁴³⁴ Krátce po slavnostním uvedení do úřadu se obrátil na faráře pražské diecéze a sousední biskupy, aby mu poskytli informace o úctě k Janu Nepomuckému v jednotlivých

---

⁴²⁷ O této neúctě k známému divotvůrci se později pravilo, že předznamenala počátek Sobkovy dny, kterou ovšem trpěl už před rokem 1673 vinou své nestřídme životosprávy. Srov. Marie Macková, První kralovéhradecký biskup, in: Jindřich Francek (ed.), Rekatolizace v českých zemích. Sborník příspěvků z konference v Jičíně konané 10. září 1993, Pardubice 1995, s. 95-100.

⁴²⁸ I. A. Hrdina, Kanonické právo, s. 397.

⁴²⁹ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 101.

⁴³⁰ J. Kadlec, Přehled českých církevních dějin II, Praha 1991, s. 113.

⁴³¹ O prvních pokusech beatifikovat Jana Nepomuckého blíže K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 58. Kromě ctění blahoslavených kněžskými hodinkami (takzvaná liturgie hodin – jejich podobu stanovil pro diecézní klérus a řeholníky Tridentický koncil, tato podoba obsahovala 8 „hodinek“) se mohly konat ke cti blahoslaveného rovněž mše, veřejně vystavovat jeho ostatky, zřizovat oltáře, obrazy a sochy v chrámech, na místech veřejných i soukromých. Blahoslavený též mohl být zobrazován se svatozáří. Ottův slovník naučný III, Praha 1890, s. 547-548.

⁴³² V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 100-101.

⁴³³ F. Stejskal, Svatý Jan Nepomucký II, s. 80-81.

⁴³⁴ František Ferdinand Khünburk studoval v Římě. Na kněze ho vysvětil papež Klement XI. a následně ho jmenoval svým domácím prelátem. Než nastoupil na arcibiskupský stolec v Praze v letech 1701-1711, zastával úřad lublaňského biskupa. Jiří Kettner, Dějiny pražské arcidiecéze v datech, Praha 1993, s. 190-191.

farnostech.⁴³⁵ Samozřejmě se nevyhnul určitým problémům, neboť mučedník zpovědního tajemství v této době ještě nebyl tolik zakořeněn v povědomí lidí. Nepomucenský kult se sice soustředil především v pražské diecézi, avšak jeho zárodky již klíčily také v jiných oblastech českých zemí. V brzké době proto došlo k nashromáždění potřebných materiálů svědčících o rozšířené úctě mučedníka zpovědního tajemství.⁴³⁶

Řádný beatifikační proces započal na jaře 1715, jakmile pražský arcibiskup jmenoval jeho první aktéry. Sám přitom předsedal nově vzniklému tribunálu.⁴³⁷ Nejdůležitější roli v procesu zastával postulátor, univerzitní profesor práva Bernard Jindřich Germet. Ten měl pátrat po důkazních materiálech ohledně blahořečení Jana Nepomuckého (konkrétně vyšetření pověsti svátosti, ctností, zázraků a mučednictví).⁴³⁸ Úlohy pomyslného oponenta neboli „dávlova advokáta“ se chopil doktor obojího práva Jan František Blovský ve funkci promotora fidei, jehož úkolem bylo upozorňovat na vše, co se neshodovalo s učením katolické církve.⁴³⁹ Beatifikační i kanonizační procesy nejsou ve skutečnosti soudními procesy ve vlastním slova smyslu, avšak zpravidla nesou některé jeho charakteristické rysy, zejména co se týče ověřování faktů.⁴⁴⁰ Zmíněný proces procházel dvěma fázemi. První se zabývala vyšetřováním svaté památky Jana Nepomuckého a jeho mučednictvím, druhá měla prokázat takzvanou nepamětnou úctu mučedníka.⁴⁴¹

Poprvé se pražská beatifikační komise sešla v létě 1715 v arcibiskupském paláci. Během tří let se postupně položilo 87 pevně stanovených otázek celkem 49 svědkům, kteří převážně odpovídali v duchu dobové barokní lidové zbožnosti. Někteří propadali slzám a teatrálně se bili v prsa, jiní padali na kolena a spontánně se začali modlit, jakmile začali hovořit o zázračném

---

⁴³⁵ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 118.

⁴³⁶ Zprávy poslané svatovítské kapitule vydaly na celé dva svazky. F. Stejskal, Svatý Jan Nepomucký II, s. 81. V tomto případě se však autor neodvažuje parafrázovat tvrzení Víta Vlnase, jenž ve svém díle Jan Nepomucký, česká legenda do určité míry bagatelizuje nepomucenskou úctu, mimo ohniska v Praze a v Nepomuku, před beatifikací světce. Na tento fakt upozornil ve své studii M. Svatoš, Balbínova legenda, s. 59-76. Svatošovi se nelíbilo především Vlnasovo příliš zavádějící tvrzení, že někde Jana Nepomuckého takřka neznali a že naopak jinde o něm panovalo jen matné povědomí. Svatoš poukázal na existenci mnoha soch a obrazů před oficiálním uznáním kultu. Zároveň však ve své stati dodal, že stále není jisté, v jaké míře se lidová úcta ke světci vyskytovala před samotným blahořečením. Se Svatošem se ztotožňuje také autor předkládané bakalářské práce a současně do určité míry vyvrací tezi Víta Vlnase, alespoň co se týče jihočeského prostoru. V kapitole Schwarzenberská zbožnost se autor této bakalářské práce poměrně obsáhle zmiňuje o stavu nepomucenského kultu na panstvích Eggenberků a Schwarzenberků před samotnou beatifikací. V této kapitole naopak uvádí důkazy o zakotvení nepomucenského kultu ve zdejší lidové úctě, ale také o nezanedbatelné podpoře kultu samotnou vrchností.

⁴³⁷ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 106-107.

⁴³⁸ J. Polc – V. Ryneš, Svatý Jan Nepomucký II. Úcta, Řím 1972, s. 38.

⁴³⁹ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 61-62.

⁴⁴⁰ I. A. Hrdina, Kanonické právo, s. 356.

⁴⁴¹ V. Oliva, O blahořečení sv. Jana Nepomuckého, Praha 1916, s. 5.

působení budoucího světce. Jednání se však nekonala pouze v Praze. Třikrát se jednalo rovněž ve Vídni a třikrát v Olomouci. Kromě výsledků se komise zaměřila také na písemné prameny.⁴⁴² První beatifikační řízení skončilo počátkem roku 1719 prohlášením, že se Jan Nepomucký těší svaté pověsti. Proto mohl být zahájen o pár týdnů později druhý proces.⁴⁴³ Ten však urychlila neobvyklá událost. Došlo k nálezů vzácné relikvie, kterou nálezci chybně pokládali za světcův zázračně zachovaný jazyk.⁴⁴⁴ Zvěsti o tomto objevu se ihned šířily do světa. Pražský arcibiskup brzy poté jednání ukončil a prohlásil kult Jana Nepomuckého za prokázaný. Současníci byli skálopevně přesvědčeni, že soudní důkaz mlčenlivosti pověstného zpovědníka symbolicky podal sám Bůh. Následně byly shromážděny protokoly a v květnu 1720 předány společně s přímluvnými listy papežské kurii v Římě, kde mohl být zahájen takzvaný apoštolský proces. Teprve zdejší tribunál mohl oficiálně prohlásit kult za schválený.⁴⁴⁵

V Římě protokoly prostudovali a poté předložili Kongregaci posvátných obřadů, která svěřila případ Jana Nepomuckého do rukou dvou mužů. Prvním byl Giovanni Franchellucci, jenž se měl zasloužit o mučedníkovu blahořečení. Druhým se stal Prosper Lambertini, budoucí papež Benedikt XIV., v úloze ochránce víry. Jeho úkolem bylo předložit protikladné argumenty. Následně se stal prvním, kdo kriticky rozebral nepomucenskou legendu.⁴⁴⁶ Lambertini zužitkoval své zkušenosti během svého pozdějšího pontifikátu a ihned po zvolení do papežského úřadu v roce 1740 započal s úpravou norem v záležitostech kanonizace, jež se dodnes velmi cení.⁴⁴⁷ V tomto procesu narážel především na neprůkaznou historickou identitu Jana Nepomuckého a na nedoložitelnou nepomucenskou úctu 300 let zpět. Další problém beatifikace představovala smrt mučedníka, neboť ji zapříčinil Václav IV., řádně pomazaný křesťanský panovník, nikoliv nepřátelé křesťanství. Lambertiniho námitkám vůči nepomucenskému kultu však kongregace nevěnovala příliš velkou pozornost. Jeho výkon zastínila především Franchellucciho výmluvnost a obratné manévrovací schopnosti při

---

⁴⁴² Například Kronika česká Václava Hájka z Libočan, zápis Jana z Krumlova k roku 1483 či Spravovna Pavla Židka. V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 108.

⁴⁴³ F. Stejskal, Svatý Jan Nepomucký II, s. 83.

⁴⁴⁴ Relikvie postrádá ve skutečnosti zbytky odpovídající svalové tkáni. Proto ji nelze ztotožňovat s jazykem. S největší pravděpodobností je tvořena dekomponovanou suchou mozkovou částí. Pro současníky byla nejspíše zavádějící červenohnědá barva odpovídající přítomnosti krve a fakt, že se taková domněnka nabízela, protože odkazovala na zpovědní tajemství Jana Nepomuckého, kvůli němuž podle legendy mučednický zahynul. Podrobně se o antropologickém výzkumu tělesných pozůstatků světce zmiňuje Emanuel Vlček, Jan z Pomuku. Jeho život, umučení a slavné působení ve světle současné historie a antropologie, Praha 1993, s. 53-55.

⁴⁴⁵ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 110-111.

⁴⁴⁶ F. Stejskal, Svatý Jan Nepomucký II, s. 89-92.

⁴⁴⁷ J. Kadlec, Dějiny katolické církve III. Církev v boji s autonomní kulturou, Olomouc 1993, s. 417.

obhajobě Jana Nepomuckého. Díky němu byly splněny všechny podmínky blahořečení Jana Nepomuckého, ke kterému došlo 31. května 1721.⁴⁴⁸ Od této doby církev oficiálně povolovala mše a hodinky k poctě Jana Nepomuckého. Jeho tělo mohlo být vyzdviženo na oltář a uctíváno jako svatá relikvie. Pro katolíky se stal 16. květen svátkem Jana Nepomuckého.⁴⁴⁹

Praha oslavila blahořečení 4. července téhož roku velkolepou slavností. U svatovítské katedrály byla vztyčena skvostná slavobrána, oplývající symboly nepomucenské úcty. Tělo blahoslaveného bylo oděno do majestátního hávu a neseno společně s nejcennější nepomucenskou relikvií, jež byla uložena v pozlacené monstraci z křišťálu, v procesí směrem na Hradčanské náměstí.⁴⁵⁰ Zde u Schwarzenberského paláce byla vztyčena slavobrána k poctě Jana Nepomuckého. V noci se odehrávala na pozadí schwarzenberské slavobrány hra světél a stínů, neboť po obou jejích stranách byly rozsvíceny pochodně a mnoho svíček, které umocňovaly slavnostní dojem v očích příchozích poutníků.⁴⁵¹ V kašně naproti Schwarzenberskému paláci proudilo na náklady arcibiskupa sídlícího v protějším arcibiskupském paláci víno.⁴⁵² Bohoslužby k poctě Jana Nepomuckého trvaly osm dní. Během nich kněží odsloužili v katedrále svatého Víta přes 50 000 mší.⁴⁵³

Beatifikaci se povedlo majestátně završit. Přesto měla ještě zvláštní symbolickou dohru, jak již bylo naznačeno výše. Právě po pražské slavnosti beatifikace Jana Nepomuckého se měli u náhrobku nového blahoslavence v chrámu svatého Víta náhodou setkat Adam František ze Schwarzenberku a jeho choť Eleonora Amálie. Podle rodové legendy manželé zažehnali zásluhou Jana Nepomuckého dlouholetou manželskou krizi a nasměrovali šlechtický rod vstříc zářné budoucnosti, neboť nedlouho poté přišel na svět vytoužený dědic rozsáhlé schwarzenberské domény Josef Adam ze Schwarzenberku.⁴⁵⁴

---

⁴⁴⁸ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 111-112.

⁴⁴⁹ V. Oliva, O beatifikaci, s. 11-12.

⁴⁵⁰ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 77-81.

⁴⁵¹ M. Gaži, Schwarzenbergové, s. 157.

⁴⁵² Antonín Novotný, Praha „temna“ 1719–1729, Praha 1946, s. 260-262.

⁴⁵³ J. K. Votka, Sv. Jan Nepomucký, s. 20.

⁴⁵⁴ Tamtéž, s. 54-55.

4.2 Kanonizační proces

Blahořečení Jana Nepomuckého bylo obrovským úspěchem. Ovšem pro současníky to znamenalo pouze předstupeň před vytouženým svatořečením. Kulty blahoslavených nejsou církví nařizovány, pouze povolovány. Zpravidla se kult blahoslaveného omezuje pouze na určitou lokalitu.⁴⁵⁵ Kdyby zůstalo pouze u beatifikace, nepřekročil by kult Jana Nepomuckého hranice českých zemí, jako tomu bylo u dalšího českého mučedníka baroka Jana Sarkandera. V jeho případě nepřineslo úsilí moravských katolických patriotů kýžený výsledek.⁴⁵⁶ Není tedy divu, že ihned po blahořečení započaly rozsáhlé přípravy na kanonizaci Jana Nepomuckého. Církevní pravidla ustanovovala, že mezi beatifikací a počátkem jednání o svatořečení musí uplynout alespoň deset let. U Jana Nepomuckého však udělala papežská kurie výjimku především díky četným prosbám svatovítské kapituly. Proto pouhý rok po beatifikaci, 18. července 1722, dal papež Inocenc XIII. svůj souhlas se zahájením kanonizačního procesu.⁴⁵⁷

Arcibiskup František Ferdinand Khünburk v Praze znovu sestavil tribunál, jenž zasedl poprvé 8. dubna 1723 v arcibiskupském paláci. Ďáblovým advokátem se znovu stal doktor Jan František Blovský. Ovšem za prokurátora si nově svatovítská kapitula vybrala zkušeného právníka a dvorského radu Josefa Jiřího Rittersa. Nové protokoly měly získat důkazy o mučednictví a zázracích blahoslaveného Jana Nepomuckého, přičemž církevní pravidla potřebovala alespoň dva prokázané a svědecky doložené zázraky. Za tímto účelem bylo vyslechnuto celkem 53 svědků. Zároveň se shromažďovaly důkazy vztahující se k památce Jana Nepomuckého, především historické knihy, modlitební knížky a soupisy soch na území Království českého. Práce tribunálu skončila roku 1725.⁴⁵⁸ Následně bylo přepsáno více jak tři tisíce kanonizačních protokolů, které komise pečlivě zkontrolovala, podepsala, zapečetila a nechala poslat do Říma. Tam protokoly s arcibiskupovým erbem dorazily uprostřed léta. Kanonizační proces mohl být zahájen. Funkci prokurátora si zopakoval Giovanni Franchelucci, proti němuž znovu stanul Prospero Lambertini.⁴⁵⁹

---

⁴⁵⁵ I. A. Hrdina, *Kanonické právo*, s. 396.

⁴⁵⁶ První pokusy o beatifikaci Jana Sarkandera započaly v roce 1715, ve stejné době, kdy byl zahájen beatifikační proces v případě Jana Nepomuckého. Největší problém beatifikace Jana Sarkandera představovala skutečnost, že beatifikační komise v Římě nepovažovala jeho smrt za smrt mučednickou, ale za následek politického, nikoliv náboženského konfliktu. Bohumil Zlámal, *Blahoslavený Jan Sarkander*, Praha 1990, s. 89. Jan Sarkander si musel na svou beatifikaci počkat až do 1859. Jeho svatořečení se uskutečnilo v roce 1995. Jindřich Zdeněk Charouz, *Hlas v mlčení. Jan Sarkander, kněz a mučedník*, in: Jan Frait – Jiří Frait – Jan Graubner (edd.), *Kněz a mučedník Jan Sarkander. Sborník ke svatořečení*, Olomouc 1994, s. 6-73.

⁴⁵⁷ V. Oliva, *O kanonizaci*, s. 3.

⁴⁵⁸ V. Vlnas, *Jan Nepomucký*, s. 117-120.

⁴⁵⁹ F. Stejskal, *Svatý Jan Nepomucký II*, s. 107-109.

Kanonizační apoštolský tribunál byl nesmírně nákladný. Proto od samého začátku pražský arcibiskup napjal veškeré své síly k maximálnímu urychlení procesu.⁴⁶⁰ Samotná svatovítská kapitula by nedokázala unést takovou finanční zátěž. Proto faráři všech zemí Koruny české vyzvali z kazatelen své ovečky, aby přispěly na slávu mučedníka zpovědního tajemství blíže neurčeným obnosem.⁴⁶¹ Samotný arcibiskup požádal císaře Karla VI., aby vyzval šlechtu k dobrovolným příspěvkům na kanonizaci Jana Nepomuckého. Díky tomu během obdivuhodně krátké doby dokázala svatovítská kapitula v Praze dát dohromady za pomoci všech společenských vrstev obyvatelstva českých zemí obrovskou částku: více než 90 000 zlatých.⁴⁶² K této sumě přispěl také kníže Adam František ze Schwarzenberku, který věnoval z osobních i zbožných důvodů nemalý obnos ve výši 40 000 zlatých.⁴⁶³ Ke knížeti se dobročinně přidružili rovněž jeho poddaní. Nemalou finanční podporu poskytly vikariáty krumlovský (376 zlatých) a postoloprtský (580 zlatých). Sbírky se však konaly také ve městech, městysech a na vesnicích. Na Prácheňsku se vybralo 711 zlatých a na Bechyňsku 899 zlatých.⁴⁶⁴

Avšak celý proces se vlekl a finanční prostředky rychle docházely. Proto tlak z Prahy (částečně z Vídně od císaře Karla VI.) pochopitelně sílil. Teprve v lednu 1728 bylo kardinály konečně uznáno mučednictví Jana Nepomuckého za prokázané. Následně přišlo na řadu projednávání zázraků.⁴⁶⁵ Podkladem jednání se stal tištěný výtah z procesních protokolů obsahující popis šesti údajných zázraků Jana Nepomuckého. Dva se týkaly relikvie („jazyka“) a čtyři zázračných zachránění.⁴⁶⁶ Vše se ještě urychlilo, když došlo k přeobsazení pozice referenta. V září 1728 nahradil kardinál Michal Bedřich z Althannu španělského jezuitu, kardinála Alvara Ciengfugose.⁴⁶⁷ Jeho zapříčiněním uznala 11. ledna 1729 kongregace čtyři z šesti nepomucenských zázraků za prokázané.⁴⁶⁸

Všechny nezbytné podmínky k svatořečení byly náležitě splněny. Rok 1729 se měl stát rokem triumfu Jana Nepomuckého.⁴⁶⁹ Ačkoliv se oslavy římské kanonizace plánovaly ve

---

⁴⁶⁰ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 120-121.

⁴⁶¹ Tamtéž, s. 117-121.

⁴⁶² Tamtéž.

⁴⁶³ J. K. Votka, Sv. Jan Nepomucký, s. 65.

⁴⁶⁴ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 108-110.

⁴⁶⁵ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 122.

⁴⁶⁶ V. Oliva, O kanonizaci, s. 27-31.

⁴⁶⁷ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 125-126. O Michalu Bedřichu z Althannu blíže Joachim Bahlcke, Michael Friedrich z Althannu (1680-1734). Životní etapy preláta ve službách habsburské monarchie v časném 18. století, in: Tomáš Knoz – Bronislav Chocholáč – Libor Jan (edd.), Nový Mars Moravicus, aneb Sborník příspěvků, jež věnovali prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám, Brno 1999, s. 501-516.

⁴⁶⁸ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 125-126.

⁴⁶⁹ Tamtéž.

značném spěchu, jejich přípravy vyžadovaly značné finanční náklady. Na slavnosti se podíleli lidé mnoha profesí: hudebníci, malíři, tesaři, sochaři, dodavatelé vosku, zedníci, knihaři a další.⁴⁷⁰ Byl vydán světcův životopis. Pro kardinály se zhotovily pamětní medaile, ve slavnostním průvodu se nesly rozměrné obrazy světce. Rovněž se zajistila výzdoba Lateránské baziliky svatého Jana v Římě, kde tradičně docházelo ke kanonizaci.⁴⁷¹ Ceremonie se odehrála 19. března na den svatého Josefa. V tento den prohlásil papež Benedikt XIII. Jana Nepomuckého za svatého, za prvního mučedníka zpovědního tajemství.⁴⁷²

4.3 Pražská slavnost kanonizace Jana Nepomuckého

Také v Praze se vše připravovalo na skvostnou slavnost, která do té doby neměla v českých zemích obdoby. Na Moravě lze hledat obdobný vrchol církevní barokní slavnosti v korunovaci divotvorných Madon v Brně u svatého Tomáše a na svatém Kopečku u Olomouce ve třicátých letech 18. století.⁴⁷³ Kromě náboženských slavností však dokreslovaly rysy tváře baroka rovněž světské festivity, zejména slavnosti uspořádané u příležitosti vítězství v bitvě nebo korunovace. Za zmínku stojí zajisté největší světská slavnost své epochy, česká korunovace císaře Karla VI. a Alžběty Kristýny roku 1723 v Praze.⁴⁷⁴ Slavnost kanonizace Jana Nepomuckého představovala očekávané vyvrcholení mnohaletého úsilí vynaloženého na oficiální uznání mučedníkovy svatosti a triumf vítězné protireformace. Zároveň se dá považovat za symbolický mezník barokní epochy a jejího postupného uvadání, neboť české baroko v této době již procházelo krizí a ztrácelo ideovou hloubku, kdy vnější efekt dominoval nad obsahem. Barokní slavnosti se postupně staly velmi nákladnými. Církev proto pozvolna snižovala počet svátků, aby svými výdaji zbytečně nezatěžovaly ekonomiku země. Svatojánská slavnost v Praze byla svým způsobem nostalgickou vzpomínkou na staré časy, protože současníci tušili, že něco podobného se za jejich života už nebude opakovat.⁴⁷⁵

---

⁴⁷⁰ Za účelem oslav bylo zakoupeno téměř 8000 liber vosku. Johanna von Herzogenberg, Všechno něco stojí. Vyúčtování procesu kanonizace a oslav svatořečení v Římě roku 1729, in: Svatý Jan Nepomucký, s. 33-38.

⁴⁷¹ Výdaje zahrnovaly rovněž peníze pro aktéry procesu. Jedním z úkolů svatovítské kapituly v Praze bylo seznámit obyvatele Říma s budoucím světcem a představit ho obrazem i písmem (různé tisky homiletické a legendistické). Nejdražší však byly výdaje spojené s výzdobou kostela a liturgického roucha vyšíváného zlatem. Tamtéž, s. 33-38.

⁴⁷² J. Kadlec, Přehled českých církevních dějin II, s. 114.

⁴⁷³ Tímto barokním fenoménem se podrobně zabýval Tomáš Malý, Obrazy a rituál. Římské korunovace divotvorných Madon a koncept barokní kultury, Praha 2019.

⁴⁷⁴ Š. Vácha – I. Veselá – V. Vlnas – P. Vokáčová, Karel VI. a Alžběta Kristýna.

⁴⁷⁵ J. Válka, Barokní slavnosti, s. 53-63.

Po svatořečení světce papež Benedikt XIII. přislíbil prostřednictvím buly určitá privilegia těm věřícím, kteří uctí Jana Nepomuckého v bezprostřední blízkosti místa posledního spočinutí světce. Papež udělil plnomocné odpustky na jeden rok a 40 dnů každému, kdo 16. května vykonal zpověď v chrámu svatého Víta v Praze. V případě, že se věřící pomodlil mezi slavnostním oktávem v Praze u hrobu oslavovaného světce, papež mu přislíbil čtyřicetidenní odpustky.⁴⁷⁶ Církev prostřednictvím udělení odpustku pomáhala jedinci hledat odpuštění a milost Boží a odčinit vlastní hříchy. Tímto způsobem zvyšovala jeho šance, že po smrti dojde spásy.⁴⁷⁷ Proto se dalo očekávat, že se pražských oslav kanonizace Jana Nepomuckého zúčastní nezvykle velké množství lidí.

Rozsáhlé přípravy odsunuly událost až na podzim.⁴⁷⁸ Pražské oslavy nakonec proběhly mezi 9. a 16. říjnem 1729. Po dobu osmi dní se celé město změnilo v jedno velké divadelní jeviště. Slavnost měla svůj přesný řád, pevné režijní vedení i náročnou výpravu. Pomyslným aktérem tohoto divadelního dramatu se stala celá soudobá společnost. Mnoho poutníků přišlo uctít památku nového světce. Následkem toho se Praha rozrostla dvojnásobně až trojnásobně. Pražské hostince praskaly pod náporom příchozích poutníků ve švech.⁴⁷⁹ Celé město bylo protkáno divadelností. Každý zúčastněný se těžko mohl ubránit pocitu, že se stal součástí jednoho monumentálního představení. Zároveň však nevědomky zaujímal na jevišti slavnosti určitou roli.⁴⁸⁰ Záleželo na tom, jaké místo náleželo účastníkovi v hierarchii soudobé společnosti. Rozdělení partů bylo nejvíce zřetelné ve slavnostním procesí, které mělo pevně danou strukturu a odráželo v sobě společenský řád.⁴⁸¹

Hrdinou slavnosti se stal staříčský arcibiskup František Ferdinand Khünburk, pro něhož toto představení znamenalo velké osobní vítězství a slavné završení jeho bohatého života.⁴⁸² S ohledem na své zdraví byl nesen v nosítkách v čele hlavního procesí, držel relikviář s ostatky světce („jazykem“) a žehnal jím davu. Následoval ho zástup duchovních a šlechticů spolu s měšťany, provázený kůrem hudebníků a trubačů.⁴⁸³ Toto procesí i celá slavnost výmluvně

---

⁴⁷⁶ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 117-122.

⁴⁷⁷ Amadeo Molnár, Pohyb teologického myšlení. Přehledná dějiny dogmatu, Praha 1982, s. 214-222.

⁴⁷⁸ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 117-122.

⁴⁷⁹ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 159-160.

⁴⁸⁰ Týž, Česka fáma. Divadlo, divadelnost a umění slavností v barokních Čechách, in: Týž (ed.), Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18. století, Praha 2001, 63-66.

⁴⁸¹ J. Válka, Barokní slavnosti, s. 53-63.

⁴⁸² V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 164-166. Pražský arcibiskup František Ferdinand Khünburk zemřel v požehnaném věku 80 let 7. srpna 1731. Po něm nastoupil na arcibiskupský stolec Daniel Josef Mayer, jeden z dalších aktérů slavnosti. J. Kettner, Dějiny pražské arcidiecéze, s. 206-207.

⁴⁸³ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 127-129.

svědčí o mimořádné masovosti barokní kultury.⁴⁸⁴ Účinkující se pohybovali ad hoc zcela proměněnou Prahou, mezi jejími novými „oživými“ kulisami. Metropole Království českého se proměnila v prostor, který nebyl poutníky chápán jako objektivní skutečnost, ale jako síla, jako cosi živého a posvátného.⁴⁸⁵ Jakýkoliv předmět se v tomto posvátném prostoru stal čímsi jiným, odhaloval svou skrytou dynamiku, aniž přitom přestal být sám sebou, neboť nadále sdílel prostředí, jež ho obklopovalo.⁴⁸⁶ Takové předměty představovaly prostředky nutné k symbolické komunikaci a současně orientační body, s jejichž pomocí se jedinec dokázal orientovat nejen v této slavnosti, ale celkově v životě.⁴⁸⁷

Mezi nejnápadnějšími příležitostnými barokními stavbami a dekoracemi, které mívaly krátkodobé uplatnění a bývaly po konci oslav rozebrány a většinou likvidovány, zaujímaly své místo zejména honosné slavobrány. Tato efemerní architektura sestávala zejména z pomíjivého materiálu: ze dřeva, kamene, štuky, textilií a papírmaše, často v kombinaci s efekty tekoucí vody a planoucího ohně.⁴⁸⁸ Výklad dekoračních symbolů na těchto „stáncích slávy“ někdy vysvětlovaly rýmované průpovídky a citáty, plné nejrůznějších alegorií, s paralelami a narážkami na životopis mučedníka. Překypující množství point muselo být leckdy objasněno rozsáhlými spisy.⁴⁸⁹ Barokní slavnost dohromady tvořila celistvé umělecké dílo sjednocující všechny formy umění: architekturu, malířství, sochařství, hudbu a v neposlední řadě literaturu, která ožívala v ústech četných kazatelů.⁴⁹⁰ Nejhonosněji byla přirozeně vyzdobena svatovítská katedrála. V její výzdobě se kladl důraz na to, že Jana Nepomuckého uctíval celý katolický svět. Na ztvárnění tohoto dočasného svatostánku nejspíše nesl zásadní podíl malíř Jan Ezechiel Vodňanský společně se slavným císařským scénografem Giuseppem Galli Bibienou a sochařem Janem Bedřichem Kohlem.⁴⁹¹ Dechberoucí pohled se nabízel především na průčelí katedrály, k němuž přiléhalo lešení s velkou fontánou a čtyřmi průchozími věžemi. Architektura celého

---

⁴⁸⁴ J. Válka, Barokní slavnosti, s. 53-63.

⁴⁸⁵ Z. Kalista, Tvář baroka, Praha 2005, s. 39-45.

⁴⁸⁶ M. Eliade, Posvátné a profánní, s. 11-18.

⁴⁸⁷ Týž, Obrazy a symboly, s. 181.

⁴⁸⁸ L. Sršeň, Příležitostné dekorace, s. 154-160. Stejný souhrn se nachází též v L. Sršeň, Slavnostní dekorace pražské katedrály sv. Víta roku 1729, in: Svatý Jan Nepomucký, s. 39-45.

⁴⁸⁹ F. Černý, Dějiny českého divadla I, s. 186-187.

⁴⁹⁰ V. Vlnas, Česka fáma, s. 63-66.

⁴⁹¹ Týž, Jan Nepomucký, s. 161. Historici a historici umění někdy začleňují mezi architekty uvedené efemerní stavby rovněž Johanna Ferdinanda Schora, který se stal autorem slavobrány před chrámem svatého Víta během pražských oslav beatifikace svätce v roce 1721. Méně pravděpodobná je účast věhlasného architekta Josefa Emanuela Fischera z Erlachu, jak uvádí L. Sršeň, Příležitostné dekorace, s. 154-160.

stánku byla přeplněna alegoriemi a symboly realizovanými malířskou a sochařskou technikou, přičemž tematický repertoár zahrnoval náměty náboženské i mytologické.⁴⁹²

Žádná jiná slavobrána vztyčená během slavnostního oktávu se nemohla rovnat slavobráně u chrámu svatého Víta. Avšak po Praze bylo rozeseto mnoho jiných efemerních staveb. Mezi nejskvostnější patřila slavobrána vystavěná před Schwarzenberským palácem na Hradčanském náměstí. Kníže Adam František ze Schwarzenberku dal na vlastní náklady vkusně a bohatě ozdobit celý palác. Před jeho průčelím, podél kterého se ubíraly slavnostní průvody po celý oktáv, nechal vystavět nikoliv vítěznou bránu, ale majestátní „chrám slávy“.⁴⁹³ Schwarzenberská slavobrána byla přibližně 30 metrů vysoká a 15 metrů široká. K ní přináležely dva postranní kůry, které měly na výšku přibližně devět metrů.⁴⁹⁴ Na nich sbor zpěváků a hudebníků vyhrával ve večerních hodinách pod širým nebem nejrůznější serenády.⁴⁹⁵ Sbor zpěváků a hudebníků se zde vyskytoval jako alegorie nebeského sboru andělů. Podle Pseudodionýsova spisu *De hierarchia celesti* se andělé dělili do devíti kategorií neboli kůrů (sborů).⁴⁹⁶ Zmiňovaný autor navazoval na představu církevních otců o hudbě nebeských sfér tvořené tóny nebeských andělských sborů. Slavobrána a její bezprostřední okolí proto symbolizovaly prostor nebeský, utvářený líbeznou hudbou sfér (serenád) představované andělskými zpěvy schwarzenberských hudebníků neboli andělů.⁴⁹⁷ To se odehrávalo za iluminace mnoha lamp a stovek svící, slavnostní střelby z děl a jiskřivých ohňostrojů, které umocňovaly smyslový dojem slavnosti v bezprostřední blízkosti Schwarzenberského paláce.⁴⁹⁸

Uspokojeny však byly také tělesné potřeby přítomných poutníků, jež se mohli občerstvit hned naproti Schwarzenberskému paláci, neboť na náměstí u arcibiskupského paláce se rozdávalo maso a chléb, z fontán tryskalo víno a hojně se popíjelo pivo. Opojené obecnstvo tak mohlo vnímat slavnost kolem sebe všemi smysly.⁴⁹⁹ Hojnost jídla a pití odpovídala křesťanským představám o pozemském ráji, v němž krátce pobývali Adam a Eva před svým pádem. Tato nedílná součást festivity symbolizovala tělesnou podstatu pozemského ráje, který pro mnohé představoval takzvanou zahradu rozkoše. V Ezechielově proroctví představuje

---

⁴⁹² Tamtéž.

⁴⁹³ J. K. Votka, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 74.

⁴⁹⁴ K. Borový, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 129.

⁴⁹⁵ Jan Vogeltanz (ed.), *František Václav Felíř*, s. 102-107.

⁴⁹⁶ J. Hall, *Slovník námětů*, s. 46-47.

⁴⁹⁷ M. Lurker, *Slovník symbolů*, s. 23-24.

⁴⁹⁸ K. Borový, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 130.

⁴⁹⁹ Tamtéž.

pozemský ráj zázračnou zavodněnou zahradu.⁵⁰⁰ Tuto charakteristiku pozemského ráje splňovala také Praha. Zde tryskala voda z nespočtu fontán. Navíc městem protékala v mohutných proudech dominanta celé Prahy, řeka Vltava. V prvotním ráji žil muž se ženou v harmonii s přírodou, rašila zde bujná vegetace a vše v této zahradě vysázené Hospodinem bylo sladké, chutné a voňavé.⁵⁰¹ K této podobě pozemského ráje odkazovaly četné přírodní symboly, které se v hojné míře objevovaly také ve výzdobě schwarzenberské slavobrány a jež patřily mezi její výrazné prvky. Sloupy a průčelí stavby ovíjely vavřínové a olivové ratolesti a červené stuhy a zdobily je četné druhy květin a stromky.⁵⁰²

Přítomnost zeleně a květů v prostorách „chrámu slávy“ evokovala obraz nebeské zahrady, do které svatý Jan Nepomucký vkročil díky své mučednické smrti a v níž současně vzkvétal stejně jako jeho květinami symbolizované ctnosti. Mezi sloupy také visely věnce z vavřínových ratolestí symbolizující vítězství mučedníka.⁵⁰³ Stejně se zazelenala a rozkvetla celá metropole. Pořízení podobné výzdoby bylo v silách téměř každého měšťana a nestalo se nedílnou součástí pouze nákladných slavobrán. Výzdobu domů a soch světce doplňovaly na znamení oslav zelené listí, barevné květy a často mladé břízky, které symbolizovaly jaro.⁵⁰⁴ Ne náhodou se právě v tomto ročním období slaví svátek Jana Nepomuckého.⁵⁰⁵ Celá slavnostně vyzdobená Praha představovala rajskou zahradu a současně se snažila člověka přiblížit nebi. Obraz nebe byl současníkům velmi dobře znám z barokních exempel jako nositel ryze pozitivních vlastností. Nebe v sobě neobsahovalo nic špatného, neexistovaly zde pozemské strasti, pouze všudypřítomná láska a radost. Šťastlivci, kteří měli možnost navštívit nebe, se posléze nechtěli navracet k pozemskému bytí a ostatní vybízeli k příkladnému a zbožnému životu.⁵⁰⁶

Barokní člověk snadno podléhal tomuto dojmu, neboť to tkvělo v mentalitě doby. Slavnost byla postavena na iluzi a zdání, povýšené na roveň skutečnosti, ba dokonce nad ni.⁵⁰⁷ Protože připomínala nebeský prostor, také čas zde plynul jinak. Barokní slavnost se odehrávala

---

⁵⁰⁰ Jean Delumeau, Dějiny ráje, s. 11-12.

⁵⁰¹ Tamtéž.

⁵⁰² Nákres průčelí schwarzenberské slavobrány před palácem Schwarzenberků na Hradčanském náměstí je uložen v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁰³ K symbolice přírodních motivů F. Matsche, Náhrobek sv. Jana Nepomuckého, s. 46-60.

⁵⁰⁴ J. Royt, Slovník symbolů, s. 96.

⁵⁰⁵ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 92. O pražské slavnosti kanonizace Jana Nepomuckého psal K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 130.

⁵⁰⁶ J. Mikulec, Náboženský život, s. 232-233.

⁵⁰⁷ J. Válka, Barokní slavnosti, s. 53-63.

v atmosféře nasycené posvátným časem.⁵⁰⁸ Člověk prožíval dramatické okamžiky slavnosti intenzivně. V posvátném nebeském prostoru nepociťoval smrtelnost. Čas tedy vnímal v jeho absolutní hodnotě – jako věčnost.⁵⁰⁹ Ukončení slavnosti kanonizace Jana Nepomuckého muselo u nespočtu jedinců vést k určitému vystřízlivění, někdy i doslovnému, pokud se poutník zastavil u arcibiskupského paláce, v jehož fontánách teklo víno. Aktér dění se tak mohl ztotožnit s navrátilci z nebes z barokních exempel. Jedinečný zážitek z tohoto iluzorního nebe poté přetrvával v paměti poutníků, měnil se a byl předáván dalším generacím, naplněný nezbytně hlubokou nostalgií, steskem po ztraceném ráji.

Schwarzenberská slavobrána a její výzdoba rovněž vyvolávala v jedinci pocit přítomnosti v nebeském prostoru. Její průčelí se podobalo baldachýnu, jenž v sobě ztělesňoval prastarý význam obrazu nebes.⁵¹⁰ Schody připojené k slavobráně představovaly výstup do těchto nebeských výšin, zatímco vstup dovnitř byl branou do věčného života, jehož dosáhl svatý Jan Nepomucký.⁵¹¹ Nechybělo zde ani červené damaškové čalounění. Červená barva měla v tomto případě pozitivní symbolický význam. Představovala život a lásku, ale také samotného Boha. Nejvíce však odkazovala ke Kristově krvi, jež symbolizovala vítězství křesťanství, neboť Kristova prolitá krev vedla k zmrtvýchvstání a k založení katolické církve.⁵¹² Celou efemerní stavbu podpíralo sloupořadí symbolizující klasický řád, katolickou církev, která představovala spojení mezi nebem a zemí.⁵¹³ Uvnitř se příchozí mohli pokochat pohledem na nápisy a výjevy pojednávající o životě světce.⁵¹⁴ Díky tomu se nabízela možnost vzpomenout na jeho pozemské bytí a prožít prostřednictvím obrazu důležité momenty z jeho života. Účastník slavnosti se stával v tomto prostředí pomyslným současníkem svatého Jana Nepomuckého. Události, místa a osoby obsažené v nepomucenské legendě se zde před jeho očima zpřítomňovaly.⁵¹⁵ Současník viděl obraz Jana Nepomuckého v jeho celé podobě, od zázračného narození po mučednickou smrt a jeho následné nanebevstoupení.⁵¹⁶ Slavobránu

---

⁵⁰⁸ M. Eliade, *Posvátné a profánní*, s. 58-59.

⁵⁰⁹ Z. Kalista, *Tvář baroka*, s. 64-67.

⁵¹⁰ Podrobnou ideovou analýzu sakrálního prostoru rozvedl ve své stati Jaromír Neumann, *Ideový koncept poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity 14-15, 1970-1971, č. 14-15, s. 235-256.

⁵¹¹ K symbolice náboženského prostoru blíže Jiří Mikulec, *Náboženský život*, s. 145-152.

⁵¹² U. Becker, *Slovník symbolů*, s. 42-43; M. Lurker, *Slovník symbolů*, s. 437.

⁵¹³ U. Becker, *Slovník symbolů*, s. 264-265.

⁵¹⁴ J. K. Votka, *Sv. Jan Nepomucký*, s. 74.

⁵¹⁵ M. Eliade, *Posvátné a profánní*, s. 58-61.

⁵¹⁶ V. Turner, *Image*, s. 9-14.

završovala klenba, jež ohraničovala výjev svatého Jana Nepomuckého na nebesích. Světce obklopovalo devět andělů, kteří nesli jeho ctnosti.⁵¹⁷

Světce byl vyobrazen poměrně tradičně, oblečený do černé sutany, která patřila mezi obecné atributy kanovníka, v Nepomukově případě kanovníka vyšehradského.⁵¹⁸ Přes ní měl přehozenou almuci, kožešinovou pláštěnku, která tvořila běžnou součást chórového oblečení kanovníků.⁵¹⁹ Na hlavě měl nasazený černý biret, jenž nosily klerikové nižšího svěcení z řádových kněží.⁵²⁰ Jan Nepomucký levou rukou tiskl k hrudi kříž, zatímco v pravé ruce svíral palmovou ratolest, symbol mučednictví. Jeho zobrazení navíc korunovala paprscitá svatozář, vyjadřující jeho svatost.⁵²¹ Světelné paprsky kolem hlavy sloužily v Bibli k označení výrazu Mojžíšovy tváře, když sestoupil z hory Sinaj s desaterem Božích přikázání. Jejich přítomnost u svatého Jana Nepomuckého doslovně symbolizovala schopnost rozmlouvat a zprostředkovávat lidem kontakt s Bohem.⁵²² V této svatozáři se dokonce nacházel nápis: „*Ut sit sanctus Joannus Nepomucenus toti datus orbi pro patrono – Aby svatý Jan Nepomucký byl dán celému světu za patrona.*“⁵²³

Nad postavou svatého Jana Nepomuckého v horní části klenby se ve sférickém trojúhelníku nacházelo Boží oko, symbolizující trojjediného Boha.⁵²⁴ Nechyběl zde nápis: „*Ab aeterno deus ipse clementia sua volente praefixit – Od věčnosti sám Bůh ustanovil, neboť to svou moudrostí chtěl.*“⁵²⁵ Tento nápis nápadně připomíná biblickou pasáž: „... nýbrž moudrostí Boží, skryté v tajemství, kterou Bůh od věčnosti určil pro naše oslavení.“⁵²⁶ Právě pomocí Bible

---

⁵¹⁷ Nákres schwarzenberské slavobrány se nachází v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵¹⁸ Ludvík Skružný, Atributy vybraných biblických postav, světců a blahoslavených, Čelákovice 1996, s. 82.

⁵¹⁹ H. Rulíšek, Postavy, s. 28.

⁵²⁰ L. Skružný, Atributy, s. 36.

⁵²¹ Nákres schwarzenberské slavobrány, SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵²² J. Hall, Slovník námětů, s. 280.

⁵²³ U příležitosti slavnosti byla v tiskárně Jana Václava Helma ve Starém Městě vytištěna leták detailně popisující fasádu schwarzenberské slavobrány. Německy psaný koncept s latinskými citacemi je uložen v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419. Téměř identický popis slavobrány byl vytištěn v tiskárně Johanna Emlera. Ten navíc obsahoval překlad latinských nápisů do němčiny Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419. Do češtiny byl přeložen ve velmi obsáhlém spisu, který popisuje průběh i výzdobu pražské svatojánské slavnosti. Ten vyšel v tiskárně Karla Františka Rosenmüllera. Srov. Vypsání té v hlavním kostele na Hradu Pražském strany. Svatořečení svatého Jana Nepomuckého, Praha 1729. Nápis byly navíc takzvanými chronogramy. To znamená, že římské číslice obsažené v inskripci tvořily dohromady konkrétní datum. Všechny chronogramy na schwarzenberské slavobráně odkazovaly na rok 1729, kdy církev oficiálně uznala Jana Nepomuckého za svatého.

⁵²⁴ J. Neumann, Ideový koncept, s. 235-256.

⁵²⁵ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵²⁶ Bible, 1 Korintským 2, 7.

lze lépe interpretovat ideový koncept schwarzenberské slavobrány, neboť v mnohých příkladech přiléhajících nápisů šlo o biblické parafráze. Bůh pomocí své moudrosti vynesl svatého Jana Nepomuckého na nebesa a ve svém Božím plánu ho předurčil k věčnému životu. V tomto případě Boží moudrost, zjevená v Ježíši Kristu skrze Ducha svatého, představovala něco definitivního, věčného.⁵²⁷

Prostor kolem světce vyplňovalo devět již zmíněných andělů, kteří nesli nepomucenské ctnosti. Svým počtem ideálně zapadali do ideového konceptu díla. Devítka andělů totiž ztělesňovala zesílení posvátného čísla tři. Svým způsobem andělé představovali druhou mocninu trojjedinosti Boží.⁵²⁸ Jejich počet nejspíše také narážel na hierarchii devíti andělských kůrů (ve třech triádách).⁵²⁹ Mezi devítkou andělů se rovněž vyskytovali dva putti, alegoricky znázorňující vlastnosti světce mlčenlivost a výmluvnost. Zatímco anděl mlčenlivosti poukazoval na úlohu Jana Nepomuckého jakožto ochránce zpovědního tajemství, anděl výmluvnosti vyzdvihoval kazatelské schopnosti zmiňovaného světce. Oba ve svých rukou drželi jazyk, symbolizující nejslavnější nepomucenskou relikvii. Jazyk byl nakreslen vlající ve větru jako korouhev, jež symbolizovala odnepaměti vítězství. Na něm stál nápis: „*Nutrimenta in Verbis Dei et sigillo poenitentiae observato Incorrupta – Potrava ve slovech Božích a zachování neporušené pečeti svaté zpovědi.*“⁵³⁰ V tomto případě slovo Boží představovalo duchovní potravu, nepomíjivý pokrm, který lidem zajišťoval věčný život.⁵³¹ Křesťanským symbolem slova Božího jakožto duchovní potraviny je zejména chléb, jímž v Novém zákoně Ježíš Kristus krmil davy svých následovníků.⁵³² Tento motiv oznamoval poutníkům, že svatý Jan Nepomucký upřednostňoval duchovní život před pomíjivostí života světského.

Druhá část nápisu se přímo týkala světce jakožto prvomučedníka zpovědního tajemství. V tomto případě bylo udržení zpovědního tajemství popsáno metaforickým výrazem

---

⁵²⁷ Srov. „Velký je náš Pán, je velmi mocný, jeho myšlení obsáhnout nelze.“ Žalm 147, 5.

⁵²⁸ U. Becker, Slovník symbolů, s. 53.

⁵²⁹ J. Royt, Slovník symbolů, s. 16-23. Toto učení bylo známé u raných křesťanských autorů (Pseudo-Dionýsios Areopagita a Řehoř Veliký). V českém prostředí ho přejal a přiblížil barokním čtenářům na sklonku 17. století moravský vesnický farář a autor náboženské vzdělávací literatury Valentin Bernard Jestřábský. J. Mikulec, Náboženský život, s. 46-47.

⁵³⁰ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419. O symbolice praporu/korouhve blíže J. Hall, Slovník námětů, s. 486.

⁵³¹ „Neusilujte o pomíjející pokrm, ale o pokrm zůstávající pro život věčný; ten vám dá Syn člověka, jemuž jeho Otec, Bůh, vtiskl svou pečeť.“ Jan 6, 27.

⁵³² „Poručil, aby se zástupy rozsadily po trávě. Potom vzal těch pět chlebů a dvě ryby, vzhledl k nebi, vzdal díky, lámal chleby a dával učedníkům a učedníci zástupům. I jedli všichni a nasýtli se; a sebrali nalámaných chlebů, které zbyly, dvanáct plných košů.“ Matouš 14, 19-20.

„zachování a neporušení pečetě svaté zpovědi“.⁵³³ V katolické církvi představuje pečeť svaté zpovědi povinnost každého kněze vyslechnout pokání kajícího a zachovat jeho zpovědní tajemství. Pečeť znamená v přeneseném slova smyslu povinnost mlčení, kdy se zpovědní tajemství nachází jakoby „pod pečetí“.⁵³⁴ Samotné zapečetění představuje tajemství. V knize Zjevení svatého Jana se mluví o knize se sedmi pečetěmi, kterou nelze otevřít nikým jiným než beránkem Božím (Ježíšem Kristem) na úsvitu věků.⁵³⁵ V tomto případě byl doslovně zapečetěn jazyk svatého Jana Nepomuckého, jenž hrál stěžejní roli v nepomucenské symbolice.⁵³⁶

O něco níže po pravé straně byl vyobrazen genius lásky vznášející se jakoby v povětří. Ve svých rukou držel štít, na němž bylo napsáno: „*Lingva Mea Devote invocantibus saluti – Můj jazyk je spásou pro ty, jež o něj prosí.*“⁵³⁷ Zde se znovu naráželo na zpovědnickou praxi svatého Jana Nepomuckého, neboť nutnost učinit pokání představovala nezbytný předpoklad ke konečnému spasení kajícího duše. Nápis rovněž v sobě odrážel přímluvnou roli světce. Přímluva světce hrála klíčovou roli v otázce spásy člověka, jenž o ni prostřednictvím modlitby poprosil. Současně světec podléhal personifikaci, která patřila mezi důležité umělecké prostředky a zbraně barokních kazatelů.⁵³⁸ Jazyk v sobě obsahoval celistvou osobu svatého Jana Nepomuckého. Genius lásky se zmíněným nápisem představoval světce přívětivou, milující tvář. Vedle něho se však nacházel jiný genius – genius strachu. Ten ukazoval zcela jinou tvář a vyvolával odlišné pocity. Ve svých rukou držel štít, na němž stál výhrůžný nápis: „*Lingva Mea gladius acutus Inhonorantibus – Můj jazyk je ostrým mečem pro ty, jež jsou beze cti.*“⁵³⁹ V Bibli se přirovnáním jazyka k ostrému meči zdůrazňuje destruktivní síla slova Božího, které jazyk-meč symbolizoval.⁵⁴⁰ V knize Zjevení svatého Jana pobil Ježíš Kristus svým mečem, jenž mu vycházel z úst, armády šelmy a falešného proroka.⁵⁴¹ V jiné části knihy Zjevení Kristus oznamuje ve svém dopise církvi, že bude bojovat „mečem svých úst“ proti Nikolaitům, křesťanské sektě z prvního století po Kristu.⁵⁴² Jan Nepomucký figuroval ve zmíněném textu

---

⁵³³ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵³⁴ Jiří Tretera Rajmund – Záboj Horák, Slovník církevního práva, Praha 2011, s. 99.

⁵³⁵ J. Chevalier, Dictionnaire des symboles, s. 851-853.

⁵³⁶ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵³⁷ Tamtéž.

⁵³⁸ Květa Měšťanová, Obrazné prostředky barokních kázání, České Budějovice 2014, s. 4 (Diplomová práce).

⁵³⁹ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁴⁰ J. Cirlot Laporta, A Dictionary of Symbols, s. 324.

⁵⁴¹ Zjevení Janovo 19, 15-21.

⁵⁴² Zjevení Janovo 19, 15-21.

nápisu v apokalyptickém duchu jako vojevůdce válčící proti nepřátelům církve, proti nevěřícím a heretikům. Přirovnání svatojánského jazyka k meči metaforicky vyjadřovalo vítězství. Jazyk světce se hojně objevoval v barokních kázáních jako „meč z pochvy vytažený“, ve výtvarných dílech často obklopen kruhem plamenů, jako kupříkladu v Santiniho kostele svatého Jana Nepomuckého na Zelené hoře.⁵⁴³ Jazyk-meč představoval duchovní zbraň světce a hlavní objekt jeho posmrtného kultu.⁵⁴⁴

Schwarzenberská slavobrána dále vypravovala pomocí nápisů a výtvarného umění příběh triumfální cesty Jana Nepomuckého za svatořečením. Na prostředních dvou pilířích visela císařská orlice s erbem Habsburků na hrudi, kterou držely alegorické postavy ztělesňující vlastnosti habsburského rodu, stálost a sílu.⁵⁴⁵ Tyto vlastnosti poukazovaly na rozsah moci a kontinuitu vlády Habsburků na císařském trůně, jež trvala nepřerušeně téměř tři staletí a představovala v celé katolické Evropě řád. Současně držely nápis: „*Ad augustissimas Caroli sexti a Elizabethae repetitas pias Instantias – Pro vznešené prosby Karla VI. a pro opakované zbožné prosby Alžběty*.“⁵⁴⁶ Nápis zdůrazňoval zbožnost císaře Karla VI. a jeho choti Alžběty Kristýny. Habsburkové se podstatně zasloužili o zakořenění nepomucenského kultu ve všech dědičných zemích a Římsko-německé říši, ba dokonce v Evropě a ve světě. Současně podpořením kultu Jana Nepomuckého vložili ve světce svou důvěru a začlenili ho do konceptu „*pietas austriaca*“.⁵⁴⁷

Ocenění byli rovněž dva papežové, Inocenc XIII. a Benedikt XIII. První papež se zasloužil o beatifikaci Jana Nepomuckého, druhý o jeho kanonizaci. Jejich erbovní štíty s přidruženými nápisy z obou stran obklopovaly již zmíněný císařský erb. Po levé straně držel genius víry erb rodu Conti. Pod ním stál nápis: „*Innocentius praecursor beatum Dixit – Předchůdce, papež Inocenc, mezi blahoslavené zapsal*.“⁵⁴⁸ Mezi dvěma pilíři po pravé straně byly vyobrazeni dva obrnění vojáci, kteří drželi erb rodu Orsini a nápis: „*Benedictus subsequens sanctis addixit – Následující papež Benedikt jej prohlásil za svatého*.“⁵⁴⁹ Pak následoval sled tří nápisů, které informovaly kolemjdoucí, že oba papežové se zasloužili o kanonizaci Jana Nepomuckého za

---

⁵⁴³ J. Neumann, *Ideový koncept*, s. 235-256.

⁵⁴⁴ O symbolice jazyka více tamtéž, s. 235-256.

⁵⁴⁵ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁴⁶ Tamtéž

⁵⁴⁷ A. Corethová, *Pietas Austriaca*, s. 98-99.

⁵⁴⁸ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁴⁹ Tamtéž.

souhlasu celé katolické církve. Mezi papežským a císařským erbem visel nápis: „*Papa Uterque – Oba papežové.*“ Následoval nápis, jenž stál pod znakem Habsburků s orlicí. Na něm bylo napsáno: „*Consentiente Votis – Se souhlasnými hlasy.*“ Mezi sloupem s císařským erbem a sloupem s emblémem rodu Orsini visel erb rodu Conti papeže Inocence XIII. Na něm stálo: „*Decimus tertius – Třináctý toho jména.*“⁵⁵⁰ Toto prohlášení symbolizovalo jednotu církve. Současně působilo dojmem, že kanonizace svatého Jana Nepomuckého proběhla v souladu s kanonickým právem, neboť k uzavření kanonizačního procesu bylo třeba souhlasu všech členů Kongregace svatých obřadů.⁵⁵¹

Na schwarzenberské slavobráně se nacházel ještě jeden erb papeže Benedikta XIII. z rodu Orsini. Papežův erb byl na listině popisující schwarzenberskou slavobránu zmíněn jako orsinský a současně jako rožmberský erb.⁵⁵² Tím se mohlo narážet na vzájemnou podobnost erbů i na související skutečnost, že domnělá příbuznost těchto šlechtických rodů byla začleněna do rodové legendy Rožmberků.⁵⁵³ Jejich bývalé panství nakonec zdědili Schwarzenberkové, kteří proto alespoň prostorově převzali spříznění rožmberského a orsinského rodu, protože ve velké části schwarzenberského dominia se nezanedbatelně odrážela rožmberská paměť.⁵⁵⁴ Papežský erb znovu drželi dva vojáci ve zbroji. Jeden z vojáků svíral svazek písma, který otevřel úderem svého meče. Tímto úderem odhalil nápis: „*Miles in bello ursinus Alexander est ioannaeus – Janovým vojákem ve válce je orsinský Alexandr.*“⁵⁵⁵

Není pochyb, že tento nápis se týkal papeže Benedikta XIII. Jednou byl přezdíván jako „orsinský Alexandr“, podruhé jako „Janův voják ve válce“. Obě pojmenování papeže souvisela s proroctvím svatého Malachiáše. Tento irský světec měl mít mezi lety 1139-1140 během své cesty do Říma vize, které později zapsal a předal v rukopise papeži Innocencovi II. Ten jej přesunul do vatikánského archivu, kde zůstal po více než čtyři staletí zapomenut. Znovuobjeven byl údajně až kolem roku 1590. V případě proroctví svatého Malachiáše však s největší pravděpodobností šlo o falzum z konce 16. století. Obsahovalo 114 krátkých hesel.

---

⁵⁵⁰ Tamtéž.

⁵⁵¹ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 125-126.

⁵⁵² Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁵³ Tuto legendu o příbuznosti se slavným římským rodem si nejspíše vymyslel Oldřich II. z Rožmberka. Josef Hrdlička, Legenda o dělení rúží a italské kořeny předků posledních Rožmberků, in: V. Bůžek a kol. (edd.), Světy posledních Rožmberků, České Budějovice 2013, s. 8-24.

⁵⁵⁴ V. Grubhoffer, Paměť na Rožmberky u Boquoyů, Eggenberků a Schwarzenberků, in: V. Bůžek a kol. (edd.), Světy posledních Rožmberků, s. 616-631.

⁵⁵⁵ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

Každé mělo charakterizovat osobu a pontifikát dotyčného papeže.⁵⁵⁶ Proroctví uzavíral papež „*Petrus Romanus*“, za jehož pontifikátu mělo dojít k apokalypse a poslednímu soudu.⁵⁵⁷ Heslem číslo 91 bylo „*Miles in Bello*“ a připadlo na pontifikát papeže Benedikta XIII.⁵⁵⁸ Toto bojovné heslo ovlivnilo rétoriku zmiňovaného nápisu, který tematicky drželi dva vojáci v brnění. Pojmenování papeže jako „*ursinus Alexander*“ mělo nejspíše u čtenáře vyvolat představu postavy papeže Benedikta XIII. z rodu Orsini v úloze Alexandra Velikého šířícího křesťanství až za hranice tehdy známého světa. Současně se však kanonizováním Jana Nepomuckého začlenil do armády zmiňovaného světce ve válce s nevěřícími a heretiky.

S proroctvím svatého Malachiáše souvisel rovněž další nápis, jenž se týkal předešlého papeže Innocence XIII. Pod papežovým erbem byl vyobrazen jeden putti rozsvěčující pochodeň od zářící hvězdy.⁵⁵⁹ Zažehnutí pochodně o hvězdu symbolizovalo vznik něčeho nového, konkrétně stvoření nového světce. Putti rozsvítil pochodeň o hvězdu, která se vznášela ve výšinách, v nebeském prostoru, kde přebýval Bůh. Proto byla pochodeň zažehnuta duchovním světlem, jež pocházelo od samotného Stvořitele.⁵⁶⁰ Pod tímto výjevem se nacházel nápis: „*De bona religione Lux Vera ab Albano Lumine Ioannaea – Z náboženské víry světlo pravé od bílého světla svatojánské.*“⁵⁶¹ Výraz „*De bona religione*“ bylo heslem číslo 90 z proroctví svatého Malachiáše. Toto heslo připadlo právě na papeže Inocence XIII.⁵⁶² Od něj se odvíjelo celkové vyznění nápisu a umělecké ztvárnění puttiho s pochodní planoucí duchovním světlem. Toto světlo bylo v textu nápisu charakterizováno jako pravé a bílé. Bílá barva představovala symbol čistoty, nevinnosti a dokonalosti. Neslo proto kvalitu duchovní.⁵⁶³ Barokní mystik svatý Ignác z Loyoly chápal světlo jako hodnotu tohoto světa, skrze níž se lze dostat k hodnotám absolutním, k Bohu. Boha ve svých extatických vizích pociťoval svými smysly jako velké světlo.⁵⁶⁴ Světlo a hvězdy hrály důležitou roli rovněž v nepomucenské symbolice. V životopise svatého Jana Nepomuckého od Bohuslava Balbína se objevilo světlo kolem těla světce

---

⁵⁵⁶ Peter Bander, *The Prophecies of St. Malachy*, New York 1970, s. 21-31.

⁵⁵⁷ Gian Luca Potesta, *Poslední mesiáš. Proroctví a panovnická svrchovanost ve středověku*, Praha 2017, s. 123.

⁵⁵⁸ P. Bander, *The Prophecies*, s. 136.

⁵⁵⁹ Koncept, SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁶⁰ U. Becker, *Slovník symbolů*, s. 224.

⁵⁶¹ Koncept, SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁶² P. Bander, *The Prophecies*, s. 135.

⁵⁶³ U. Becker, *Slovník symbolů*, s. 30.

⁵⁶⁴ Z. Kalista, *Tvář baroka*, s. 35-39.

vyplaveného Vltavou. Toto světlo se později proměnilo ve známou pětici hvězd, jež zdobila svatozář světce na jeho četných sochách a obrazech.⁵⁶⁵

V souvislosti se svatořečením světce zde nechybělo ani vyobrazení svatého Josefa, na jehož svátek se dostal Jan Nepomucký do pantheonu svatých. Svatý Josef byl ztvárněn v oblacích, jak odevzdává Ježíška do náruče svatého Jana Nepomuckého.⁵⁶⁶ Symbolika odevzdání dítěte Ježíše Krista do náruče Jana Nepomuckého pravděpodobně souvisela s motivem uvedení Ježíška do jeruzalémského chrámu, kde byl později zasvěcen (obřezán) Hospodinu. V evangeliu svatého Lukáše do jeruzalémského chrámu přišel Simeon, zbožný muž, jemuž bylo zjeveno, že nezemře, dokud nespatří Mesiáše. Ten vzal Ježíška z náruče Panny Marie se slovy: „*Nyní propouštíš v pokoji svého služebníka, Pane...*“⁵⁶⁷ Ve výtvarném umění se často objevoval motiv, jak Panna Marie odevzdává dítě Ježíše Krista Simeonovi do náruče.⁵⁶⁸ V tomto případě svatý Josef předával Ježíška Janu Nepomuckému. Tímto gestem svatý Josef uváděl Jana Nepomuckého do společnosti svatých. S odkazem na Simeonova slova mohlo předání Ježíška symbolizovat život věčný, který měl následovat po životě zasvěceném službě Bohu. Současně v sobě toto gesto neslo další význam, který symbolicky rozvíjely na schwarzenberské slavobráně následující nápisy.

Mezi oběma světci pod Ježíškem se vznášel serafín. Ten držel štít, na němž se vyjímal nápis: „*Quam bene Unitus est Dies Ioseph nutritiis Corporis Christi – Jak dobře byl spojen den svatého Josefa se svatým Janem Nepomuckým. Těmi, kteří pečují o tělo Páně.*“⁵⁶⁹ Nápis zmiňoval propojení obou kultů. Zároveň upozorňoval na jejich společný úděl pěstouna Páně. Tato role však byla u každého světce chápána jinak. Proto se pod oběma nacházel nápis, jenž upřesňoval jejich již zmíněnou úlohu opatrovníků Páně. Svatý Josef působil jako pěstoun Ježíše Krista za jeho pozemského působení. Na základě autority určitých apokryfních líčení jeho života bylo dlouho zvykem zobrazovat Josefa jako starého muže s bílým vousem. S nástupem protireformace vzrostla rovněž obliba kultu tohoto světce. Od té doby ho umělci znázorňovali jako mladšího muže, který často vede za ruku dítě Ježíše nebo ho drží v náručí.⁵⁷⁰ V tomto duchu se nesl rovněž text nápisu pod svatým Josefem: „*Hic Viventis In terra Veri – Svatý Josef*

---

⁵⁶⁵ J. Royt, Ikonografie sv. Jana Nepomuckého, s. 373-379.

⁵⁶⁶ Koncept, SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁶⁷ Bible, Lukáš 2, 22-39.

⁵⁶⁸ J. Hall, Slovník symbolů, s. 467-468.

⁵⁶⁹ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁷⁰ J. Hall, Slovník symbolů, s. 203.

byl pěstounem živého a pravého Boha na zemi.“⁵⁷¹ Pod svatým Janem Nepomuckým se nacházel jiný nápis: „*Sed Iste Veri et Mystici – Jan Nepomucký je však pěstounem pravého a mystického Boha.*“⁵⁷² V textu nápisu figuroval svatý Jan Nepomucký jako pěstoun mystického těla Ježíše Krista, které podle pozdějších teologů, například Tomáše Akvinského, symbolizovalo církev. Mystický Kristus byl její hlavou, věřící jejími údy. Kristus byl takto spojen s věřícími, působil a žil v nich. Společně tvořili jedno tělo, a tudíž představovali jednotu církve. Člověk se mohl stát součástí mystického těla Krista jedině svatým křtem. Křesťan si však neustále musel připomínat, že je jeho součástí, údem. Mystická jednota mezi Kristem a věřícími se nejčastěji promítala v eucharistické oběti, během přijímání těla Páně.⁵⁷³ V textu zmíněného nápisu se proto odrážela představa Jana Nepomuckého v úloze pěstouna mystického těla Krista, které bylo obecně chápáno jako církev. Zmiňovaný světec měl za úkol pečovat o ni, velebit ji a chránit.

V ikonografii schwarzenberské slavobrány se též kladl zřetel na ukotvení kultu světce v určitém prostoru. Spříznění s českými zeměmi dosvědčoval erb českého lva mezi sloupy. Navíc potvrzoval fakt, že svatý Jan Nepomucký patřil mezi české zemské patrony.⁵⁷⁴ Český lev držel ve své pravé tlapě štít, na němž bylo napsáno: „*Gloria In excelsis Deo Virtutum – Sláva na výsostech Bohu. Sláva jeho ctností.*“⁵⁷⁵ Tato inskripce představovala první verš náboženského hymnu Gloria, jenž tvořil nedílnou součást eucharistické bohoslužby a hudební mše. V katolické liturgii se hymnus Gloria zpíval o nedělích a velkých svátcích, mezi které bezpochyby patřila i tato slavnost.⁵⁷⁶ Těmito slovy v evangeliu podle Lukáše andělé oslavovali narození Ježíše Krista.⁵⁷⁷ Proto se v souvislosti s kanonizací Jana Nepomuckého opěvoval přerod prvomučedníka zpovědního tajemství ve světce. Všechny zásluhy v tomto případě patřily Bohu. Následující nápis odkazoval na druhý verš již zmíněného hymnu Gloria, jenž opět vycházel z evangelia podle Lukáše. Ten drželi dva andělé, kteří vystupovali z hrobu svatého Jana Nepomuckého, jenž byl zobrazen uprostřed mezi sloupy schwarzenberské slavobrány. Na něm

---

⁵⁷¹ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁷² Tamtéž.

⁵⁷³ Benedikt T. Mohelník, Eucharistie jako oběť Krista-hlavy a jeho mystického těla. Teologická reflexe ve světle učení sv. Tomáše Akvinského, Theologica 6, 2016, č. 1., s. 119-142.

⁵⁷⁴ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁷⁵ Tamtéž.

⁵⁷⁶ Ottův slovník naučný X, Praha 1896, s. 204.

⁵⁷⁷ Lukáš 2, 14.

stálo: „*Et Dilecta pax hominibus bonae Voluntatis – A drahocenný pokoj lidem dobré vůle.*“⁵⁷⁸ Oba andělé prostřednictvím tohoto nápisu hlásali mír všem lidem dobré vůle. Výrazem „lidé dobré vůle“ lze chápat všechny lidi, kteří ctíli Boha, věřili ve spasitelskou úlohu Ježíše Krista a žili podle nauky katolické církve. Její nedílnou součástí tvořila také víra ve svaté jakožto prostředníky mezi nebem a zemí, mezi které nyní patřil rovněž svatý Jan Nepomucký.

Zmíněna zde byla také Metropolitní kapitula svatého Víta v Praze, s kterou byl spjat první i druhý život světce. Ta se výrazně zasloužila o kanonizaci Jana Nepomuckého. Její zásluhy připomínal erbovní štít zavěšený mezi sloupy s nápisem, jenž kladl důraz na věrnost. Na něm stálo: „*Honor quoque perpetuus semper fideli capitulo pragensi – Také trvalou čest každému, kdo je věrný kapitule pražské.*“⁵⁷⁹ Skutečnost, že světce oslavovali a uctívali po celém známém světě, byla znázorněna na schodech, jimiž se stoupalo k schwarzenberské slavobráně. Na ní mohli příchozí vidět vyobrazení, jak do efemerní stavby přicházejí uctít svatého Jana Nepomuckého všemožné národy.⁵⁸⁰ Tento výjev diváka vrhal z mikrokosmu Prahy do makrokosmu světa a mohl v něm vyvolat pocit, že tvořil pevnou součást jednoho velkého celku, že celý svět oslavoval nepomucenský triumf společně s ním.

Schwarzenberkové však neopomněli začlenit do nepomucenské legendy sami sebe a otisknout vlastní zbožnost a úctu ke světci do komplexu svého „chrámu slávy“. Před vchod nechali vystavit dva velké obrazy, na místo, které musel spatřit každý kolemjdoucí. Oba obrazy se staly nositeli příběhu, v kterém figuroval Jan Nepomucký jako zachránce schwarzenberského rodu. Kníže Adam František ze Schwarzenberku byl vyobrazen na pravém obraze v kleče společně se svou chotí, kněžnou Eleonorou Amálií. Kníže ze Schwarzenberku upíral oči vzhůru ke svatému Janu Nepomuckému, měl otevřená ústa a obracel se na světce se slovy: „*Quid retribuam sancto pro exoratione – Jak se odměním svatému za zachování rodu?*“⁵⁸¹ Kníže si vypůjčil slova z knihy Žalmů. Žalmista zde podléhá strachu a úzkosti ze smrti. Následně se uchyluje k Hospodinovi, který mu zachraňuje život a obrací ho na správnou cestu. Nakonec slibuje, že bude do konce života vzývat jeho jméno.⁵⁸² Podobnou smrtelnou úzkost údajně prožíval kníže ze Schwarzenberku v okamžicích, kdy schvátla vážná nemoc jeho syna

---

⁵⁷⁸ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁷⁹ Tamtéž.

⁵⁸⁰ Tamtéž.

⁵⁸¹ Tamtéž.

⁵⁸² „Čím se odplatím Hospodinu za všechno, co mi prokázal?“ Žalm 116, 12.

Josefa Adama ze Schwarzenberku, který představoval budoucnost schwarzenberského rodu. Jeho následné uzdravení připisovali Schwarzenberkové právě Janu Nepomuckému. Proto kníže ze Schwarzenberku vyjadřoval svůj vděk a ochotu splatit dluh za záchranu syna a zachování svého rodu.

Eleonora Amálie ze Schwarzenberku se chopila mateřské úlohy po vzoru Matky Boží, která oslovovala věřící zejména svým mateřstvím – důvěrným vztahem matky a syna.⁵⁸³ Kněžna ze Schwarzenberku upírala zrak na svého syna, jenž byl samostatně vyobrazen na obraze vlevo, a promlouvala k němu skrze inskripci: „*Care fili Ioseph ego a pater tuus Dolentes, a suspirantes quaerebamus te - Milý synu Josefe, já i otec tvůj jsme tě bolestně, se vzdycháním, hledali.*“⁵⁸⁴ Eleonora Amálie ze Schwarzenberku skrze tento výjev otevřeně demonstrovala své psychické rozpoložení před světem. Napodobovala přitom slova Panny Marie při nalezení Ježíše Krista v jeruzalémském chrámě, kde seděl mezi učenci a moudře s nimi rozmlouval. Jakmile Panna Marie uviděla svého syna, řekla mu: „*Synu, co jsi nám to udělal? Hle, tvůj otec a já jsme tě s úzkostí hledali.*“⁵⁸⁵ Kněžna ze Schwarzenberku se tedy ztotožňovala s Pannou Marií, která se strachovala o svého ztraceného syna.

Na obraze vlevo demonstroval svou zbožnost rovněž Josef Adam ze Schwarzenberku, který v kleče nabízel Janu Nepomuckému své srdce jakožto sídlo lidského duchovního světa.⁵⁸⁶ Gesto darování vlastního srdce představovalo výraz citu, lásky, věrnosti a doživotní oddanosti světcům.⁵⁸⁷ Josef Adam ze Schwarzenberku klečel vedle postele, na které ležela otevřená kniha. Na jejích stránkách bylo napsáno: „*Sancte Ioannes Nepomucene accipe Cor Clientuli serva, fove a gubernare – Svatý Jane Nepomucký, přijmi srdce svého služebníka, chraň ho, pečuj o něj a usměřňuj jej.*“⁵⁸⁸ Tímto gestem vkládal svůj život do rukou Jana Nepomuckého.

Schwarzenberský rod dával svůj vděk najevo již v předešlých letech, nikdy však neměl možnost zveřejnit příběh vztahu Schwarzenberků a svatého Jana Nepomuckého před tolika lidmi. Ideově prezentoval svou zbožnost především před samotným Bohem a triumfujícím svatým, ale obracel se rovněž ke všem vrstvám soudobé společnosti. Během oslav kanonizace

---

⁵⁸³ J. Mikulec, *Náboženský život*, s. 31.

⁵⁸⁴ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁸⁵ Lukáš 2, 48.

⁵⁸⁶ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

⁵⁸⁷ H. Rulíšek, *Postavy (heslo Srdce)*.

⁵⁸⁸ Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

Jana Nepomuckého stály podobné majestátní slavobrány rovněž před paláci Černínů, Valdštejnů a Lobkoviců.⁵⁸⁹ Schwarzenberkové nehodlali s těmito šlechtickými rody pouze držet krok v marnotratnosti, ale nejlépe je překonat.⁵⁹⁰ Slavnost představovala ideální šanci reprezentovat prostřednictvím svého majetku slávu a moc rodu. Současně šlechta svou aktivitou uspokojovala barokní vkus lidových mas, protože nákladná a propracovaná výzdoba šlechtických slavobrán odpovídala jejich zálibě v barevnosti, ornamentice, bohatství, nádheře a dramatické akci. Schwarzenberkové prostřednictvím obrazů, ornamentů a rozličných symbolů vyprávěli jednoduše, srozumitelně a efektně konkrétní příběh, který nabízel lidovým vrstvám únik z každodenní rutiny a práce.⁵⁹¹ S ohledem na minulost, vynaložené úsilí a finanční prostředky lze zařadit rod Schwarzenberků mezi hlavní aktéry pražských oslav kanonizace Jana Nepomuckého. Schwarzenberský rod vzbuzoval pocit, že se svým působením zasloužil o svatořečení světce a podíleli se na jeho triumfu.

Během slavnostního oktávu do města proudila procesí ze všech koutů českých zemí. Mezi nimi nechyběli také schwarzenberští poddaní. Procesí poutníků vedli do Prahy například českokrumlovský arciděkan, prácheňský a klatovský děkan či postoloprtský farář.⁵⁹² Úspěch slavnosti kanonizace Jana Nepomuckého byl doložen především číselně, počtem poutníků, vykonaných zpovědí a odsloužených mší.⁵⁹³ Tyto počty evidovala Metropolitní kapitula u svatého Víta v Praze. Epicentrum slavnosti tvořila hrobka svatého Jana Nepomuckého v chrámu svatého Víta. Zde údajně uctilo památku světce kolem 208 000 poutníků a kněží chrámu odsloužili zhruba 3280 mší.⁵⁹⁴ Záliba baroka v číselných počtech souvisela rovněž s oblibou symboliky čísel. Počet poutníků v tomto případě mohl symbolizovat celou křesťanskou obec, jež přišla uctít Jana Nepomuckého k místu jeho posledního spočinutí.⁵⁹⁵ Ustavičné sloužení mší představovalo neustálé zpřítomňování posvátného prostoru a času, protože liturgie v jistém smyslu vytváří obraz nebe na zemi.⁵⁹⁶

Slavnosti se přirozeně neomezily pouze na Prahu, ale konaly se také na jiných místech Království českého. Svatořečení Jana Nepomuckého oslavilo jeho západočeské rodiště v

---

⁵⁸⁹ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 131.

⁵⁹⁰ Aleš Valenta, Bída, s. 7-9.

⁵⁹¹ J. Válka, Myšlení a obraz, s. 79.

⁵⁹² K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 131-134.

⁵⁹³ J. Válka, Barokní slavnosti, s. 53-63.

⁵⁹⁴ J. Vogeltanz (ed.), František Václav Felíř, s. 102-107; K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 131-134.

⁵⁹⁵ Z. Kalista, Tvář baroka, s. 91-94.

⁵⁹⁶ Lukáš Gelnar, Symbolika, vývoj postojů a gest celebranta při mši svaté, Olomouc 2020, s. 72 (diplomová práce).

Nepomuku. Následovníhodný příklad pražské metropole rovněž vyslyšeli oba čeští biskupové.⁵⁹⁷ V Hradci Králové uspořádal tamní biskup Václav František Karel Košín třídní slavnost mezi 16. a 18. dubnem 1730. Litoměřický biskup Jan Adam Vratislav z Mitrovic ho napodobil mezi 21. a 23. květnem téhož roku. Denní náplň těchto slavností představovaly obvyklá procesí, zpovědi, odpustky a mše.⁵⁹⁸ Na Moravě spojili tamní katolíci slavnosti kanonizace Jana Nepomuckého s poctou legendárnímu holešovskému faráři Janu Sarkanderovi. Ten na Moravě sloužil jako jakási obdoba svatého Jana Nepomuckého.⁵⁹⁹ O tom vypovídá jeho častá přítomnost v nepomucenské ikonografii i vzájemná podobnost obou mučedníků. Také Jan Sarkander vystupoval jako ochránce zpovědního tajemství.⁶⁰⁰

Slavnosti k poctě svatořečení Jana Nepomuckého se však netýkaly pouze českých zemí. Bezprostředně po svatořečení byl svatý Jan prohlášen zemským patronem Bavorska. Zařadil se tedy po boku tradičních bavorských zemských patronů, Panny Marie a svatého Benna. Sváteční oktáv se proto konal v Mnichově. V srpnu 1729 proběhla rovněž v Augšpurku osmidenní slavnost svatořečení Jana Nepomuckého.⁶⁰¹

Mezi lety 1729 a 1730 se odehrávaly slavnosti také v prostorách zámků Hluboká nad Vltavou, Třeboň a Český Krumlov.⁶⁰² Kníže ze Schwarzenberku během nich využil dekorace a výzdobu z pražské slavnosti kanonizace Jana Nepomuckého. V Třeboni se festivita konala mezi 20. a 22. listopadem 1729. Středobodem slavnosti se stal kostel svatého Jiljí, kde se pravidelně zpívaly kánony k uctění svatého Jana Nepomuckého. Každé ráno probíhala mše, kterou sloužili významní duchovní ze schwarzenberských panství, ale také z Prahy. Druhého dne proudila procesí poutníků k soše Jana Nepomuckého u třeboňské brány. Zde se odehrávala mnohá kázání s nepomucenskou tematikou. Každého večera rozsvěcovali třeboňští měšťané po celém městě stovky svící a lamp a pořádali ohňostroje. Během těchto tří dnů mělo přijmout eucharistii okolo 4500 poutníků.⁶⁰³

U příležitosti prvního výročí svatořečení Jana Nepomuckého se konala pompézní slavnost také v Českém Krumlově. Zde se naskytl obyvatelům českých a rakouských zemí

---

⁵⁹⁷ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 168.

⁵⁹⁸ K. Borový, Sv. Jan Nepomucký, s. 135-136.

⁵⁹⁹ V. Vlnas, Jan Nepomucký, s. 168.

⁶⁰⁰ J. Royt, České nebe, s. 10.

⁶⁰¹ Hans Pörnbacher, Svatý Jan Nepomucký jako zemský patron Bavorska, in: Svatý Jan Nepomucký, s. 23-32.

⁶⁰² Jiří Černý, Poutní místa Českokobudějovicka a Novohradska, České Budějovice 2004, s. 92-93.

⁶⁰³ Popis třeboňské slavnosti svatořečení v latinsky psané listině z roku 1729 v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.

jedinečný zážitek osobní účasti schwarzenberské vrchnosti. Kněžna Eleonora Amálie ze Schwarzenberku se sama zhostila dramatické role. První den oslav kráčela v čele průvodu se zlatou pochodní v ruce, jež v jejím držení symbolizovala vítězství svatého Jana Nepomuckého.⁶⁰⁴ Pochodeň současně představovala zdroj duchovního světla. S její pomocí se člověk pohyboval tmou, která v obrazné řeči barokních kazatelů často nabývala významu temnoty hříchu.⁶⁰⁵ Kněžnu ze Schwarzenberku po celou dobu obklopovala granátnická tělesná garda. Ta měla za neúčasti knížete Adama Františka ze Schwarzenberku zvláštní a podrobné instrukce týkající se její ochrany.⁶⁰⁶ Současně představovala honosnou kulisu, která dělala dojem na obecnstvo. Její účast reprezentovala schwarzenberský rod. V početném průvodu kněžna ze Schwarzenberku kráčela městem ze zámku až ke kostelu svatého Víta, kde po tři dny naslouchala mnohým mším a kázáním.

Barokní slavnosti se zakládaly na souznění bohatých smyslových vjemů a zprostředkovávaly obecnstvu osobité pojetí světa skrze symbolické vyjádření, které však s sebou neslo jisté obtíže. Mohlo dojít k vzájemnému nedorozumění. Na příkladu schwarzenberských oslav světce je složité rozeznat, v jaké míře rozličná symbolika rezonovala v myšlení obecnstva. Slavnost totiž kladla na diváka jisté intelektuální nároky. Lze předpokládat, že náboženské symboly nepředstavovaly pro negramotného, ale horlivého katolíka žádný problém. Jinak tomu mohlo být například u symbolů mytologických. Současně však lze jen těžko odlišit do jaké míry se zakládala účast schwarzenberských poddaných na jejich osobní zbožnosti, zda je hnala především zvědavost nebo šlo pouze o akt poslušnosti vrchnosti.⁶⁰⁷

---

⁶⁰⁴ P. Himl, Vrchnost a venkované v myšlení poddanské společnosti na českokrumlovském panství v 17. a 18. století, in: V. Bůžek (ed.), Život na dvorech, s. 639-660.

⁶⁰⁵ K. Měšťánová, Obrazné prostředky, s. 77.

⁶⁰⁶ P. Himl, Vrchnost a venkované, s. 639-660.

⁶⁰⁷ Tamtéž.

Závěr

Vnímání úlohy světce v období baroka zůstává dodnes značně zkresleno pohledem dnešní doby. Nejčastěji se klade důraz na život světce, jenž má být pro věřící vzorem. Následováním příkladu světce člověk dosáhne spásy a vyhne se tak věčnému zatracení. Nahlížení barokního člověka na svatého Jana Nepomuckého se tomuto zjednodušujícímu myšlenkovému konceptu značně vymykalo. Jeho celý život, od zázračného narození po mučednickou smrt, představoval nedosažitelný ideál. Zmiňovaný světec přišel na svět zásahem Božím, nebeským bleskem. Zrodil se z ohnivého živlu, jenž symbolizoval lásku Boží, ze styku nebeského s pozemským. Jeho následující život postrádal duchovní nevyspělost dětství a dospívání. Svatý Jan Nepomucký se měl chovat jako hotový člověk, jako někdo, komu byl od začátku souzen úděl křesťanského mučedníka. Na své cestě pozemským životem nikdy nepodléhal pokušením světského života, přestože ho Bůh neustále vystavoval různým zkouškám víry, před nimiž by obyčejný člověk neměl šanci obstát. Za vrchol jeho život byla považována jeho mučednická smrt, kterou nepřijímal s hrůzou z neznáma posmrtného života, ale s radostným očekáváním nebe, kde mohl věčně pohlížet do Boží tváře.

V barokní legendě a kázáních svatý Jan Nepomucký nevystupoval jako následovníhodný vzor. Naopak. Jedinec neměl šanci napodobit světce. Od začátku se dostával do konfliktu se světem, v němž byl hřích všudypřítomný. Barokní člověk se stával v tomto hříšném světě bezmocným, neustále chybuujícím. Na rozdíl od světce se nedokázal nástrahám světského života vyvarovat. Pociťoval duchovní i mravní nejistotu. Často pod tlakem vnějšího světa přestával rozeznávat dobré od špatného. Potřeboval pomoc něčeho vyššího. Úloha světce tkvěla v tom, že vedl člověka, napomáhal mu rozeznávat a odčinit hříchy. Nejednou dokonce sám zázračně zasáhl. Jeho moc jakožto ochránce víry neznala mezí. Často se vměšoval do záležitostí lidí proti jejich vůli. Zastavoval ruku sebevrahům a obracel kacíře na pravou víru. Mnohokrát se však stával jediným orientačním bodem v životě jedince, jenž se ocitl na okraji společnosti, opuštěn bližními. To platilo kupříkladu v případě poskvrnění cti, kterou stavovská společnost považovala za nejvznešenější statek člověka.

Barokní světec se spíše podobal andělům než lidem. Běžný člověk byl vzdálený na míle daleko od ideálu světce. Nahlížení barokního člověka na světce určoval však především jeho vztah k samotnému Bohu. Ten pro něj představoval jedinou jistotu, pevný bod v neustále se proměňujícím světě. Současně byl jakýmsi tajemstvím. Zrcadlil v sobě vše, co zůstávalo nedosažitelné. V jeho trojjediné osobě se soustřeďovaly veškeré absolutní hodnoty

jako nekonečno, věčnost, nicota a tak dále. Oproti tomu s člověkem se spojovalo vše, co souviselo s hříchem. Jeho ubohost kontrastovala s majestátností Boha. Běžný člověk neměl možnost se mu přiblížit vlastním duchovním úsilím. Zde se nabízela pomoc světce, jenž představoval jakéhosi prostředníka mezi nebem a zemí. Umožňoval kontakt mezi člověkem a Bohem a aktivně zasahoval v jeho prospěch. Následkem toho docházelo ke sblížení s dotýčným kultem, k důvěrnému vztahu jedince ke světcu.

Jedním z nejoddanějších ctitelů svatého Jana Nepomuckého byl rovněž Adam František ze Schwarzenberka. Ten přikládal zmiňovanému světcu zásadní roli v historii schwarzenberského rodu. Právě svatému Janu Nepomuckému připisoval zásluhy za jeho pokračování. Svůj vděk dával najevo po celý svůj život mnoha způsoby. Na svých panstvích zasvěcoval zmiňovanému světcu kaple a oltáře kostelů. Sakrální památky obohacoval jeho vyobrazeními, konkrétně sochami a malbami. Přestavoval prostory svých zámků a zdejší kaple nechával zdobit výjevy ze života svatého Jana Nepomuckého. Díky tomu mohl v soukromí vzpomínat na jeho památku a současně demonstrovat vlastní i rodovou úctu vůči světcu před urozenými návštěvníky. Přítomnost zmiňovaného světce na schwarzenberských panstvích byla pro knížete ze Schwarzenberku důležitá. Dokonce některé zásadní události svého života považoval za zázračné zásahy svatého Jana Nepomuckého. V takovém případě Adam František ze Schwarzenberku pociťoval potřebu vhodně reagovat prostřednictvím zbožného gesta. V roce 1728 například vykonal se svým synem Josefem Adamem pouť k náhrobku zmiňovaného světce v pražském chrámu svatého Víta. Děkoval tak svatému Janu Nepomuckému za vyléčení svého jediného syna z těžké nemoci, jež ho sužovala o rok dříve.

Jednoznačně největší příležitost k uctění svatého Jana Nepomuckého se naskytla díky slavnosti jeho pražské kanonizace v roce 1729. Kníže ze Schwarzenberku se aktivně zapojil do dění tohoto téměř divadelního představení. Stal se jedním z tisíců poutníků, kteří se rozhodli demonstrovat svou víru v samotném středisku nepomucenského kultu, u náhrobku čerstvě kanonizovaného světce v metropolitní kapitule svatého Víta. Současně se rozhodl zařadit mezi hlavní aktéry slavnosti tím, že stejně jako mnoho dalších šlechticů a náboženských uskupení se rozhodl vystavět honosnou slavobránu před svým palácem na Hradčanském náměstí. Šlechtic jakožto příslušník urozeného rodu cítil povinnost se aktivně angažovat. Proto vynaložil značné finanční prostředky k oslavě zmiňovaného světce. Pečoval tak především o dobré jméno rodu. Současně naplňoval představy nižších společenských vrstev, které nacházely zalíbení v barevnosti, bohatství a ornamentice těchto efemerních staveb.

Prostřednictvím umělecké výzdoby a symbolů zmiňované slavobrány působil na nejširší masy a komunikoval s nimi. Největší zásluhy na svatořečení svatého Jana Nepomuckého přisuzoval církvi, metropolitní kapitule u svatého Víta a habsburskému rodu. Do jisté míry také oceňoval sebe a schwarzenberský rod, neboť každý zázrak, jenž zmiňovaný světec učinil, potvrzoval jeho svatost. Schwarzenberkové se stali svědky celkem dvou nepomucenských zázraků. Světec pokaždé zasáhl ve prospěch zachování schwarzenberského rodu. Oba zázraky se staly klíčovým motivem výzdoby slavobrány postavené před palácem Schwarzenberků na Hradčanském náměstí.

Schwarzenberská slavobrána však neměla vybočovat z celkového rámce slavnosti. Naopak zapadala do celkového rámce této festivity, jejímž předobrazem nebylo nic menšího než samotné nebe. Během slavnostního oktávu docházelo u jedince ke změně ve vnímání prostoru a času. Praha se v tento moment stala nakrátko pozemským rájem. Nacházel se zde jakýsi prostor blaženosti chráněný před zkažeností hříšného světa. Na tomto místě barokní člověk nepocítoval nedostatek. Mohl zde nalézt hojnost dobrého jídla i vína, jež prýštilo z četných fontán. Všudypřítomnost okrasných stromků, věnců a květin vyvolávala dojem rajské zahrady, kde nebylo sváru, napětí ani konfliktu, pouze blaho a klid. Barokní člověk se tak přenesl na počátek světa, do doby těsně po stvoření, před prvotním hříchem. Současně se stával obyvatelem nebeského prostoru, v němž barokní člověk na okamžik pocítil jistotu spasení. Takový život nabízel věčnou blaženost a radost. Konec slavnosti musel nutně vést k vystřízlivění. Jedinec se ztotožňoval s navrátilci z nebes z barokních exempel. Tento chvilkový pobyt v nebi však měl člověka především motivovat. Barokní slavnost mu předávala vizi posmrtného života, jenž bude následovat, pokud se vyvaruje hříchu.

Baroko však bylo charakteristické jakýmsi ožvlým prostorem. Předměty umělecké i denní potřeby obsažené v pražské slavnosti kanonizace svatého Jana Nepomuckého vyvolávaly v jedinci neustálé asociace. Znaky a symboly si spojoval se slovy a myšlenkami, jež znal z Bible a z vyprávění kazatelů. V jeho představách se obrazy neustále proměňovaly. O tom svědčila rovněž symbolika schwarzenberské slavobrány. Zde přítomné výjevy ze života svatého Jana Nepomuckého dělaly z účastníka slavnosti současníka zmiňovaného světce. Tomu napomáhala také mnohá místa v Praze, která si věřící spojovali s jeho pozemským působením a zázraky obsaženými v nepomucenské legendě. Současně však tu byly přítomné výjevy připomínající poutníkům posmrtný úděl zatracených. Ten zprostředkovávaly především nápisy na schwarzenberské slavobráně ovlivněné proroctvím svatého Malachiáše

a Zjevením svatého Jana.

Slavnost svým způsobem pojednávala o historii celého světa. Motivy a symbolika pozemského ráje odkazovaly na jeho počátek, na samotné stvoření a dobu, kdy ještě člověk nebyl poskvrněn dědičným hříchem. Nechyběly ani aluze na Starý zákon. V něm lidstvo tápalo ve své víře k Bohu a očekávalo příchod Mesiáše. Všudypřítomná christologická symbolika zas neustále připomínala roli Ježíše Krista jakožto Vykupitele světa. Svatý Jan Nepomucký se stal určitým pojítkem mezi přítomností a relativně blízkou minulostí. Pozemský život světce svědčil o rozvratu katolické církve, kterou ohrožovali všudypřítomní heretici. Právě svatý Jan Nepomucký reprezentoval jakéhosi vojevůdce proti všem nepřátelům církve, které porážel či obracel na pravou víru „mečem svých úst.“ Kanonizace svatého Jana Nepomuckého představovala konečné vítězství katolické církve a porážku jejich nepřátel. Nakonec zde hrály důležitou roli nebeské a apokalyptické výjevy. V nich obsažená symbolika upozorňovala člověka na završení historie světa, kdy se mělo rozhodnout, kdo bude vykoupen a kdo zatracen.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny nevydané

Statní oblastní archiv Třeboň, oddělení Český Krumlov

Rodinný archiv Schwarzenbergů

fasc. 419.

Dobové tisky

Auspitzer, Patricius Michael, Hortus conclusus. Zahrada (skrže mlčenlivost) zavřená, Praha 1730.

Balbín, Bohuslav, Život svatého Jana Nepomuckého, Praha 1684.

Blahoslavený Jan Nepomucký, vypodobněný v dlouhověkém Ptáku Phoenix, který v Ohni umírá a v ohni se rodí, Praha 1683.

Církevní za svatého vyhlášení blahoslaveného Jana Nepomuckého, Praha 1730.

Concept. Zu ausziehung des oberen schwarzenbergischen fürstlichen hause. Heil. Joannis von Nepomuk, Prag 1729.

Čech, Jan Melichar, Archa Páně na trůn království nebeského, Praha 1730.

Černý, Karel Václav, Nejčistší hvězda jitřní svatý Jan Nepomucký uprostřed mlhy, Kutná Hora 1730.

Dobrohlav, Vojtěch, Cti Ochránce. Podivný Jazyků krotitel. Svatý Jan Nepomucký, Hradec Králové 1723.

Hendl, Josef František, Vox Clamantis Sine Voce, aneb Jan mlčící, plod nebeský, Praha 1717.

Hubatka, Ignác Jan Nepomuk, Čtyři studně hlavních ctností, totiž moudrost, střídmost, spravedlnost neb síla, Hradec Králové 1730.

Jevina, Viktorin, Kvítku májový vzpomeň na mě! Z neplodné květiny v nepomuckém údolí vykvetlý, Brno 1722.

Knobloch, Ivan, Dvě jasné světla světa jasně svítící, Praha 1737.

Libertin, Jan Ignác, Svatý Jan Nepomucký. Muž Silný a Nepřemožený, Praha 1730.

Libertin, Jiří Jan, Jan celého světa nejen Nepomuka, Praha 1729.

Pellizotti, Michael, Jazyk Boží mučedníka Páně, Jana Nepomuckého, kanovníka pražského osvícený, Praha 1728.

Pflieger, Caspar, Agnus dei. Jako vosk bílý beránek Boží, Praha 1729.

Valcer, Zdenko, Veliký svatý Jan Nepomucký divotvůrce, Kutná Hora 1727.

Vypsání té v hlavním kostele na Hradu Pražském strany. Svatořečení svatého Jana Nepomuckého, Praha 1729.

Literatura

Aries, Phillipe, Dějiny smrti I. Doba ležících, Praha 2000.

Aries, Phillipe, Dějiny smrti II. Zdivočelá smrt, Praha 2000.

Bahlcke, Joachim, Michael Friedrich z Althannu (1680-1734). Životní etapy preláta ve službách habsburské monarchie v časném 18. století, in: Tomáš Knoz – Bronislav Chocholáč – Libor Jan (edd.), Nový Mars Moravicus, aneb Sborník příspěvků, jež věnovali prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám, Brno 1999, s. 501-516.

Bahník, Václav – Vidmanová, Anežka (edd.), Jakub de Voragine. Legenda aurea, Praha 1984, s. 11-14.

Bachtin, Michail Michaljovič, Francois Rebelais a lidová kultura středověku a renesance, Praha 2007.

Bander, Peter, The Prophecies of St. Malachy, New York 1970.

Becker, Udo, Slovník symbolů, Praha 2002.

Borový, Klement, Sv. Jan Nepomucký, mučedník a hlavní patron Království českého, Praha 1878.

Braniš, Josef, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém VIII. Politický okres českobudějovický, Praha 1900.

Brňovják, Jiří, Význam (šlechtického) vzdělávání a cestování pro nobilitaci v době vlády císaře Karla VI, in: Jiří Kubeš (ed.), Šlechtic na cestách v 16. – 18. století, Pardubice 2007, s. 193-205.

Bůžek, Václav, Aristokratický dvůr a rezidenční město (Český Krumlov mezi 16. a 18. stoletím), in: Václav Bůžek (ed.), Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750), České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 365-398.

Bůžek, Václav a kol., Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty, Praha 2010.

Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd.), Paměť urozenosti, Praha 2007.

Cirlot, Laporta Juan-Eduardo, A Dictionary of Symbols, London 1990.

Cerman, Ivo, Šlechtická kultura v 18. století. Filozofové, mystici, politici, Praha 2011.

Corethová, Anna, Pietas Austriaca. Fenomén rakouské barokní zbožnosti, Olomouc 2013.

- Černý, František, Dějiny českého divadla I, Praha 1968.
- Černý, Jiří, Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko, České Budějovice 2004.
- Čornejová, Iva – Kaše, Jiří – Mikulec, Jiří – Vlnas, Vít, Velké dějiny zemí koruny české VIII, Praha 2008.
- Čornejová, Iva – Rak, Ivan – Vlnas, Vít, Ve stínu tvých křídel. Habsburkové v českých dějinách, Praha 1995.
- Delumeau, Jean, Dějiny ráje. Zahrada rozkoše, Praha 2003.
- Ducreux, Marie-Elizabeth, Emperors, Kingdoms, territories. Multiple version of the pietas austriaca? *The Catholic Historical Review* 97, 2011, č. 2, s. 276-304.
- Dülmen, Richard van, Bezecní lidé. O katech, děvkách a mlynářích. Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku, Praha 2003.
- Ekert, František, Církev vítězná. Životy svatých světic Božích, Praha 1896.
- Ekert, František, Posvátná místa královského hlavního města Prahy I, Praha 1884.
- Eliade, Mircea, Obrazy a symboly, Brno 2004.
- Eliade, Mircea, Posvátné a profánní, Praha 1994.
- Evans, Robert J. W., Vznik habsburské monarchie 1550-1700, Praha 2003.
- Gaži, Martin, K typologii mariánských poutních míst na jihu Čech v 17. a 18. století, in: Jiří Mihola – Veronika Čapská (edd.), Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu, Brno 2010, s. 137-158.
- Gaži, Martin, Schwarzenbergové a „jejich“ svatá místa v předmoderních Čechách. Ke kulturní funkcím šlechty a památkám na ně, in: Martin Gaži (ed.), Schwarzenberkové v české a středoevropské kulturní historii, České Budějovice 2008, s. 144.
- Gaži, Martin, Svatyně za hradbami měst. Křížová hora u Českého Krumlova v jihočeských a středoevropských souvislostech, České Budějovice 2012.
- Gelnar, Lukáš, Symbolika, vývoj postojů a gest celebranta při mši svaté, Olomouc 2020 (diplomová práce).
- Grubhoffer, Václav, Paměť na Rožmberky u Boquoyů, Eggenberků a Schwarzenberků, in: Václav Bůžek a kol. (edd.), Světy Posledních Rožmberků, České Budějovice 2011, s. 616-631.
- Grubhoffer, Václav, Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů v letech 1732-1914, České Budějovice 2013.
- Hall, James, Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění, Praha 2008.
- Hansová, Jarmila, Českokrumlovský kostel sv. Víta v 17. a 18. století, České Budějovice 1997.

Herzogenberg, Johanna von, Všechno něco stojí. Vyúčtování procesu kanonizace a oslav svatořečení v Římě roku 1729, in: Svatý Jan Nepomucký 1393-1993, Praha 1993, s. 33-38.

Himl, Pavel, Mezi poddanými a „svobodnými horním a rezidenčním“ městem. Poznámky k dějinám Českého Krumlova kolem roku 1710, in: Martin Gaži (ed.), Český Krumlov. Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví, České Budějovice 2010, s. 753-774.

Himl, Pavel, Vrchnost a venkované v myšlení poddanské společnosti na českokrumlovském panství v 17. a 18. století, in: Václav Bůžek (ed.), Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750), České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 639-660.

Hlinomaz, Milan, K pohřbům barokních velmožů, in: Václav Bůžek (ed.), Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750), České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 531-534.

Hoensch, Jorg K., Lucemburkové. Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308-1437, Praha 2003.

Horáková, Michaela, Ke vztahům středověké a barokní legendistiky, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity 49, 2000, č. 3, s. 11-17.

Hrdina, Ignác Antonín, Kanonické právo, Praha 2002.

Charouz, Jindřich Zdeněk, Hlas v mlčení. Jan Sarkander, kněz a mučedník, in: Jan Frait – Jiří Frait – Jan Graubner (edd.), Kněz a mučedník Jan Sarkander. Sborník ke svatořečení, Olomouc 1994, s. 6-73.

Hrdlička, Josef, Legenda o dělení růží a italské kořeny předků posledních Rožmberků, in: Václav Bůžek a kol. (edd.), Světy posledních Rožmberků, České Budějovice 2011, s. 8-24.

Chevalier, Jean – Gheerbrant, Alain, Dictionnaire des symboles. Mythes, rêves, coutumes, gestes, formes, figures, couleurs, nombres, Paris 1982.

Ivanega, Jan, „...ein uhralter Kirchen-brauch.“ Slavnosti pokládání základních kamenů a svěcení patronálních kostelů na schwarzenberských panstvích v 18. století, Folia historica Bohemica 31, 2016, s. 237-263.

Ivanega, Jan, K dějinám bělohůreckého kostela sv. Štěpána v baroku a počátkům díla Františka Jakuba Prokyše v jižních Čechách, in: Martin Gaži (ed.), Památky jižních Čech IV, České Budějovice 2013, s. 81-98.

Ivanega, Jan, Pavel Ignác Bayer, Adam František ze Schwarzenbergu a zámek Ohrada. Lovecký zámek jako součást rezidenční sítě barokního šlechtice, České Budějovice 2011 (Bakalářská práce).

- Ivanega, Jan, Schwarzenberská zámecká kaple v Postoloprtech ve víru barokního století, *Dějiny a současnost* 36, 2014, č. 7, s. 26-27.
- Ivanega, Jan, Ve stínu slavnějších. Franz Fortin a schwarzenberský zámek ve Vimperku, *Dějiny a současnost* 37, 2015, č. 4, s. 28-29.
- Ivanega, Jan, Vrchnostenská sídla na panství Hluboká nad Vltavou za Adama Františka ze Schwarzenbergu (1703–1732), České Budějovice 2012 (Rigorózní práce).
- Ivanega, Jan, „Wohl, tüchtig und tauerhafft“ Stavební aktivity na schwarzenberských panstvích za knížete Adama Františka (1703–1732), Brno 2015 (dizertační práce).
- Jung, Carl G. – Kerényi, Carl, *Essays on a Science of Mythology. The Myth of the Divine Child and the Mysteries of Eleusis*, New Jersey 1969.
- Jungclaussen, Emmanuel – Royt, Jan – Vlnas, Vít, Sv. Vintíř, sv. Prokop a poustevnictví v Čechách. Výstava k 950. výročí smrti sv. Vintíře na Šumavě, Praha 1995.
- Kadlec, Jaroslav, *Dějiny katolické církve III. Církev v boji s autonomní kulturou*, Olomouc 1993.
- Kadlec, Jaroslav, Jan z Jenštejna, in: Jaroslav Kadlec (ed.), *Bohemia sancta. Životopisy českých světců a přátel Božích*, Praha 1989, s. 194-207.
- Kadlec, Jaroslav, Svatý Jan Nepomucký, in: Jaroslav Kadlec (ed.), *Bohemia sancta. Životopisy českých světců a přátel Božích*, Praha 1989, s. 208-217.
- Kadlec, Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin II*, Praha 1991.
- Kozel, Václav, Svatojánská bratrstva v Praze, in: Karel Procházka – Vilém Bitnar (edd.), *Pragensia svatojánská. Sborník statí o kultuře českého baroka*, Praha 1929, s. 152-156.
- Kalista, Zdeněk, *Česká barokní pouť. K religiozitě českého lidu v době barokní*, Žďár nad Sázavou 2001.
- Kalista, Zdeněk, *České baroko*, Praha 1941.
- Kalista, Zdeněk, *Století andělů a ďáblů. Jihočeský barok*, Jinočany 1994
- Kalista, Zdeněk, *Tvář baroka. Poznámky, které zabloudily na okraj života, skicář problémů a odpovědí*, Praha 2005.
- Kašík, Stanislav – Mašek, Petr – Mzyková, Marie, *Lobkowiczové, dějiny a genealogie rodu*. České Budějovice 2002.
- Kettner, Jiří, *Dějiny pražské arcidiecéze v datech*, Praha 1993.
- Kindlmanová, Marie, *Lhenice a vesnice k nim příslušné*, Lhenice 1937.

- Král, Pavel, *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*, České Budějovice 2002.
- Král, Pavel, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004.
- Krejčí, Marek, *Od kulturní krajiny k zemi nikoho. Schwarzenberský patronát 19. a 20. století*, in: Martin Gaži (ed.), *Schwarzenberkové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 127-138.
- Krumholz, Martin, *Vídeňská rezidence Schwarzenbergů a Johann Bernhard Fischer z Erlachu*, in: Martin Gaži (ed.), *Schwarzenberkové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 207-217.
- Kubeš, Jiří, *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české šlechty (1620-1750)*, Pelhřimov 2013.
- Kubíková, Anna, *Dva svatí Kalixtové v Českém Krumlově*, in: Martin Gaži (ed.), *Český Krumlov. Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*, České Budějovice 2010, s. 521-526.
- Kubíková, Anna, *Eggenberkové. Z bankéřské lavice na knížecí stolec*, Praha 2016.
- Kubíková, Anna, *Ferdinand ze Schwarzenberku. 300 let od úmrtí*, *Obnovená tradice* 14, 2003, č. 28, s. 30-31.
- Kubíková, Anna, *Hrobka schwarzenberských knížecích srdcí v českokrumlovském kostele sv. Víta*, *Obnovená tradice* 24, 2001, s. 52–54.
- Küng, Hans, *Malé dějiny katolické církve*, Brno 2010.
- Látal, Hynek, *Anton Erhard Martinelli ve službách Schwarzenbergů*, in: Martin Gaži (ed.), *Schwarzenberkové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 219-228.
- Lurker, Manfred, *Slovník symbolů*, Praha 2005.
- Macková, Marie, *První kralovéhradecký biskup*, in: Jindřich Francek (ed.), *Rekatolizace v českých zemích. Sborník příspěvků z konference v Jičíně konané 10. září 1993*, Pardubice 1995, s. 95-100.
- Malý, Tomáš, *Obrazy a rituál. Římské korunovace divotvorných Madon a koncept barokní kultury*, Praha 2019.
- Mareš, František – Sedláček, Jan, *Soupis památek historických v království Českém X. Politický okres třeboňský*, Praha 1900.

Mareš, František – Sedláček, Jan, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXVIII. Politický okres prachatický, Praha 1913.

Mareš, František – Sedláček, Jan, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXXI. Svazek první. Politický okres krumlovský. Okolí Krumlovska, Praha 1918.

Markus, Antonín, Příspěvky k umělecké topografii jižních Čech, Památky archeologické 26, 1914, s. 51-56.

Markus, Antonín, Rod knížat ze Schwarzenberku, České Budějovice 1935.

Marsina, Richard, Vývoj ideálů svätosti a ich typy, in: Rastislav Kožiak – Jaroslav Nemeš (edd.), Svätec a jeho funkce ve spoločnosti I, Bratislava 2006, s. 175-188.

Mašek, Petr, Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé Hory do současnosti II, Praha 2010.

Martínková, Zuzana, Smrt a pohřbívání v barokním Manětíně, Plzeň 2015 (bakalářská práce).

Matsche, Franz, Náhrobek sv. Jana Nepomuckého v pražském chrámu sv. Víta jako sakrální památka, in: Svatý Jan Nepomucký 1393-1993. Výstava Bavorského národního muzea v Mnichově ve spolupráci s klášterem premonstátů na Strahově v Praze a s Národním muzeem v Praze, Praha 1993, s. 46-60.

Maťa, Petr, Svět české aristokracie (1500-1700), Praha 2004.

Měšťánová, Květa, Obrazné prostředky barokních kázáních, České Budějovice 2014 (Diplomová práce).

Mikulec, Jiří, Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka, Praha 1997.

Mikulec, Jiří, Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích, Praha 2000.

Mohelník, Benedikt T., Eucharistie jako oběť Krista-hlavy a jeho mystického těla. Teologická reflexe ve světle učení sv. Tomáše Akvinského, Theologica 6, 2016, č. 1., s. 119-142.

Molnár, Amadeo, Pohyb teologického myšlení. Přehledná dějiny dogmatu, Praha 1982.

Müller, Václav, Půhončí. List z právních dějin moravských, in: Gustav Friedrich – Kamil Krofta – Jaroslav Bidlo (edd.), Sborník prací historických. K šedesátým narozeninám dvorského rady prof. Jaroslava Golla, Praha 1906, s. 233-245.

Neumann, Jaromír, Ideový koncept poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity 14-15, 1970-1971, č. 14-15, s. 235-256.

Novotný, Antonín, Praha „temná“ 1719–1729, Praha 1946.

Oliva, Václav, O beatifikaci a kanonizaci vůbec. Před beatifikací sv. Jana Nepomuckého. Ukázka ze spisu Kanonizační proces sv. Jana Nepomuckého, Praha 1916.

- Oliva, Václav, O blahořečení sv. Jana Nepomuckého, Praha 1916.
- Oliva, Václav, O kanonizaci blahoslaveného Jana Nepomuckého, Praha 1922.
- Ottův slovník naučný, Praha 1890.
- Ourodová-Hronková, Ludmila, Johann Georg de Hamilton ve službách Adama Františka ze Schwarzenbergu, in: Martin Gaži (ed.), Schwarzenberkové v české a středoevropské kulturní historii, České Budějovice 2008, s. 229-250.
- Paleczek, Raimund, O začátcích "království Schwarzenberg" v jižních Čechách. 350 let od příchodu Schwarzenbergů na Třeboň, Archivum Trebonense 13, 2011, s. 283–304.
- Pánek, Jaroslav, Dva typy českého šlechtického mecenátu v době Rudolfa II, Folia historica Bohemica 13, 1990, s. 159-178.
- Pánek, Jaroslav, Habsburská monarchie jako rámec rozvoje barokní kultury, in: Zdeněk Hojda (ed.), Kultura baroka v Čechách a na Moravě. Sborník příspěvků z pracovního zasedání 5. 3. 1991, Praha 1992, s. 43-52.
- Pavlátová, Marie, Krajinářské úpravy v okolí schwarzenberských sídel Třeboň, Český Krumlov, Červený dvůr a dalších území jihočeského kraje, in: Martin Gaži (ed.), Schwarzenberkové v české a středoevropské kulturní historii, České Budějovice 2008, s. 87-102.
- Pilná, Alena, Obrazy v inventářích netolických měšťanů v 18. století, České Budějovice 2015 (bakalářská práce).
- Podlaha, Antonín – Šittler, Eduard, Chrámový poklad u sv. Víta v Praze, Praha 1903.
- Podlaha, Antonín – Šittler, Eduard, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém V. Politický okres milevský, Praha 1898.
- Poche, Emmanuel, Umělecké památky Čech I. A/J, Praha 1977.
- Poche, Emmanuel, Umělecké památky Čech III. P/Š, Praha 1980.
- Poche, Emmanuel, Umělecké památky Čech IV. T/Ž, Praha 1980.
- Polc, Jaroslav, Svatý Jan Nepomucký I. Život, Řím 1972.
- Polc, Jaroslav – Ryneš Václav, Svatý Jan Nepomucký II. Úcta, Řím 1972.
- Pörnbacher, Hans, Svatý Jan Nepomucký jako zemský patron Bavorska, in: Svatý Jan Nepomucký 1393-1993, Praha 1993, s. 23-32.
- Potesta, Gian Luca, Poslední mesiáš. Proroctví a panovnická svrchovanost ve středověku, Praha 2017.
- Preiss, Pavel, Cor dulcissimum, misserere nobis. Několik poznámek k historii a ikonografii kultu Srdce Ježíšova, in: Kristina Kaiserová – Jiří Mikulec – Jaroslav Šebek (edd.), Srdce

- Ježíšovo. Teologie – symbol – dějiny. Sborník z konference konané na Vranově u Brna 30. ledna 2002, Ústí nad Labem 2005, s. 171-185.
- Prokopová, Zdeňka, "Cultores Deiparae Cajoviensis". Vazby dvora Jana Kristiána z Eggenberku k poutnímu místu, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), s. 597–617.
- Prokopová, Zdeňka, Každodenní život mariánského poutního místa Kájov v letech 1656-1725, Jihočeský sborník historický 66–67, 1997-1998, s. 51-63
- Prokopová, Zdeňka, Ševětín – Hosín – Dolní Bukovsko, České Budějovice 1997.
- Pumpr, Pavel, Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. a 18. století, Brno 2010.
- Radimská, Jitka – Lenderová, Milena, Eleanora a Anna Kateřina Šporkovy, Marie Anna Arnoštka Eggenbergová, in: Milena Lenderová (ed.), Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století, Praha 2002, s. 131-154.
- Rajmund, Jiří Tretera – Horák, Záboj, Slovník církevního práva, Praha 2011.
- Rameš, Václav, Proměny schwarzenberského panství v Čechách, in: Martin Gaži (ed.), Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii, České Budějovice 2008, s. 27-36.
- Roberts, Michelle Voss, Body Parts. A Theological Anthropology, Minneapolis 2017.
- Royt, Jan, Barokní pouť v Čechách, in: Jiří Mihola – Veronika Čapská (edd.), Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu, Brno 2010, s. 31-47.
- Royt, Jan, České nebe. Topografie poutních míst barokních Čech, Praha 1993.
- Royt, Jan, Ikonografie sv. Jana Nepomuckého, Zprávy památkové péče 53, 1993, č. 10, s. 373-379.
- Royt, Jan, Lidová zbožnost 17. a 18. století a její obraz ve výtvarném umění, in: Miroslav Vlček – Zdeňka Hledíková – Václav Konečný (edd.), Pražské arcibiskupství 1344-1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi, Praha 1994, s. 179-196.
- Royt, Jan, Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, Praha 1999.
- Royt, Jan, Slovník symbolů. Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii, Praha 1998.
- Royt, Jan, Sv. Jan Nepomucký a jeho úcta v Praze, in: Svatý Jan Nepomucký 1393-1993, Praha 1993, s. 76-84.
- Royt, Jan, Zahrada mariánská, Sušice 2000.

Rulíšek, Hynek, Postavy, atributy, symboly. Slovník křesťanské ikonografie, České Budějovice 2006.

Ryneš, Václav, Paladium země České. Kapitola z českých dějin náboženských, Praha 1948.

Seitschek, Stefan, Die Tagebücher. Kaiser Karls VI. Zwischen Arbeitseifer und Melancholie, Horn 2018.

Serfőző, Szabolc, Pilgrimages of Emperor Leopold I. in Central Europe, Radovi Instituta za povijest umjetnosti 41, 2017, s. 59-66.

Schindler, Otto G., Smrt na lovu v Brandýse a zmařená divadelní slavnost v Krumlově. Chybný výstřel císaře Karla VI. a Metastasiovo „Lasilo d'Amore“, Divadelní revue 7, 1996, č. 1, s. 14-35.

Schwarzenberg, Karel, Torzo díla, Praha 2007.

Schwarzenberg, Karl von, *Geschichte des reichsständischen Hauses Schwarzenberg*. Degener, Neustadt an der Aisch 1963.

Skružný, Ludvík, Atributy vybraných biblických postav, světců a blahoslavených, Čelákovice 1996.

Smíšek, Rostislav, Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I., České Budějovice 2009.

Soukup, Josef, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém XXXIII. Politický okres písecký, Praha 1910.

Spěváček, Jiří, Václav IV. 1361-1419. K předpokladům husitské revoluce, Praha 1986.

Sršeň, Lubomír, Příležitostné dekorace pražských barokních slavností, in: Barokní umění a jeho význam v české kultuře, Praha 1991, s. 154-160.

Sršeň, Lubomír, Slavnostní dekorace pražské katedrály sv. Víta roku 1729, in: Svatý Jan Nepomucký 1393-1993, Praha 1993, s. 39-45.

Stejskal, František, Svatý Jan Nepomucký I. Životopis, Praha 1921

Stejskal, František, Svatý Jan Nepomucký II. Úcta, kanonizace a obrana, 1922.

Suchánek, Pavel, Barokní sochy v krajině a hledání jejich významu, *Opuscula historiae artium* 60, 2006, s. 81-96.

Svatoš, Martin, Balbínova legenda a svatojánský kult v 17. století (Poznámky na okraj Vlnasovy antilegendy), *Listy filologické* 116, 1993, č. 1, s. 59-76.

Swiderová, Kristina, „Mein lieber Herr Hoffmeister, ohne seine Zeilen lebe ich wohl ganz trostlos...“ Role služebnictva v manželské krizi Eleonory Amálie a Adama Františka ze Schwarzenbergu, *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 357-374.

- Šanda, Martin, Antonio Martinelli jako schwarzenberský knížecí stavitel, Praha 2010 (diplomová práce).
- Šimánek, Jan, Venkovské farnosti Doudleby a Kamenný Újezd v době baroka, České Budějovice 2007 (Rigorózní práce).
- Šimůnek, Robert, Obraz šlechtického panství v Čechách 1500-1750, Praha 2018.
- Škovierová, Angela, Životopisy svätých jako inšpiračný zdroj v kázňach 18. storočia. Na príklade kázňovej tvorby Dominika Mokoša, in: Rastislav Kožiak – Jaroslav Nemeš (edd.), Svätec a jeho funkce ve spoločnosti II, Bratislava 2006, s. 115-128.
- Šorm, Antonín, Pražské pobožnosti svatojánské, Bitnar Vilém – Procházka Karel (edd.), Pragensia svatojánská. Praha 1929, s. 134-144.
- Šroněk, Michal – Horníčková, Kateřina – Ivanega, Jan, Zbožnost, účelnost, reprezentace. Zařizování kostelů na schwarzenberských panstvích v 17. a 18. století, České Budějovice 2020.
- Telesko, Werner, The Pietas Austriaca. A political myth? On the Instrumentalisation of Piety towards the Cross at the Viennese Court in the Seventeenth Century, in: Herbert Karner – Ingrid Ciulisová – Bernardo José Garcíá (edd.), The Habsburgs and their courts in Europe, 1400-1700. Between cosmopolitanism and regionalism, Heidelberg 2014, s. 159-180.
- Turner, Victor, Image and Pilgrimage in Christian Culture, New York 1978.
- Unger, Josef, Uchovávaní ostatků světců, in: Rastislav Kožiak – Jaroslav Nemeš (edd.), Svätec a jeho funkce ve spoločnosti I., s. 233-246.
- Vácha, Štěpán – Veselá, Irena – Vlnas, Vít a kol., Karel VI. a Alžběta Kristýna. Česká korunovace 1723. Praha 2009.
- Valenta, Aleš, Bída a lesk barokní aristokracie, Hradec Králové 2011.
- Válka, Josef, Barokní slavnosti, in: Zdeněk Hojda (ed.), Kultura baroka v Čechách a na Moravě. Sborník příspěvků z pracovního zasedání 5. 3. 1991, Praha 1992, s. 53-63.
- Válka, Josef, Myšlení a obraz v dějinách kultury. Studie, eseje, reflexe, Brno 2019.
- Villari, Rosario, Barokní člověk a jeho svět, Praha 2004
- Vlček, Emanuel, Jan z Pomuku. Jeho život, umučení a slavné působení ve světle současné historie a antropologie, Praha 1993.
- Vlček, Pavel (ed.), Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách, Praha 2004.
- Vlnas, Vít, Barokní člověk a barokní světec, in: Zdeněk Beneš – Eduard Maur – Jaroslav Pánek

- (edd.), Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací k českým dějinám k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně, Praha 1991, s. 385-396.
- Vlnas, Vít, Česka fáma. Divadlo, divadelnost a umění slavností v barokních Čechách, in: Vít Vlnas (ed.), Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18. století, Praha 2001.
- Vlnas, Vít, Jan Nepomucký. Česká legenda, Praha 1993.
- Vlnas, Vít, „Jazyk“ Jana Nepomuckého, Dějiny a současnost 13, 1991, č. 4, s. 20-26.
- Vlnas, Vít, Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka, Praha-Litomyšl 2001.
- Vocelka, Karl, Habsburská zbožnost a lidová zbožnost, Folia historica Bohemica 18, 1997, s. 225–239.
- Vocelka, Karl, Život Habsburků. Kultura a mentalita jednoho rodu, Praha 2012.
- Vogeltanz, Jan (ed.), František Václav Felř, Letopis 1723–1756, Praha 2011.
- Vokáčová, Petra, Dvorní cesta císaře Karla VI. do Karlových Varů 1732, in: Václav Bůžek (ed.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740), České Budějovice 2003 (= Opera historica 10), s. 456-469.
- Vokurka, Michael, Bádensko jako česká barokní krajina, Historická geografie 46, 2020, č. 2, s. 197-230.
- Vokurka, Michael, Barokní krajinotvorba. Srovnání přístupu Šliků a Sasko-Lauenburských, Praha 2018 (diplomová práce).
- Vondra, Václav, Návštěva kněžny Eleonory ze Schwarzenberku v Dobré Vodě, Obnovená tradice 16, 2005, č. 31, s. 51–52.
- Votka, Jan Křtitel, Sv. Jan Nepomucký a knížecí rod Švarcenberský. Články historicko-apologetické, Praha 1887.
- Záloha, Jiří, Lovecký příběh s nešťastným koncem, Dějiny a současnost 64, 1996, č. 13, s. 18-20.
- Zlámal, Bohumil, Blahoslavený Jan Sarkander, Praha 1990.
- Županič, Jan – Fiala, Michael – Stellner, František, Encyklopedie knížecích rodů zemí koruny české, Praha 2001.

Obrazové přílohy

1. Vyobrazení Adama Františka ze Schwarzenberku
[https://cs.wikipedia.org/wiki/Adam_František_ze_Schwarzenbergu#/media/Soubor:Adam_František_Schwarzenberg_2.jpg].
2. Vyobrazení Eleonory Amálie ze Schwarzenberku
[https://cs.wikipedia.org/wiki/Eleonora_Amálie_ze_Schwarzenberka#/media/Soubor:Eleonora_Amálie.jpg].
3. Vyobrazení Eleonory Amálie ze Schwarzenberku se synem Josefem Adamem
[<https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=dresc&t=p>].
4. Socha svatého Jana Nepomuckého od Jana Brokofa na Karlově mostě
[https://cs.wikipedia.org/wiki/Socha_svatého_Jana_Nepomuckého_na_Karlově_mostě#/media/Soubor:Jan_Nepomucky_na_Karlove_moste_detail.jpg].
5. Náhrobek svatého Jana Nepomuckého v chrámu svatého Víta v Praze
[https://cs.wikipedia.org/wiki/Katedrála_svatého_Víta,_Václava_a_Vojtěcha#/media/Soubor:Tomb_of_John_of_Nepomuk.JPG].
6. Obraz svatého Jana Nepomuckého od Františka Xavera Palka
[https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Nepomucký#/media/Soubor:The_Dead_Body_of_St_John_of_Nepomunk.jpg].
7. Vyobrazení slavobrány před chrámem svatého Víta (takzvaný předstánek) [Caspar Pflieger, *Agnus Dei e cera virgine*, Praha 1729.].
8. Vyobrazení jedné ze čtyř slavobrán před chrámem svatého Víta [Caspar Pflieger, *Agnus Dei e cera virgine*, Praha 1729.].
9. Nákres slavobrány před palácem Schwarzenberků na Hradčanském náměstí [SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.].
10. Leták popisující výzdobu schwarzenberské slavobrány vydaný u příležitosti slavnosti [SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenbergů, fasc. 419.].

1. Vyobrazení Adama Františka ze Schwarzenberku

2. Vyobrazení Eleonory Amálie ze Schwarzenberku

3. *Vyobrazení Eleonory Amálie ze Schwarzenberku se svým synem Josefem I. Adamem*

4. *Socha svatého Jana Nepomuckého od Jana Brokofa na Karlově mostě*

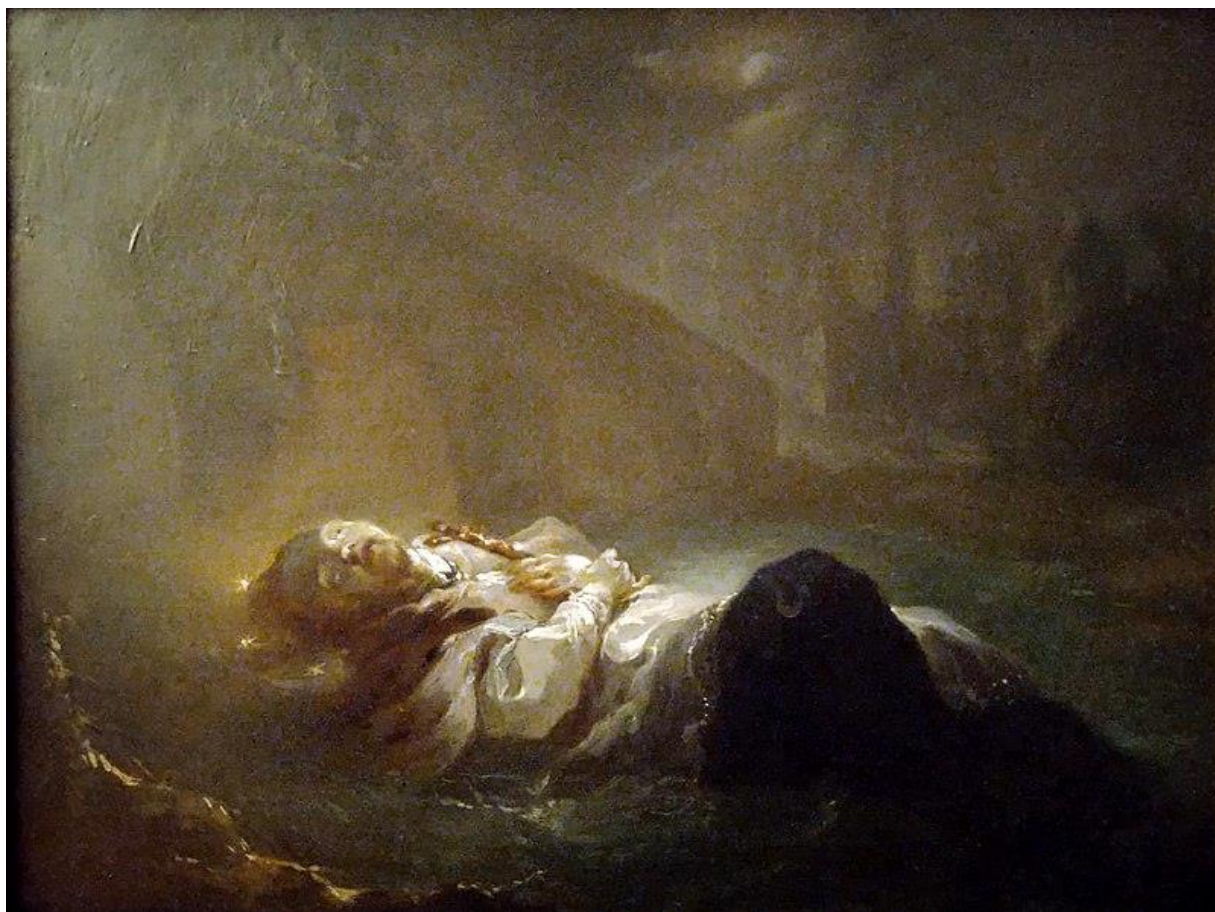

5. *Náhrobek svatého Jana Nepomuckého v chrámu svatého Víta v Praze*

6. *Obraz svatého Jana Nepomuckého od Františka Xavera Palka*

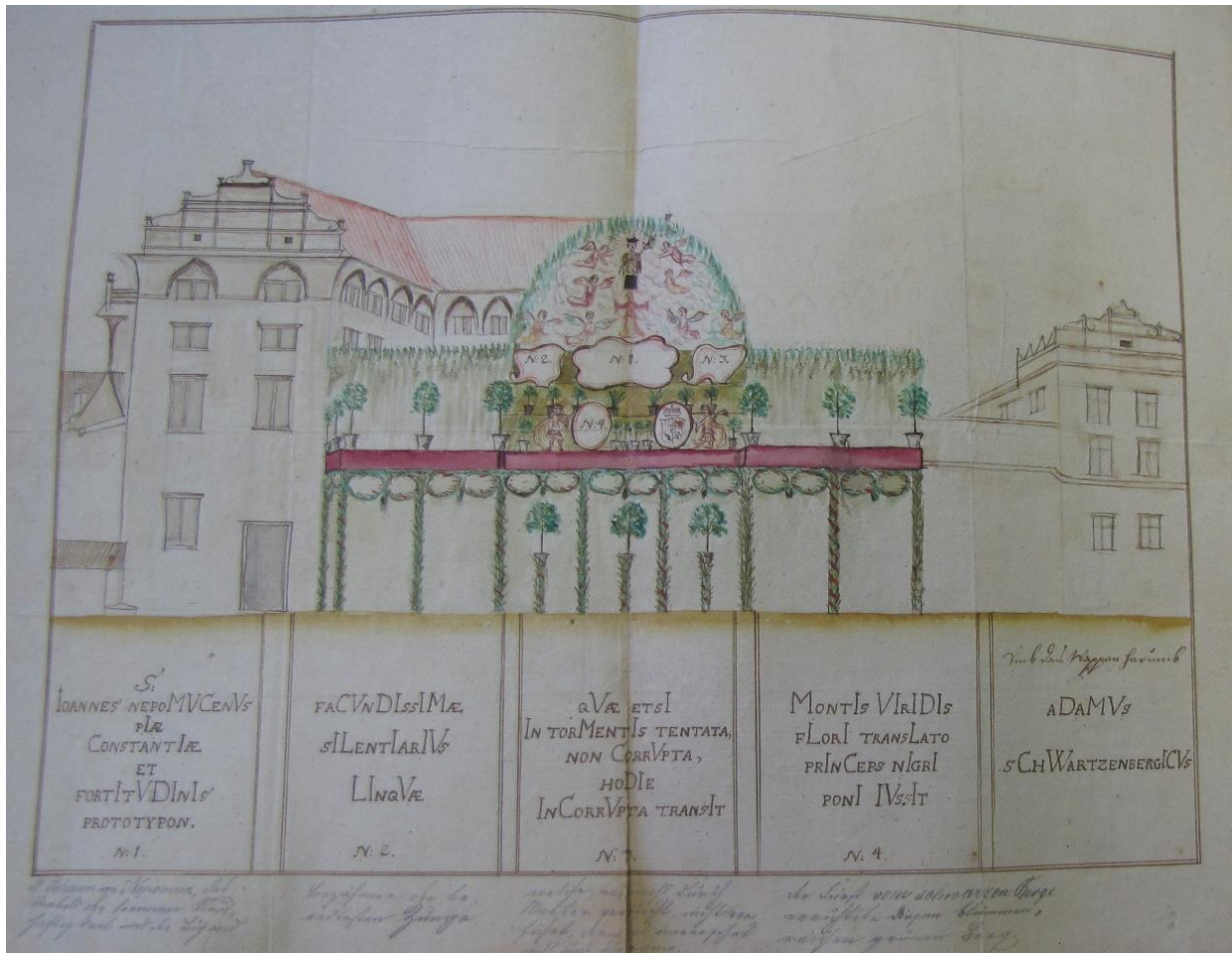
7. Vyobrazení slavobrány před chrámem svatého Víta (takzvaný předstánek)

9. Nákres slavobrány před palácem Schwarzenberků na Hradčanském náměstí

10. Leták popisující výzdobu schwarzenberské slavobrány vydaný u příležitosti slavnosti

